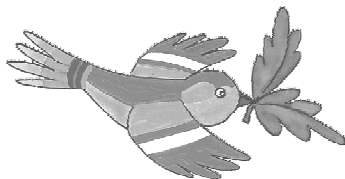

Gita Andersone, Daina Ērgle,
Māra Filatova, Iveta Ikale,
Vita Golubova, Ārija Ptičkina

ZĪLE

Latviešu valoda 3. klasei

ROKASGRĀMATA SKOLOTĀJIEM

II

Metodiskais līdzeklis komplektizdevumā
ar mācību grāmatu "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei – II/
G. Andersone u.c. ISBN 9984-22-393-0".

Apstiprinājusi Latvijas Republikas
Izglītības un zinātnes ministrija 2006. gadā

ZVAIGZNE ABC

811.174(072)

Zi 470

GITA ANDERSONE, DAINA ĒRGLE, MĀRA FILATOVA,
VITA GOLUBOVA, IVETA IKALE, ĀRIJA PTIČKINA

ZĪLE

Latviešu valoda 3. klasei

Rokasgrāmata skolotājiem II

Redaktore *I. Strelēvica*

Apgāds Zvaigzne ABC, SIA, K. Valdemāra ielā 6,
Rīgā, LV-1010. Red. nr. L-1213.

A/s "Poligrāfists",
K. Valdemāra ielā 6, Rīgā, LV-1010.

*Šī darba autortiesības ir aizsargātas.
Izdevumu reproducēt, kopēt vai citādi
pavairot aizliegts bez apgāda rakstiskas atļaujas.*

© Apgāds Zvaigzne ABC, 2002, papildinājumi 2006
ISBN 9984-22-454-6

PRIEKŠVārds

Rokasgrāmata ir metodisks palīglīdzeklis skolotājam Valsts pamatizglītības standartā (Rīga, 1998) izvirzīto prasību īstenošanai latviešu valodā. Tā izmantojama, strādājot ar mācību komplektu "ZīLE. Latviešu valoda 3. klasei – II".

Mācību komplektā ietilpst:

*Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Valodas gudrību grāmata II
Grāmata lasīšanai un domāšanai II*

*Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Darba lapu komplekts II*

*Zīle. Latviešu valoda 3. klasei
Rokasgrāmata skolotājiem II*

"Zīle. Latviešu valoda sākumskolai. Didaktiskie materiāli" izmantojami **visā sākumskolas posmā** gan mācību stundās, gan ārpusstundu nodarbībās.

Katrai klasei paredzēts viens DM komplekts. To izmantojot, skolēni attīstīs izziņas darbību, radošās spējas, uzmanību, pilnveidos valodas prasmes.

Skolotāju ievēribai!

Darba lapu komplektā II ietilpst

11 darba lapas, kuras izmantojamas mācību procesā, strādājot ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai" (GLD),

10 darba lapas, kuras izmantojamas darbā ar "Valodas gudrību grāmatu" (VGG).

VALODAS GUDRĪBU GRĀMATĀ: METODISKAIS KOMENTĀRS

3. klases komplekta otrajā daļā ir realizētas iepriekšējos izdevumos aizsāktās idejas. "Valodas gudrību grāmatā" (VGG) ir saglabāts līdzsvars starp zināšanām par valodu un to praktisko izmantošanu, izkopjot komunikatīvās prasmes – klausīšanos, runāšanu, lasīšanu, rakstīšanu. Tas nozīmē, ka skolēni turpina pilnveidot savu valodas un komunikatīvo kompetenci.

Ir iezīmēts arī mācību saturs un paņēmieni pārējo divu kompetenču – sociokultūras un mācīšanās kompetences – paaugstināšanai. Mācību vielas un metodiskā aparāta izstrādē autore ir ievērojušas reglamentējošā dokumenta "Pamatizglītības standarta projekts dzimtajā valodā" (R., 2001) prasības.

Trešā klase ir (nākotnes) pamatskolas pirmā posma nobeigums. Tāpēc pedagogi, tostarp mācību līdzekļu komplektu autori, sevišķi rūpīgi izvērtē iepriekšējo gadu mācību rezultātus un domā par skolēnu mācību sasniegumiem triju gadu laikā. Ko skolēni jau prot, spēj, zina? Kas un kā vēl būtu darāms, lai palīdzētu skolēniem sasniegt standarta projektā minētos galarezultātus 3. klases noslēgumā?

Iepriekšējās "Rokasgrāmatās skolotājiem" ir jau apcerēti daudzi vispārīga rakstura pedagoģiskie un psiholoģiskie jautājumi un doti attiecīgi metodiski ieteikumi. Tāpēc šeit tikai akcentēsim atsevišķus mācību jautājumus, kas līdz šim ir mazāk raksturoti vai kas ir īpaši nozīmīgi 3. klases noslēgumā.

VĀRDS (19 STUNDAS)

"Valodas gudrību grāmatas" sākumā ir atgādinājums *VAI TU DARI?* attiecībā uz darbu "Pētījumu žurnālā". Strādājot pie vienas tēmas ilgāku laiku, skolēni vingrinās ne tikai tekstveides prasmju apguvē. Viņu domas ir piesaistītas noteiktam jautājumam, par kuru ir jāvāc informācija. Skolēni tiek rosināti lasīt ne tikai mācību stundās un meklēt

nepieciešamo informāciju, kas atbilst pašu izvēlētajam tematam. Tā ir lasīšana ar konkrētu mērķi – iegūt tematam atbilstošu informāciju. Kad skolēni izraksta tematam atbilstošu materiālu, – tā ir pamatota, nepieciešama norakstīšana. Kad skolēni pieraksta viņiem jau zināmu informāciju, – tas ir rakstveida atstāsts. Kad viņi rakstveidā pauž arī savu attieksmi pret konstatētajiem faktiem un norisēm, – tā ir radoša rakstīšana. Kad skolēni pārskata savāktos materiālus un plāno pētījuma apkopojumu, – tā ir domu (izklāsta) strukturēšana. Kad skolēni raksta apkopojumu, – tā ir informācijas analīze, sintēze, salīdzināšana, "saspiešana", vispārināšana, konkretizēšana. Kad skolēni ilustrē izklāstu, – tā ir divu informācijas veidu (vizuālās un vārdiskās) izmantošana satura atspoguļošanā.

No teiktā jāsecina, ka temata ilgstoša izpēte veicina specifisko akadēmisko prasmju apguvi – lasīt, norakstīt, pierakstīt citu cilvēku un savas radošās domas, izvērtēt informācijas atbilstību tematam, atlasīt galveno un rakstveidā to izklāstīt. Tā veidojas radošajā rakstīšanā nepieciešamā prasme rakstīt plūstoši un raiti.

Kad skolēni publisko sava pētījuma apkopojumus, viņi gūst gandarījumu, jo pārliecinās, ka veiktais darbs var interesēt arī citus (skolabiedrus, skolotājus, vecākus). Tas ir stimulējošs patstāvīgajai darbībai.

VĀRDA SASTĀVS

Otrajā pusgadā skolēni atkārtoti un padziļina zināšanas un pilnīgo prasmes. Beidzot 3. klasi, skolēniem būtu jāaplūcina sava elementārā prasme noteikt vārda sakni, galotni, piedēkli, piedēkli un saskatīt tekstā salikteņus, kā arī pašiem minēt attiecīgus valodas piemērus. Vārda sastāva noteikšanā turpina izmantot 3. klases komplekta I daļā doto algoritmisko priekšrakstu, t. i., – kādas darbības un kādā secībā jāveic, lai noteiktu izolēti dota vārda sastāvu. Jāatgādina, ka šī vingrināšanās nedrīkstētu būt pārspīlēta, skolēniem nepieņemami vienmuļīga un bieža. Turpmākais mērķis ir šāds – pamazām pieradināt skolēnus pie algoritmiskām darbībām, kas viņiem nākamajos izglītošanās posmos būs nepieciešamas arvien biežāk.

Vārda sastāva noteikšanas vingrinājumiem izmanto galvenokārt lietvārdus un īpašības vārdus, kā arī darbības vārdus nenoteiksmes formās, par kurām viņiem jau agrāk ir bijis pateikts priekšā, ka galotnes ir *-t*, *-ties*.

Vārda sastāva mācībās skolotājs cenšas panākt arī

- vārdu krājuma bagātināšanu,
- pareizrakstības prasmju pilnveidi.

Skolēnu vārdu krājums paplašinās, kad viņi strādā ar radniecīgiem vārdiem, kad skolotājs, izmantojot skaidrojošo vārdnīcu, papildina skolēnu veidotās radniecīgu vārdu saimes, kad skolēni darina vārdus ar noteiktu priedēkli vai izskaņu, kad iesaista teikumos radniecīgus vārdus, kad sacer dzejoļus un stāstiņus.

Vārda sastāva zināšanas un atbilstīgās prasmes veicina pareizrakstības prasmju attīstīšanu. Tā, piemēram, skolēni jau bez īpašām pūlēm var pateikt, ka priedēkļi *aiz-, iz-, uz-* vienmēr jāraksta ar burtu **z**, kaut arī šī "gudrība" mācību grāmatā vispār nav dota.

Tomēr jājautā, kāpēc skolēni pat vidējās klasēs un vēlāk kļūdās priedēkļu un arī salikteņu rakstībā? Vai viņi nezina minēto likumību un rakstības noteikšanas paņēmieni? Vairumā gadījumu skolēni zina minētās "gudrības", un kļūdu cēlonis ir cits – par maz ir bijuši vingrinājumu morfēmu un salikteņu noteikšanā un jaunu vārdu darināšanā. Skolēniem vēl ir vāji attīstīta tāda personības īpašība kā ortogrāfiskais vērīgums. Tas nozīmē, ka rakstot, sevišķi – radoši rakstot, skolēni nepamana minētās morfoloģiskās ortogrammas un raksta pēc dzirdes, t. i., raksta, kā dzird. Tāpēc ir jāizmanto arī dzirdes uztveres vingrinājumi, kuros skolēniem ir jāsaklausa "āķīgie" vārdi. Pāris piemēru ortogrāfiskā vērīguma attīstīšanai.

- Skolotājs lasa pa teikumam, skolēni nosauc/pieraksta "āķīgus" vārdus.
- Skolotājs lēni, bet nepārtraukti lasa vairākus teikumus vai tekstu, skolēni cenšas pierakstīt "āķīgos" vārdus.
- Skolēni pēta tekstu ar uzdevumu saskatīt "āķīgus" vārdus (pasvītrot vai izrakstīt tos).
- Savureiz skolēni pārskata arī lasāmos tekstus ar minēto uzdevumu.
- Skolēni rediģē tekstu, t. i., labo uzdevuma sastādītāja tīši pieļautās kļūdas. Rediģēšanas uzdevumus nav ieteicams dot morfoloģisko ortogrammu apguves pašā sākumā, kamēr skolēniem vēl nav nekādas pieredzes "grūto" vārdu noteikšanā un rakstīšanā.

Ortogrāfiskais vērīgums attīstās vairāku gadu laikā, kad rakstītājs iemanās momentāni saskatīt pareizrakstības ziņā nozīmīgās vienības un arī uzraksta tās pareizi. Jaunākajās klasēs skolēniem ir jāgūst tikai sākotnēja spēja saskatīt/saklausīt ortogrammas, izmantot paņēmienus rakstības noteikšanai un pareizi uzrakstīt.

Skolotāju ierosmei – vēl daži ieteikumi skolēnu pareizrakstības prasmju izkopšanai.

- Lietderīgi ir veidot pareizrakstības vārdnīcu. To var iekārtot katrs skolēns individuāli vai arī visiem vienu kopīgu. Kopīgo vārdnīcu

iekārto uz A3 formāta vai vēl lielākām lapām alfabēta secībā vai citādi. Vārdus raksta palielēm burtiem, lai materiāls būtu demonstrējams klases priekšā. Pareizrakstības vārdnīcā vārdus raksta bez nozīmju skaidrojumiem. Kā vizuālu pastiprinājumu izmanto burtu un to kopu izcēlumus ar citu krāsu vai platāku kontūru.

Kopīgajā vārdnīcā skolēni vārdus raksta dažādās situācijās: kad kāds kļūdās rakstībā vai kad tiek pētīts teksts no pareizrakstības viedokļa, vai tiši tiek izdomāti "āķīgi" vārdi u. tml.

Kā izmanto kopīgo vārdnīcu? Ko skolēni gūst, to veidojot? Vārdnīcu liek lietā pirms skolēnu patstāvīgās rakstīšanas, lai atgādinātu ortogrammu rakstību; kļūdu gadījumā sameklē vārdnīcā līdzīgi rakstāmus vārdus un ne tikai vēro to rakstību, bet arī iesaista dažādos kontekstos; savureiz ir interesanti saskaitīt, cik vārdnīcā ir noteiktas grupas vārdu un konkrēti kādi; pieraksta vēl citus līdzīgi rakstāmus vārdus u. tml. Tā skolēni ar redzi vairākkārt uztver "grūtos" vārdus un vingrinās tos rakstīt. Vizuālais pastiprinājums sekmē vārdu rakstīto tēlu iegaumēšanu un atveidošanu rakstot.

Individuālās vārdnīcīņas visērtāk ir iekārtot atsevišķā burtnīcā, taču var rasties situācija, ka skolēnam ir pārāk daudz mācību līdzekļu. Tad vārdnīcīnai atstāj burtnīcas beigās pāris lappušu, kurās, nekārtojot alfabēta secībā, ieraksta pareizrakstības ziņā nozīmīgus vārdus. Tajos izceļ (ierāmē, pasvītro, raksta ar citu krāsu) attiecīgus burtus, to kopas un morfēmas.

Derētu vienoties pareizrakstības vārdnīcā nerakstīt tos vārdus, kas attiecīgajā brīdī ir mācību grāmatā. Personiskās vārdnīcas skolēniem veidojas atšķirīgas, tāpēc tās var izmantot arī vārdu diktātiem, strādājot pāros un mācot vienam otru.

Praktiskai lietošanai ērta ir vārdnīca arī ar citādu iekārtojumu – pa ortogrammām: *Vārdu beigās. Priedēkļi. Salikteņi. Citi vārdi*. Pēdējā sadaļā *Citi vārdi* raksta vārdus, kas neiederas pirmajās trīs sadaļās, piemēram, vārdus *istaba, nav, vai*, kā arī mērvienību saīsinājumus, vārdus ar garo patskaņu burtiem galotnēs un piedēkļos, saliktos nosaukumus u. c.

- Tā kā skolās vēl reti ir pieejamas vārdnīcas skolēnu individuālai lietošanai, ir jādodomā, kā skolēnus vismaz "pietuvināt" vārdnīcām. Šim nolūkam izmanto skolotāja skaidrojošo vārdnīcu un piedāvā skolēniem vingrinājumus ar divējādu mērķi – pētīt vārdu nozīmes un vingrināties vārdu rakstībā. Tā, piemēram, skolotājs uzšķir vārdnīcā vārdus ar bieži izmantojamu priedēkli *uz-* un piedāvā skolēniem izvēli – pētīt vārdus pēc vienas no dotajām shēmām: *uz + p*

vai *uz + c*. Kāds skolēns nolasa vārdus, no kuriem katrs izvēlas dažus pierakstīšanai, teikumu izdomāšanai utt.

Savureiz noder vingrinājums "Esi uzmanīgs!". Skolotājs nolasa vairākus vārdus, skolēnu uzdevums – censties iegaumēt visus vārdus un uzrakstīt tos. Šajā vingrinājumā līdzās pareizrakstības uzdevumam un izpratnes veidošanai par vārdnīcu skolēni vingrinās arī būt uzmanīgi, sakopot savus garīgos spēkus. Tā nav sacensība mācībās, jo neizceļ individuālos veiksmīniekus. Līdzīgi var strādāt pāros un grupās, kad nosaka uzmanīgākos.

- Arī mūsdienās nav jānoliecina pareizrakstības tabulas. Tās ir lietderīgs vizuālais atbalsts pareizrakstības apguvei. Ja tabula noteiktu laiku atrodas klasē redzamā vietā, tad skolēni pat netīši iegaumē ortogrammu rakstību.

Tabulas mēdz veidot pa ortogrammu grupām. Daži piemēri.

Priedēklis

uz + cienāt
uz + triept
uz + krist
uz + šūpot
uz + sviest

Priedēklis

uz + zaigot
iz + zāgēt
aiz + zīmogot
ap + putināt
at + taisīt
pār + raidīt
ie + iet

Vārdu beigas

citi – cits
veci – vecs
kādi – kāds
gaiši – gaišs
maisi – maiss
grozi – grozs

Līdzšinējā pieredze liecina, ka skolēni labprāt paši veido pareizrakstības tabulas, iespējams, uzdevuma konkrētības dēļ, kā arī tādēļ, ka var iekrāsot vai citādi izcelt pareizrakstības ziņā nozīmīgās vietas vārdos. Pašu gatavotu tabulu izmantošana ir efektīvāka par gatavu materiālu izmantošanu.

Skolēnu vārdu krājuma bagātināšanos sekmē vārddarināšanas vingrinājumi, kā arī dažādas nozīmes vārdu iesaistīšana teikumos, tekstos un vārdu savienojumos. Kad skolēni veido, piemēram, vārdu savienojumus ar darbības vārdiem *izgata* *vot*, *sagata* *vot*, *pagata* *vot*, pievienojot tiem piemērotus lietvārdus, viņi pēc valodas intuīcijas vingrinās noteikt vārdu leksisko saderību jeb praktiskā ceļā iedziļinās vārdu nozīmju niansēs.

VĀRDA NOZĪME

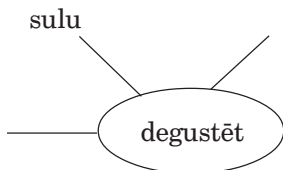
Šajā sadaļā nostiprina skolēnu izpratni par to, ka vārdā skaņas un burti ir noteiktā secībā. Vingrinās izsecināt nepazīstamu vārdu nozīmes pēc to "radnieku" jeb radniecīgo vārdu nozīmes. Tā, piemēram, ir dots

vārda *degustēt* nozīmes skaidrojums un skolēniem ir jāmēģina izskaidrot vārda *degustators* nozīmi.

Tā ir radoša meklējumdarbība jeb viena no vispārīgajām mācīšanās prasmēm. Turklāt svarīgs nav galarezultāts – vai nu izdodas pašiem izsecināt vārda nozīmi vai ne – bet gan skolēnu aktīvā domāšana atbildes meklēšanas procesā.

Ir piedāvāts veidot domu karti (vārdiskās asociācijas) kādam vārdam, piemēram,

Tādā veidā skolēni gan nostiprina vārda nozīmes izpratni, gan aktivizē tā lietošanu dažādos vārdu savienojumos (*degustēt cepumus, degustēt ilgi, degustēt rūpnīcā* utt.), kā arī aktivizē asociatīvo domāšanu un iztēli.

Sadaļā "Vārda nozīme" skolēni gūst sākotnēju priekšstatu par daudznozīmīgiem vārdiem, turklāt tikai praktiskā darbībā. Skaidrojošajās vārdnīcās skolotājs var atrast papildu materiālu darbam ar šādiem vārdiem. Skolēniem parasti patīk vingrinājumi ar daudznozīmīgiem vārdiem, jo tajos ir radošas darbības iezīmes. Ir ieteikts izmantot zīmēšanu vārdu nozīmju atainošanai, jo zīmējumi, ja tas vispār iespējams, uzskatāmi parāda viena vārda vairākas nozīmes. Piemērs: ar vārdu *ezītis* apzīmē 1) mazu ezi; 2) frizūru "Ezītis", 3) konditorejas izstrādājumu (kūciņu). To skolēni var ātri uzzīmēt.

VĀRDŠĶIRAS (15 STUNDAS)

Atšķirībā no 1. pusgada "Valodas gudrību grāmatas" šajā grāmatā speciāla virsraksta, kas nodalītu katru aplūkojamo vārdšķīru, nav. Skolēni jau ar pirmajiem šīs nodaļas uzdevumiem mācās dažādos tekstos saskatīt vārdšķiras, ar kurām iepazinās iepriekšējās mācību grāmatās. Par katru vārdšķīru neliels atgādinājums ir konkrētās lappuses malā.

Šajā pusgadā tēmu "**Lietvārds**" un "**Īpašības vārds**" apguvē jaunu gudrību nav. Skolēni vingrinās vārdšķīru pazīšanā, dzimtes un skaitļa noteikšanā un "vizina" lietvārdus "jautājumu karuselī". Ieteikums būtu stundās un brīvajos brīžos "vizināt" lietvārdus abos skaitļos, kā arī

lietvārdus kopā ar īpašības vārdiem. (Ar sīkāku lietvārda "jautājumu karuseļa" izklāstu un izveidošanu var iepazīties mācību izdevumā "Zīle. Latviešu valoda 3. klasei. Rokasgrāmata skolotājiem – I", 9. lpp.) Ieteicams vingrināties noteikt jautājumu, uz kuru atbild lietvārds un īpašības vārds teikumā (*kas? kā? kam? ko? ar ko? kur?*), ne tikai konkrētajā uzdevumā, bet arī citos, kur tas iespējams. Piemēram, skolēniem ar augstāku mācāmības līmeni 8. uzdevumā vēl papildus var dot citas tautasdziesmas, kurās jānosaka, uz kādiem jautājumiem atbild lietvārdi (īpašības vārdi).

Skolēnus, kuriem joprojām grūtības sagādā dzimtes noteikšana, mudināsim neskaidrajiem lietvārdiem "prātā" likt priekšā norādāmos vietniekvārdus *tas, tā, tie vai tās*. Skolēniem, kuriem grūtības sagādā skaitļa noteikšana, – lietvārdu priekšā "prātā" likt vārdus *viens vai daudzi*.

Skolēniem jau vajadzētu prast bez lieka atgādinājuma pareizi rakstīt īpašvārdus (cilvēku vārdus un uzvārdus, dzīvnieku vārdus, upju, pilsētu u. c. nosaukumus). Taču, kā rāda pieredze, joprojām skolēni kļūdās īpašvārdu rakstībā, tādēļ būtu vēlams pēc iespējas biežāk likt rakstīt tos gan burtnīcās, gan uz lapiņām, gan uz tāfeles. Šāda veida un citu uzdevumu veikšanā ieteicams izmantot dažādas metodes, lai stundu padarītu daudzveidīgāku un interesantāku. Tāpat iesakām variēt uzdevuma nosacījumus atbilstoši konkrētās klases skolēnu vajadzībām.

Tēmā "**Skaitļa vārds**" skolēni iepazīstas ar jautājumiem *cik? un kurš?, kura?*. Vēl neiepazīnuši skaitļa vārda iedalījumu pamata un kārtas skaitļa vārdos, skolēni ar jautājumu palīdzību tomēr sāk apjaust, ka priekšmetu un dzīvu būtņu skaita noteikšanā palīdz jautājums *cik?*, bet secības noteikšanā, kādā tie seko cits citam, – jautājumi *kurš?, kura?, kuri?* un *kuras?*.

Tēmā "**Darbības vārds**" joprojām aktuāli ir uzdevumi, kuros jāprot pazīt darbības vārdus pamatformā, jānosaka darbības vārda laiki un atbilstošais jautājums. Šajā pusgadā skolēni iepazīstas ar "gudrību" par darbības vārda skaitļiem.

3. klases 2. pusgadā skolēni iepazīstas ar jaunu vārdšķiru "**Personu vietniekvārds**". Skolēni uzzina, ka tie iedalāmi pēc skaitļiem un personām.

Jau iepriekšējās klasēs skolēni ir mācījušies, kā rakstīt vēstules. Šajā tēmā tiek nostiprināti vēstules rakstīšanas noteikumi, ievērojot personu vietniekvārdu *tu* un *jūs* rakstīšanu ar lielo burtu.

Nodaļas "Vārdšķiras" nobeigumā skolēniem tiek dāvāta vārdšķiru medaļa. Ieteicams šādu medaļu izgatavot no cietāka papīra, lai varētu to izmantot katrā reizē, kad notiek vārdšķiru analizēšana. Analizējot

vārdus rakstiski, vēlams skolēniem pirmajās reizēs norādīt, kā vārdšķīru nosaukumi saīsināmi un kādas pieturzīmes lietojamas šādos gadījumos.

TEIKUMS (10 STUNDAS)

Nodaļa "Teikums" sākas ar iepriekšmācītā atkārtojumu. Jau no 1. klases skolēniem ir mācīts, kā lietojamas pieturzīmes teikuma beigās. Šis darbs turpināms un pilnveidojams arī pārējās pamatskolas klasēs, jo, kā rāda pieredze, jautājuma zīmes un izsaukuma zīmes lietošana rada skolēniem praktiskas grūtības, kaut arī viņi prot pamatot šo pieturzīmju lietošanas vajadzību un minēt piemērus. Punkta lietošana stāstījuma teikuma beigās skolēniem parasti grūtības nesagādā. Ja skolotājs redz, ka viņa klasē, piemēram, izsaukuma zīmes lietošana sagādā grūtības vai skolēni to jauc ar jautājuma zīmi, skolotājam būtu vēlams veltīt atsevišķas stundas šo pieturzīmju lietošanas prasmes nostiprināšanai. Varam ieteikt dažus vingrinājumu veidus, bet vispirms skolotājam jāpānāk, lai skolēnu veidotie teikumi būtu pilnīgi pabeigti un saprotami.

- **Teikumu skaita noteikšana pēc dzirdes.** Skolotājs lasa kādu stāsta fragmentu, pasaku vai dzejoli, bet skolēni skaita, cik teikumu tajā bija.
- **Teikumu veidu noteikšana pēc dzirdes.** Skolotājs lasa tekstu, bet skolēni šoreiz burtnīcās vai uz lapiņām fiksē, cik bija stāstījuma, cik – jautājuma un cik – izsaukuma teikumu.
- **Teikumu pārveidošana.** Piemēram, stāstījuma teikumu pārveido par jautājuma un otrādi. Skolēni ieklausās intonācijas atšķirībās, saskata satura atšķirības.
- No tekstiem **izrakstīt konkrētus teikumus**, piemēram, rosinājuma teikumus.
- Deformētā tekstā **noteikt teikuma robežas** un pamatot pieturzīmju izvēli.
- **Domāt jautājuma teikumus** par tekstu, uzdot tos klasesbiedriem un atbildēt uz tiem gan mutvārdos, gan rakstiski.
- Mājās **sameklēt dzejoli**, kurā ir tikai, piemēram, izsaukuma zīmes. Izlasīt to atbilstošā intonācijā, ņemot vērā pieturzīmi teikuma beigās.
- Pēc iespējas biežāk skolēniem tekstu **lasīt izteiksmīgi**, lasīt lomās, pašiem inscenēt.

Bieži vien skolēniem ir grūti paskaidrot, kā satura ziņā sauc tos teikumus, kuru beigās liekama izsaukuma zīme. Ir zināms, ka šāda veida teikumus iedala trīs grupās.

1. **Izsaukuma teikumi.** Tajos parasti izsaka pārsteigumu, prieku vai sarūgtinājumu.

2. **Vēlējuma teikumi.** Tajos parasti izsaka novēlējumu vai vēlmi.

3. **Rosinājuma teikumi.** Tajos parasti izsaka aicinājumu, pavēli, pamudinājumu, aizliegumu vai lūgumu.

Skolotājs paskaidrojumu var sākt, aplūkojot katru grupu atsevišķi ar konkrētiem piemēriem. Arī te būtu vēlams konstatēt, ko katrs teikums izsaka satura ziņā un kādā intonācijā tas izrunājams.

Nodaļā "Teikums" klāt nāk "gudrības" par teikuma locekļu jēdzienu, par to, kas ir teikuma priekšmets un izteicējs un kā iedala teikumus pēc uzbūves.

Runājot par teikuma locekļiem, skolotājam jāakcentē, ka katram teikuma loceklim ir savs jautājums. Pēc iespējas biežāk vajadzētu vingrināties teikuma priekšmeta un izteicēja noteikšanā teikumos. Jāvērš skolēnu uzmanība uz to, ka teikuma priekšmeta funkcijā var būt ne tikai lietvārds, bet arī personu vietniekvārds.

Gandrīz par jebkuru mācību grāmatas nodaļu papilduzdevumus piedāvā didaktiskais izdales materiāls "Zīle. Latviešu valoda 1. klasei". Skolotāja uzdevums – tos pielāgot atbilstoši savas klases skolēnu zināšanu līmenim un konkrētajai mācību vietai.

TIEŠĀ RUNA (1-2 STUNDAS)

Ar tiešo runu skolēni praktiski ir iepazinušies lasāmajos tekstos – apjēguši tās būtību, netīši vai tīši pievērsuši uzmanību arī pieraksta īpatnībām.

Iespējā tekstā pēdiņu vietā mēdz rakstīt domuzīmes, bet skolā māca rakstot izmantot pēdiņas. ("Grāmatā lasīšanai un domāšanai" skolēnu uzmanība tiek pievērsta tam faktam, ka grāmatās runātā tiešā runa parasti tiek noformēta ar domuzīmēm, bet personu domas, t. i., iekšējais monologs, – ar pēdiņām. ZĪLĒ pēdiņu pāri ir novietoti vienā pozīcijā – augšā. Tas ir darīts tāpēc, lai skolēniem būtu vienādi jālieto pēdiņas datorsalikumos un rakstot ar roku.

3. klasē mācās vienkāršāko tiešās runas gadījumu – kad tā ir aiz piebildes un sastāv no viena teikuma.

Lai atvieglotu skolēniem terminu un pieturzīmju iegaumēšanu un izmantošanu, noderīgs ir plakāts ar tiešo runu:

Piebilde: "Tiešā runa."

Piebilde: "Tiešā runa?"

Piebilde: "Tiešā runa!"

Plakātā dažādi var izcelt pēdiņas, kolu un lielo burtu tiešās runas sākumā. Vizualizēts materiāls sekmē iegaumēšanu, un plakātus, arī citus, var izmantot vairākkārt.

Vingrinājumos ir vēlams piedāvāt ar skolēnu dzīvi saistītas situācijas, kurās skolēni, piemēram, apspriež kādu jautājumu, izsakot savus viedokļus. Uzdevums – uzrakstīt to izteikumu, kam skolēni piekrīt, miņot arī runātāju.

Tiešās runas rakstībā var vingrināties, ja skolēni dramatizē īsas pacaciņas vai paši sadomā un pieraksta minidiālogus, ko arī izspēlē.

No iepriekš teiktā par valodas zināšanu apguvi izriet daži secinājumi.

- Jaunākajās klasēs skolēni gūst tikai sākotnējus priekšstatus par dzimtās valodas īpatnībām, turklāt balstoties uz savu praktisko darbību ar valodas vienībām.
- Skolēni nemācās no galvas vispārinājumus (definīcijas, kārtulas, likumus), ko paši izsecina vai kas ir doti "Valodas gudrību grāmatā". Taču, ja skolēniem ir pa spēkam saviem vārdiem izteikt vērojumus vai ja viņi atceras elementārās definīcijas, tas atvieglo vingrinājumu veikšanu, t. i., saista valodas praksi un teoriju.
- Ar katru gadu vairāk skolēni vingrinās teorētiskajā domāšanā, lai nākamajos izglītošanās posmos viņi spētu apgūt grūtākas pakāpes mācību vielu. Tāpēc "Zilē" ir rosinājumi skolēnu meklējumdarbībai, lai viņi pakāpeniski mācītos domāt teorētiski, lai mācītos paši "atklāt" sev jaunas zināšanas.
- Skolēnu radošās domāšanas attīstīšanai "Zilē" ir uzdevumi, kas māca analizēt, sintezēt, salīdzināt, vispārināt, konkretizēt, prognozēt, izvirzīt alternatīvas. Līdzās jau minētajiem piemēriem vēl daži: pašiem saskatīt "gudrību" un formulēt to (34. uzd. 22. lpp.), salīdzināt salikteņu un atbilstīgu vārdu savienojumu nozīmes (40., 44. uzd.), izvirzīt versijas (pieņēmumus) situācijas attīstībai jeb prognozēt (43. uzd.), noteikt objektus, kas atbilst divām dotajām pazīmēm, "neistu" salikteņu izdomāšana (47. uzd.), meklēt dažāda rakstura saistību starp vārdiem, prātrot par "neīstiem" vārdiem (skudras *skudro*, bites *bīto* u. tml.) utt. Šādos vingrinājumos, kā ne vienu vien reizi uzsvērts, svarīgākais nav ikreizējais rezultāts, bet gan pati meklējumdarbība.

Tāpat kā iepriekšējās "Valodas gudrību grāmatās", arī šajā specifiskie valodas temati ir caurvīti ar skolēnu saistītas runas attīstīšanas uzdevumiem. Tā, piemēram, tematā "Vārda sastāvs" skolēni iepazīst un arī paši veido vienkāršu anotāciju un instrukciju. Arī stāstiņu, pasaku un dzejoļu sacerēšanas uzdevumi caurvij valodas tematus. Vingrinājumi, kas attīsta skolēnu tekstveides prasmes, kompakti ir doti sadaļā TEKSTS.

TEKSTS (8 STUNDAS)

Teksta temats. Skolēni praktiskajā darbībā no pirmās klases jau ir apjautuši, kas ir teksta temats. Viņi ir domājuši virsrakstus saviem un citu autoru tekstiem, piedāvājuši alternatīvus tematus, prognozējuši literārā darba saturu pēc virsraksta, runājuši un rakstījuši par brīvi izvēlētu vai skolotāja piedāvātu tematu u. tml. 3. klasē "gudrībā" ir elementāri definēts jēdziens "temats". Definīcija ir kā vispārinājums skolēnu praktiskajai pieredzei, un definīcija nav jāiegaumē.

Teksta izkārtojums. Mācīt/mācīties dažādi izkārtot informāciju (tekstu) rosina dzīves izvirzīta nepieciešamība – daļu rakstudarbu arī jaunāko klašu skolēni var veikt datorsalikumā. Brīvajā rakstīšanā vispār bieži noder prasme pārskatāmi un dažādi izkārtot informāciju, lai tā vienlaikus būtu arī vizuāli pievilcīga. Tāpēc "Valodas gudrību grāmatā" ir daži paraugi vērošanai un rosinājumi skolēnu mēģinājumiem informācijas izkārtošanā.

LIETIŠĶIE RAKSTI

Šajā nodaļā ir aplūkoti vairāki teksta un informācijas pieraksta veidi (sludinājumi, reklāmas u. c.). Iepazīstoties ar tiem, skolēni ne tikai gūst tekstveides prasmes, bet arī pārliecinās, ka skolā var iemācīties dzīvē noderīgas lietas. Tas sekmē mācību motivācijas veidošanos.

Intereses izraisīšanai līdzās mācību grāmatas uzdevumiem vēlams piedāvāt arī citus, piemēram, no preses izdevumiem izvēlēties un atnest uz skolu noteiktu skaitu sludinājumu vai pasākumu programmu, vai citus rakstus. Tos lasa, savstarpēji mainoties, pārrunā, kādu informāciju var gūt no katra raksta, un, protams, paši sacer līdzīgus rakstus atbilstoši skolotāja izvirzītajiem uzdevumiem. Skolēnus mudina prognozēt jeb izvirzīt savas versijas kādas problēmas risināšanai, piemēram, ko darīt, ja veikalam nav pircēju pieprasījuma pēc kādas preces. Skolēnos veidojas arī kritiska attieksme pret lietišķajiem rakstiem.

Lietišķie raksti ir iestrādāti ne tikai nodaļā TEKSTS, bet arī citviet.

DOMRAKSTI

Trešajā klasē arvien noteiktāk šķir brīvo rakstīšanu no domrakstu rakstīšanas. Skolēnos veido izpratni par to, ka domrakstu rakstīšanā ir vairāki posmi un ka domraksta rakstīšanas beigu rezultātam ir jābūt ne tikai saturiski bagātam un interesantam, bet arī pareizi uzrakstītam.

Pirmsrakstīšanas posmā pārrunā idejas par attiecīgo domraksta tematu, daļēji arī sakārto izteikumus, veidojot mutvārdu stāstījumus.

Melnraksta tapšanas stadijā skolotājs palīdz skolēniem gan ar idejām, gan ar konkrētiem norādījumiem par darba izstrādi. Jau melnrakstā pievērš uzmanību arī pareizrakstībai.

Pārskatīšanas (redigēšanas) posmā skolēni uzlabo savu darbu, ņemot vērā skolotāja norādījumus. Tos skolotājs var būt izteicis jau melnraksta rakstīšanas laikā vai arī speciāli rakstveidā norādot, kā skolēni varētu darbu uzlabot.

Arī tīrraksta veidošanas laikā skolotājs palīdz skolēniem ar padomu, nevis katrreiz pasakot priekšā, bet rosinot skolēniem pašiem rast labāku izteiksmes variantu.

Publiskošanas posmā skolēni lasa priekšā savus darbus. Tos var atstāstīt, taktiski analizēt, papildināt, sacerēt variantus.

Arī domrakstu tipus (**vēstījumu, aprakstu, pārspriedumu**) skolēni ir praktiski iepazīnuši jau iepriekšējos gados. 3. klasē ir lietderīgi katrreiz atgādināt, ko skolēni raksta – aprakstu vai vēstījumu, vai pārspriedumu. Līdz šim skolēniem mazāk pazīstams un arī grūtāks ir pārspriedums, t. i., teksts, kurā skolēni vai nu izsaka savas pārdomas, vai vērtējumu par kādu notikumu, parādību, vai arī izskaidro vai pamato tos. Elementārus pārspriedumus mutvārdos skolēni jau ir veidojuši, strādājot ar lasāmajiem tekstiem, kad ir jāizsaka sava attieksme pret lasīto, jāizvirza alternatīvi varianti personu rīcībai, jāprognozē personu turpmākā rīcība vai notikumu attīstība.

3. klasē vairāk nekā iepriekšējās klasēs jāvērs skolēnu uzmanība arī uz domrakstu pareizrakstību, ne tikai uz satura kvalitāti. Taču priekšplānā joprojām paliek skolēnu patstāvīgās domas un satura bagātība. Uz pareizrakstības kļūdām skolotājs taktiski norāda un turpmāk plāno mācības tā, lai novērstu rakstības tipiskākās kļūdas.

Tātad līdzās brīvajai rakstīšanai, kad skolēni bez sagatavošanās raksta savas domas par kādu jautājumu, nepieciešami arī plānotie, sagatavotie klasiskie domraksti.

RAKSTVEIDA ATSTĀSTĪJUMI

Dokumentā "Metodiskais pielikums latviešu valodas programmai pamatskolai: Projekts" (R., 2001) ir atzīts, ka arī jaunākajās klasēs ir lietderīgi skolēniem gūt sākotnēju rakstveida atstāstīšanas prasmi. Ir norādīti atstāstījumu veidi: **atstāstījums tuvu tekstam, radošais, konspektīvais, paplašinātais, izlases, brīvais atstāstījums.**

Darbā ar lasāmajiem tekstiem un iepriekšējām "Valodas gudrību grāmatām" skolēni praktiski ir iepazīnuši atstāstījumus mutvārdos, kā arī vingrinājušies rakstveida atstāstīšanā. 3. klasē turpinās skolēnu prasmju pilnveide.

Līdzās klasiskajiem atstāstījumiem par pašu skolēnu lasītajiem vai skolotāja priekšā lasītajiem tekstiem atstāstīšanai būtu jāizmanto arī cita informācija, piemēram, presē un literatūrā lasītais, radio un TV dzirdētais un redzētais. Vēlams radīt situācijas, kurās ir nepieciešamība mājās gūt informāciju rakstveida atstāstīšanai, piemēram, noklausīties konkrētu radio vai TV raidījumu, lai klasē kopīgi veidotu "Jaunāko ziņu" izlaidumu, ko var izmantot turpmāk lasīšanai ar dažādiem uzdevumiem, u. tml. Skolēni var vākt katrs atšķirīgu informāciju par tematiem pēc izvēles vai skolotāja norādījuma un klasē rakstveidā apkopot savākto materiālu.

Atstāstījumus raksta arī pēc kopā noskatītas multiplikācijas filmas vai attēlu sērijām un vēl citiem informācijas avotiem.

Prasme rakstveidā izklāstīt citu cilvēku domas skolēniem ir vajadzīga turpmākajās mācībās un daudziem arī visā turpmākajā dzīvē.

PASKAIDROJUMI PAR DARBU AR "GRĀMATU LASĪŠANAI UN DOMĀŠANAI – II" (GLD)

DAŽI METODISKIE IETEIKUMI, KĀ IZMANTOT "GRĀMATU LASĪŠANAI UN DOMĀŠANAI"

Mācību grāmata turpina iepazīstināt skolēnus ar grāmatu pasauli, ar kuras starpniecību var ceļot laikā un telpā, iepazīt jaunas vietas, cilvēkus, reāli esošus un pašu vai autoru izfantazētus tēlus, augus, dzīvniekus, dabas parādības, cilvēku savstarpējās attiecības un daudz ko citu.

Lasāmie teksti kļuvuši gan apjoma ziņā garāki, gan saturiski un mākslinieciski daudzveidīgāki. Mācību grāmatā ievietotie daiļdarbu fragmenti apzināti nav saīsināti, jo teksta saīsināšana traucē tā uztveri veselumā, teksts bieži vien zaudē emocionālo nokrāsu, pazūd autora valodas savdabīgums. Mācību grāmatas autore apzinās, ka visiem bērniem nav vienāds lasītprasmes līmenis. Tādēļ autore iesaka: ***Visi teksti nav obligāti jāizlasa visiem skolēniem.***

Darbu ar tekstiem skolotājs plāno, apzinoties savas klases skolēnu lasītprasmi.

Atcerieties: skolēniem ļoti patīk, ja viņiem lasa priekšā. Nekautrējieties un arī 3. klasē atsevišķas teksta daļas nolasiet jūs, skolotāji!

Vēl viens ieteikums: tā kā biežāk ir 2 latviešu valodas stundas dienā un tās parasti seko viena otrai, tad iesakām abas stundas veltīt vai nu darbam ar tekstiem (GLD), vai arī valodas gudrību izzināšanai (VGG).

Mācību grāmatas veidošanā šoreiz ievērots cits princips. Šis mācību līdzeklis bērnus iepazīstina ar grāmatu autoriem un viņu darbiem. Jau 1., 2. klasē un 3. kl. sākumā bērni ir iepazīnušies ar O. Vācieša, V. Beļševicas, J. Baltvilka, M. Cielēnas, U. Ausekļa, I. Ziedoņa, Ē. Kūļa, J. Širmaņa darbiem. Tagad šiem rakstniekiem pievienojusies arī bērnu iemīļotā zviedru rakstniece A. Lindgrēne.

Lai vizuāli saskatītu šo autoru daudzveidību, kā palīgs mazajiem lasītājiem ir kartes ar atzīmētām rakstnieku dzimtajām vietām. Grāmatas recenzente Aija Tūna iesaka klasē veidot laika līniju, kas palīdzētu saskatīt, kuram laikposmam kurš no autoriem pieder. Tas palīdzētu saprast, kāpēc dažos tekstos daudz mūsdienās reti sastopamu vārdu, kāpēc dažu vārdu nozīme mums asociējas ar kaut ko citu u. tml. Uz laika līnijas varētu tikt atzīmēti arī citās nodarbībās, ekskursijās, sarunās un dažādi citādi iepazīti cilvēki un notikumi.

Atsauksmē par "Grāmatu lasīšanai un domāšanai" Aija Tūna raksta, ka, strādājot ar šo mācību materiālu, tiek sekmēta patstāvīga mācīšanās, kā arī sadarbošanās ar vienaudžiem. Tas rada drošu mācīšanās vidi, kurā kaut kā nezināšana nav kauns un galapunkts, bet ierosme vēl motivētākam izziņas procesam. Materiālā vērojama saikne ar tēmām, kuras iekļautas sociālo zinību blokā – sevis iepazīšana (kā savaldīties), drošības pasākumi (ugunsdrošības plakāta gatavošana, ceļu satiksmes noteikumi), ekonomikas pamati ("šausmīgi lielas" naudas pelnīšana un tērēšana, reklāmu veidošana), ievērojamu cilvēku iepazīšana savā tuvākajā apkārtņē (saistībā ar Vaska figūru muzeju), informācijas iegūšana un izplatīšana (sludinājumu veidošana), saturīga un interesanta laika pavadīšana (ko darīt starpbrīžos) un citas.

Mācību materiālā piedāvātas daudzveidīgas metodes, kā strādāt ar tekstiem, lai saistītu tos ar bērnu līdzšinējo pieredzi, lai sekmētu viedokļu daudzveidību, iesaistītu arī citas nodarbes jomas, piemēram, rakstīšanu, zīmēšanu, dabas iepazīšanu, veidošanu, muzicēšanu u. c. Šeit izmantota dubultās dienasgrāmatas un literāro zīmīšu rakstīšana, vārdu skaidrošana, atskaņu meklēšana, dzejoļu sacerēšana, plakātu un reklāmu gatavošana un citas idejas.

Darba dažādošanai, lai sekmētu skolēnu kritiskās domāšanas attīstību, piedāvājam dažas stratēģijas, kuras ir apgūtas, apmeklējot Sorosa fonda kursus "*Lasīšana un rakstīšana kritiskās domāšanas attīstīšanai*".

AKADĒMISKIE PRETSTATI

- Pēc teksta izlasīšanas jāuzdod jautājums, uz kuru var atbildēt ar "jā" vai "nē", piemēram, *Vai lapsa rīkojās pareizi, apēzdamā vistu?*
- Skolēni strādā grupās pa četri. Grupā izveidojas divi pāri.
- Pirmais pāris raksta argumentus apgalvojumam "jā", piemēram, *Lapsa rīkojās pareizi, apēzdamā vistu, jo ...*. Otrais pāris raksta argumentus apgalvojumam "nē", piemēram, *Lapsa rīkojās nepareizi, apēzdamā vistu, jo ...*
- Katrs pāris sameklē citu "jā" vai citu "nē" ("jā" + "jā" un "nē" + "nē") un apmainās domām, papildinot savu argumentu sarakstu.

- Pēc tam pāri atgriežas atpakaļ grupā un uzraksta savu uzskatu, izvēloties spēcīgāko argumentu. Piemēram, *Mēs uzskatām, ka lapsa rīkojās pareizi (nepareizi), apēzdamā vistu, jo ...*
- Katrs pāris izsaka savus argumentus, un otrs pāris pieraksta.
- Apmēram 10 minūtes grupā debatē, aizstāvot savu viedokli.
- Debatēm beidzoties, katra grupa pasaka kopsavilkumu.
- Pašās beigās katrs skolēns individuāli uzraksta savu patieso nostāju – kuram apgalvojumam viņš piekrīt ("jā" vai "nē") un kāpēc.

PĀRDOMU LOGS

- Darbam nepieciešama lapa, kura sadalīta 4 daļās (kā loga rūtis).
- Katrai rūtij uzraksta virsrakstu:

Zīmēju	Rakstu vārdus un izteicienus
Atziņas	Manas izjūtas

- Pirmajā rūtī skolēns parasti zīmē redzes gleznu, saistītu ar tekstu.
- Otrajā rūtī skolēns raksta vārdus vai teicienus, kurus viņš negribētu aizmirst. Var arī dot speciālu uzdevumu (piemēram, *izrakstīt īpašības vārdus, kuri raksturo lapsu*).
- Trešajā rūtī skolēns ieraksta no teksta gūtās atziņas.
- Pēdējā rūtī apraksta savas izjūtas, lasot tekstu.
- Pārdomu logs veidojams individuāli.
- Skolotājs darba gaitā var pieiet pie kāda skolēna, uzmundrināt viņu, pajautāt viņam, piemēram, *ko skolēns domājis, zīmējot konkrēto zīmējumu*. Tā skolotājs iesaistās dialogā ar skolēnu.
- Kad "pārdomu logi" piepildīti, skolēni strādā pāros, iepazīstina viens otru ar savu darbu un pārrunā, meklējot līdzīgo un atšķirīgo paveiktajā darbā.
- Ieteicams pēc tam klasē kopīgi pārrunāt gūtās atziņas.
- Ja kāds skolēns vēlas, viņam var piedāvāt iespēju "autora krēslā" ar savu "pārdomu logu" iepazīstināt pārējos skolēnus, kuri savukārt var izteikt savas pozitīvās atsauksmes un uzdot jautājumus.

PIECRINDE

- Dzejolis, kurš apkopo domas, izjūtas, uzskatus.
- Spēja aprakstīt precīzos teikumos aplūkoto tēmu.
- Dzejolis, ko veido piecas rindiņas.

Jāraksta šādi:

1. rindiņa ir viens vārds, kas raksturo izvēlēto tēmu (parasti lietvārds),
2. rindiņa ir dotās tēmas apraksts divos vārdos (biežāk izmanto īpašības vārdus),
3. rindiņā ir trīs vārdi, kuri raksturo darbību dotajā tēmā,
4. rindiņa ir no četriem vārdiem veidota frāze, kas izsaka izjūtas par tēmu,
- pēdējā rindiņā dots vārds – sinonīms pirmās rindiņas vārdam, kurš vēlreiz izsaka tēmas būtību.

Piemērs

Pavasaris.
Zaļš, silts.
Plaukšana, burbuļošana, sanēšana.
Snaudošās dabas brīnumainā atdzīvošanās.
Ziedonis.

DUBULTĀ DIENASGRĀMATA

- Lapu iekārto šādi.

Teikumi	Komentāri

- Kreisajā pusē precīzi noraksta 1 vai vairākus teikumus no teksta.
- Izraksta to, kas visvairāk
  - iespaidoja,
  - samulsināja,
  - atgādināja personisko pieredzi,
  - iepriecināja,
  - apbēdināja
  - u. tml.

- Labajā pusē raksta savus komentārus par norakstīto:
  - Kāpēc norakstīja?
  - Kādas asociācijas?
  - Kādi jautājumi radās?
  - Kāpēc iepriecināja?
  - U. tml.
- Pēc tam klasē seko diskusija.

MINĒJUMU TABULA

- Tekstu skolotājs sadala daļās.
- Skolēni izveido tabulu uz lapas.

Kas, pēc tavām domām, notiks turpmāk?	Kas par to liecina?	Kas notika īstenībā?
Šo svītru novelk, kad pirmajā rindiņā visi lodziņi aizpildīti.		

- Skolēni lasa pirmo teksta daļu.
- Aizpilda 1. un 2. lodziņu tabulas pirmajā rindiņā.
- Lasa teksta otro daļu.
- Aizpilda 3. lodziņu tabulas pirmajā rindiņā, pēc tam – 1. un 2. lodziņu otrajā rindā
- utt.

!! Šis simbols norāda: "Literārās lasīšanas stundās iesakām izmantot."

IETEICAMĀ MĀCĪBU VIELAS SADALE*

Autors	Lpp., st. skaits	Teksts un darba lapas	Pieturas punkti
	4.	Ievads	
		1. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Informācija un domas par izlasīto grāmatu • Sevis salīdzināšana ar grāmatas tēliem
Ojārs Vācietis	5.-8.	Derības 2 st. Viens pats Visstiprākais Prātīga dziesma par zilu ziloni Cepti kartupeļi Varonīga pelēnu vakardziesma ar ne sevišķi labām beigām	<ul style="list-style-type: none"> • Ojārs Vācietis – latviešu dzejnieks • Skolēnu un viņu vecāku pieredzes aktualizēšana • Dzeja, dzejas valoda • Dzejoli izteiktā doma • Dzejoļa sacerēšana
	9.-12. 1-2 st.	Mēnesim robs	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejoļa lasīšana lomās • Antonīmi, salīdzinājumi • Iztēle, fantāzija
	13.-16. 2 st.	Zelta kažoks un adatu kažoks	<ul style="list-style-type: none"> • Priekšstats par izcelšanās teikām • Pasauls vienotība un skaistums • Teiku sacerēšana
Vizma Belševica			

* Lai attīstītu visas četras valodas prasmes, skolotājs pats izvirza katrai valodas stundai uzdevumus atbilstoši klases sagatavotības līmenim un vajadzībām, ņemot vērā šos pieturas punktus.

Vizma Belševica	17.–21. 3 st.	Kā lapsa lidot mācījās	<ul style="list-style-type: none"> • Lasīšana lomās • Inscenēšana • Rakstura īpašības – liekulība, lišķība • Sludinājums 		
2. darba lapa			<ul style="list-style-type: none"> • Klausīšanās uzdevumi • Tēla raksturojums 		
Jānis Baltvilks			22.–23.	Jānis Baltvilks stāsta par sevi	<ul style="list-style-type: none"> • Jāņa Baltvilka biogrāfija un darbi • Profesijas izvēle bērnībā • Pārdomu logs
			24.–26.	Vieta uz akmens Pēc gaļas – pie lauvām Klusa ziemas dienā Bariņā siltāk	<ul style="list-style-type: none"> • Putnu dzīve pilsētā un laukos • Prognozēšana • Ticējumi
			26.–28.	Pēdējā brīdī Cilpotājs Kas nāk?	<ul style="list-style-type: none"> • Dzīvnieki ziemā • Dabas norises ziemā • Sava novērojuma apraksts
			28.–31.	Kāpurs un spogulis	<ul style="list-style-type: none"> • Kas ir vientulība • Pārvērtības daba • Pasakas turpinājuma sacerēšana
			31.–33.	Viena diena Dundurciemā (I)	<ul style="list-style-type: none"> • Vēlme būt bagātam • Plāna veidošana
33.–35.	Viena diena Dundurciemā (II)	<ul style="list-style-type: none"> • Mantkārbas posts • Māju vārdi 			

Jānis Baltvilks	35.–36.	Viena diena Dundurciemā (III)	<ul style="list-style-type: none"> • Prasme pasmieties par sevi • Pasvērtējums
	37.–38.	Kas vārdā iekšā Blēnas Siena kaudze Olas Parkā	<ul style="list-style-type: none"> • "Vārdu pētišanas" dzejoļi • Mīklas dzejā • Dzejoļu sacerēšana
	39.–42.	3. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Iepriekšējo zināšanu aktualizēšana • Grupēšana • Jautājumu izvirzīšana par doto tēmu • Darbs ar informatīvu tekstu
Ernests Birznieks- Upītis	42.–44. 2 st.	Bērzs un egle	<ul style="list-style-type: none"> • Strīdu un domstarpību risināšanas ceļi • Lielīšanās • Senatnīgi vārdi un teicieni
Alberts Kronenbergs	46.–47. 1–2 st.	Pārnovada zakis Spricis	<ul style="list-style-type: none"> • Saudzīga attieksme pret dabu • Fantāzija
	47.–51. 1–2 st.	Mazais Miķis	<ul style="list-style-type: none"> • Alberts Kronenbergs – grāmatu ilustrators un bērnu dzejnieks • Tēlu raksturošana, izmantojot citātus • Atskaņas • Plāna veidošana • Vārdu un teicienu skaidrojums • Teksta satūra atspoguļošana kustībās • Tēla raksturojums

<p>4. darba lapa</p>	<p>Darbs ar informācijas avotu – pārtikas produkta iepakojumu</p> <ul style="list-style-type: none"> • Radošais darbs (pārtikas produkta iepakojums) • Reklāma
<p>52.–54.</p>	<p>Māra Cielēna stāsta par sevi</p> <ul style="list-style-type: none"> • Māras Cielēnas darbi • Rakstnieces bērnība • Pārdomu logs
<p>54.–56.</p>	<p>Putnubiedēklis, Raganas meitiņa un Sals (I)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Darba pienākumu izpratne • Tēlaini izteicieni • Sinonīmi
<p>56.–58.</p>	<p>Putnubiedēklis, Raganas meitiņa un Sals (II)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Izpalīdzība • Tēlaini izteicieni • Attēlu plāns
<p>58.–59.</p>	<p>Kāds mazs noslēpums (I)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kas ir noslēpumi • Tēlaini izteicieni • Plakāts
<p>59.–61.</p>	<p>Kāds mazs noslēpums (II)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Noslēpumu glabāšana • Saziņas līdzekļi
<p>61.–64.</p>	<p>Mazā, mazā mammīte</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vecāku mīlestība un rūpes par bērniem • Rakstura īpašības
<p>64.–66.</p>	<p>Balāde par rupjo vārdu Mājupceļā</p> <ul style="list-style-type: none"> • Valodas nozīme • Sakāmvārdi
<p>Māra Cielēna</p>	

	5. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejoļa analīze • Sinonīmi • Radošs darbs – dzejoļa sacerēšana
67.–69.	Uldis Auseklis stāsta par sevi	<ul style="list-style-type: none"> • Ulda Ausekļa personības iepazīšana • Dzejnieka darbības daudzveidība
69.–71.	Par ezīti Pukstīti	<ul style="list-style-type: none"> • Iztēle, fantāzija • Sākarsme un savstarpējās attiecības • Pasakas sacerēšana
71.–77. 4 st.	Pasaka par čukbānīti un runci Maktenu	<ul style="list-style-type: none"> • Prognozēšana • Emocionāli vērtējoša attieksme • Patriotisms • Iesniegums
78.–80.	Apaļa ir saule Šovakar Lasītāji Joki un spoki	<ul style="list-style-type: none"> • Dzejas valodas tēlainība • Iztēle
	6. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Dižkoki • Radošie uzdevumi
81.–84. 2 st.	Raibā pasaka	<ul style="list-style-type: none"> • Imants Ziedonis – latviešu dzejnieks un rakstnieks • Radošā darba sacerēšana • Teicienu skaidrojumi • Literārās pasakas
	Uldis Auseklis	Imants Ziedonis

Imants Ziedonis	84.–87. 2 st.	Sarkanā pasaka	<ul style="list-style-type: none"> • Darības spraiguma atspoguļojums valodā • Dēminutīvi • Īss, konspetīvs pieraksts • Salīdzinājumi • Ugunsdrošība • Domu karte "Laiks"
7. darba lapa			<ul style="list-style-type: none"> • Teicienu skaidrojumi • Fantāzija, iztēle
Ēriks Kūlis			<ul style="list-style-type: none"> • 88.–93. 2 st. Niknikis iesaista brāļus stepenā pasākumā • 93.–97. Dabas parādību sataupīšana brāļiem • 97.–103. 2 st. Pasaka par Atmiņu Rūķi
Ēriks Kūlis			<ul style="list-style-type: none"> • Ēriks Kūlis – latviešu rakstnieks • Prognozēšana un pasakas sacerēšana pēc virsraksta un balstvārdiem • Lasīšana lomās • Ievērojami cilvēki tuvākajā apkārtnē • Valodas tēlainība • Redzes gleznu izteikšana dažādos veidos • Mīlestība pret dabu • Vēstules rakstīšana • Izlases lasīšana • Valodas tēlainība • Shematisks zīmējums pēc teksta
Jānis Sirmanis			<ul style="list-style-type: none"> • Jāņa Širmaņa dzīvesgājums un darbi • Pacietības un izturības nozīme • Sakāmvārdi • Pārdomu logs • Sinonīmi

Jānis Širmanis	106.–109.	Krikums kļūst slavens	<ul style="list-style-type: none"> • Iepriekš lasītā aktualizēšana • Drošsirdības izpaušmes • Lasīšana lomās
	109.–111.	Pūce smīn	<ul style="list-style-type: none"> • Kā saskaņot vēlmes ar iespējām • Tēlaini izteicieni • Rakstura īpašības
		8. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Darbs ar teksti • Dialoga veidošana
Astrida Lindgrēne	112.–120. 4 st.	Visi mēs – bērni no Trokšņu ciema Mēs ejam skolā un izjokojam skolotāju	<ul style="list-style-type: none"> • Astrida Lindgrēne – zviedru bērnu rakstniece • Lasīšana lomās • Saturīga un interesanta laika pavadīšana • Plāna zīmēšana, izmantojot tekstā doto informāciju • Literārās zīmītes • Kad joks ir joks?
	121.–129. 4 st.	Ķiršu pārdevēju akciju sabiedrība	<ul style="list-style-type: none"> • Bērnu nodarbošanās brīvajā laikā • Naudas pasaule • Sinonīmi • Abreviatūras • Literārās zīmītes • Reklāma • Plāna veidošana • Satiksmes noteikumi – drošība uz ceļiem
	9. darba lapa		<ul style="list-style-type: none"> • Darbs ar populārzinātnisku tekstu • Šifrēšanas uzdevumi

Astrida Lindgrēne	130.–137. 4 st.	Iepazīsties ar Pepiju Garzeķi! Pepiju apmeklē zagļi	<ul style="list-style-type: none"> • Grāmata par Pepiju Garzeķi • Apraksts pēc zīmējuma • Tēlu raksturojums • Prognozēšana • Sinonimi • Lasišana lomās
	138.–145. 4 st.	Pepija atrod kukarambu	<ul style="list-style-type: none"> • Vārdu rašanās, to nozīme • Lasišana lomās • Fantāzija, iztēle • Shēmas veidošana • Plāna sadomāšana • Vēstule • Darbs ar vārdnīcām • Prognozēšana
		10. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Klausīšanās uzdevums • Iepazīstināšana rakstos ar savu skolu, klasi • Analīze
Astrida Lindgrēne	145.–156. 4 st.	Fragments no grāmatas "Ronja – laupītāja meita"	<ul style="list-style-type: none"> • Grāmata "Ronja – laupītāja meita" • Pārstāstīšana saviem vārdiem • "Pārdomu logs" • Salīdzināšana • Draudzība • Daba dziedē
	156.–161.	Astrida Lindgrēne stāsta par sevi	<ul style="list-style-type: none"> • Astrida Lindgrēne – zviedru bērnu rakstniece • Grāmatas, kas sniedz lasīšanas prieku • Grāmatu anotācijas
		11. darba lapa	<ul style="list-style-type: none"> • Patstāvīgs darbs ar tekstu • Ielūgums

PASKAIDROJUMI PAR DARBU STUNDĀ

OJĀRS VĀCIETIS

5.–8. lpp.

Derības

Viens pats

Visstiprākais

Cepti kartupeļi

Prātīga dziesma par zilu ziloni

Varonīga pelēnu vakardziesma ar ne sevišķi labām beigām
(darbs 2 stundām)

Pieturas punkti

- Ojārs Vācietis – latviešu dzejnieks
- Skolēnu un viņu vecāku pieredzes aktualizēšana
- Dzeja, dzejas valoda
- Dzejolī izteiktā doma
- Dzejoļa sacerēšana

Iesakām rosināt bērnus papildus meklēt Ojāra Vācieša dzejoļu grāmatas, pārcilājot mājas bibliotēkas krājumus, apmeklējot skolas un pagasta vai pilsētas bibliotēkas. Varbūt jums izdosies atrast viena un tā paša dzejoļu krājuma dažādu gadu izdevumus. Tas ļaus apjaust literatūras dzīvi cauri laikiem un paaudzēm. Rīkojot grāmatu izstādes, pievērsiet īpašu uzmanību vienas un tās pašas grāmatas izdevumam no vecāku bērnības un mūsdienų versijā:

- * vai ilustrācijas ir tās pašas,
- * kāpēc tās pašas vai kāpēc nē,
- * kādi ir grāmatas vāki,
- * kāda ir papīra kvalitāte,
- * kāds varētu būt šīs grāmatas stāsts,
- * ko un kādus lasītājus šī grāmata pieredzējusi...

Līdzīgi var strādāt arī ar citu autoru darbiem. Lai iepriekš minētās tēmas darbā ar grāmatu jums noder par interesantu ierosmi arī projektu darbam!

Ja 1. un 2. klasē jau esat strādājuši ar mācību komplektu "Zīle", iesakām kopīgi pāršķirstīt šīs mācību grāmatas un atrast iepriekš lasītos O. Vācieša dzejoļus. Tas radīs un stiprinās pēctecības izjūtu.

Radoši strādājot, iespējams sekmēt arī saikni ar skolēnu ģimenēm un iesaistīt bērniem tuvus cilvēkus izziņas un mācīšanās procesā.

Skolēni var intervēt savus vecākus, brāļus, māsas, draugus, skolas darbiniekus, noskaidrojot, kurus O. Vācieša dzejoļus viņi zina. Klasē iespējams rīkot dzejas pēcpusdienu, kurā piedalītos skolēni un arī viņu vecāki.

Ierosme klases grāmatai: katrs skolēns uzraksta sev tīkamāko Ojāra Vācieša dzejoli un ilustrē to. Šo pašu darbu var veikt arī skolēnu vecāki.

Darbu stundā interesantāku padarīs arī audioieraksti, kuros skan bērnu dziesmas ar Ojāra Vācieša tekstiem. Daudzas no tām bērniem būs pazīstamas, un viņi tās var dziedāt līdzi.

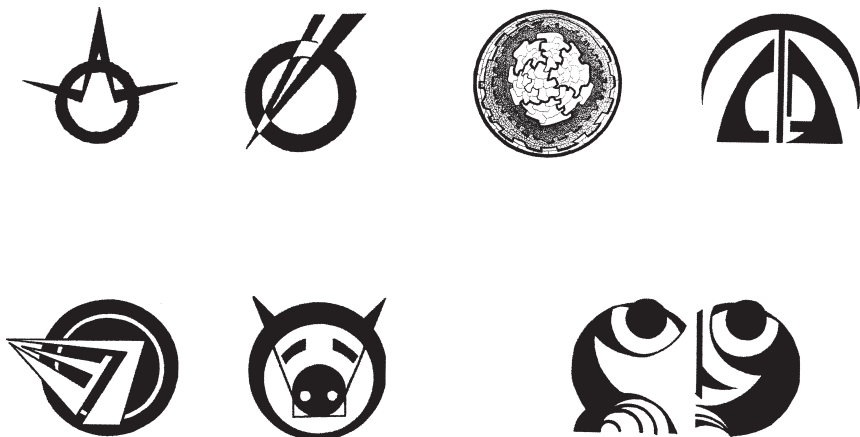
Varbūt stundas darbā jums var noderēt arī Ojāra Vācieša zīmējumi. Dzejnieka dzīvesbiedre Ludmila Azarova raksta, ka Ojārs Vācietis nekad nesauca savus darbus par zīmējumiem. Tās bija lapas – šķīvji, izgriezumi, iniciāļi. Lai tos radītu, "derēja viss, kas gadījās pie rokas tajā brīdī: flomāsters, zīmulis, tuša, zīmēšanas bloks, rūtaina lapiņa no piezīmju grāmatiņas, melnais kopējamais papīrs un balta lapa, kas izņemta no rakstāmmašīnas".

Par to, kā tapuši šie darbi, Ludmila Azarova raksta:

"Kas tas īsti ir – neuzdrošinos atbildēt. Reizēm tā bija atslodze. Citureiz – koncentrācija pirms dzejoļa uzrakstīšanas, tāpat kā krāsns kurināšana. Autora uztverē šīm lapām nebija nekādas vērtības, nākošajā brīdī par tām vienkārši aizmirs, tās netika rādītas draugiem, varbūt tikai dažas, pilnībā visu bijām redzējuši vienīgi mēs ar dēlu. Šo to, varu atzīties, savā laikā izvilku no papīrkurvja."

(*Ojārs Vācietis*. Starp dzejoli un dzejoli. – Preses nams, 1993)

Daži O. Vācieša zīmējumi

9.–12. lpp.

Mēnesim robs

(darbs 1 vai 2 stundām)

Pieturas punkti

- Dzejoļa lasīšana lomās
- Antonīmi, salīdzinājumi
- Iztēle, fantāzija

3. Zīmējot Šlopster-Klopsteru, skolēni var strādāt pāros vai nelielās grupās, kur viens skolēns ir zīmētājs, pārējie piedalās darbā ar savām idejām.

6. Skolēniem dzejoli ir jāatrod antonīmi atsevišķiem vārdiem. Iepriekš vēlams pavigrināties antonīmu noteikšanā.

* Atrodi pirmā stabiņa vārdiem antonīmus otrajā stabiņā!

rīts	vakars	plats	sauss
patiesība	mīnuss	gaišs	sekls
vasara	ienaidnieks	slapjš	šaura
draugs	meli	dziļš	tumšs
pluss	liesums	tievs	resns
treknums	ziema	biezs	plāns

beigt	klusēt
runāt	sākt
sarkt	celties
mīlēt	atrast
krist	nīst
pazaudēt	bālēt

* Atrodi antonīmus latviešu tautasdziesmās!

Lec, Saulīte, rītā agri,
Rieti vēlu vakarā,
Lai es varu savu pūru
Ar kaudzīti pielocīt.

Vasariņas vidiņā
Ēdu saldu zemenīti.
Rudenī purvā bridu
Meklēt skābu dzērvenīti.

Kad skolēni dzejolī atraduši antonīmus 6. uzdevumā dotajiem vārdiem, ieteicams skaļi izlasīt tās dzejoļa rindas, kurās ir šie antonīmi:

- * tūkstoš deviņi simti **slapjajā** gadā (sausais)
- * ar **milzīgu, līku** zobu (niecīgs, taisns)
- * bija tik **tumšs** kā akā (gaišs)
- * bet katrs puika tad kļuva **skumjš** (jautrs)
- * ar tik **melnu** ādu (balts)
- * kļūs **bailīgi** puikas (drosmīgi)

Dzejoli "Mēnesim robs" var arī inscenēt.

VIZMA BELŠEVICA

13.–16. lpp.

Zelta kažoks un adatu kažoks

Pieturas punkti

- Priekšstats par izcelšanās teikām
- Teiku sacerēšana
- Pasaules vienotība un skaistums

Teksts un darbs ar to

Teksta apguve un darbs ar to paredzēts 1 vai 2 stundām.

Stundas ievadā skolotājs pastāsta, ka vienmēr cilvēkus interesējuši būtiski jautājumi – kā radies Visums, kā radusies Zeme, kā radusies un attīstījusies dzīvība uz Zemes. Teikas mēģina izskaidrot šos sarežģītos jautājumus. Pēc pārrunām skolotājs nolasa teiku "Gudrais eža padoms". Skolotājs uzdod jautājumus.

1. Ko teika izskaidro?
2. Kāda kļūme gadījās Dievam?
3. Kādu padomu ezis deva Dievam?
4. Kādu atalgojumu saņēma ezis?
5. Kādēļ ezis atteicās no zelta kažoka?
6. Kā tu vērtē eža padomu?

Pēc teikas pārrunāšanas skolotājs lūdz bērniem atcerēties un pastāstīt teikas, kuras viņi atceras par Visuma un Zemes radīšanu. Var rosināt bērnus sacerēt kādu izcelšanās teiku un pastāstīt to klasesbiedriem.

Teksta 1. daļu vēlams lasīt līdz teikumam "Dieviņš apsēdās un sāka gauži raudāt".

Pēc teksta 1. daļas izlasīšanas vēlams būtu noskaidrot atbildes uz šādiem jautājumiem.

1. Kāpēc Dieviņš nolēma ieviest kārtību?
2. Raksturo haosu – lielo nekārtību!
3. Kas radās Dieviņa darbošanās rezultātā?
4. Pastāsti, kādās situācijās tu esi juties tāpat kā Dieviņš teikā, kad, veicot labu darbu, tas neizdodas, kā iecerēts!

1. daļas nobeigumā vajadzētu aicināt bērnus padomāt, kas notika turpmāk.

Tad seko 2. daļas lasīšana. Šajā daļā jāpievērš uzmanība tam, kā ezītis jutās zelta kažokā un adatu kažokā. Konstatēt, ka labs ir tas kažoks, kurš dod drošību.

Jautājumi un uzdevumi

2. Pēc tam kad ir uzklausiņas bērnu atbildes uz šo jautājumu, ieteicams izlasīt arī pašas V. Belševicas teikto.

5. Veicot šo uzdevumu, jāsadala lomas – ezītis un intervētājs. To var darīt gan rakstiski, gan "tiešraidē".

6. Šo uzdevumu var veikt grupās. Grupā vispirms jāvienojas, kuri ir 3 svarīgākie notikumi. Tad sīzeta līkni zīmē uz lielām lapām un kāds no grupas paskaidro, kāpēc tieši šis notikums uzskatāms par ļoti svarīgu.

Gudrais eža padoms

Sensenajos laikos, kad Dievs tikko radījis zemi, viņam atgadījies pirmais negadījums: zemes iznācis vairāk, nekā vēlējies.

Nu radītājam bijušas lielas rūpes un bēdas: kur lieko zemi likt?

Kamēr Dievs tā gudrojis un laužījis galvu, pienācis klāt ezis un vaicājis:

– Ko tu, Dieviņ, tā prāto? Kāpēc esi pieri saraucis?

Dievs nu šim izstāsta savu likstu, ka zemes sanācis vairāk, nekā vajadzīgs.

Tad ezis sacījis:

– Šai lietā es tev varu dot labu padomu.

– Nu, nu? – Dievs priecīgi iesaucies. – Kādu tad?

– Roc zemi vienā vietā un izrakto ber citā vietā kaudzēs.

Dievs darījis pēc eža gudrā padoma. Tā izraktajās vietās radušās jūras, bet uzbērtajās – kalni.

Pabeidzis darbu, Dievs sacījis ezim:

– Par gudro padomu gribu tevi atalgot. Došu tev zelta spalvu kažokam.

Ezis atbildējis:

– Neesmu tik lepns kā tu un nevēlos tādu greznību. Dod man kažoku nevis ar zelta spalvām, bet ar kaula adatām. Tas mani pasargās no ienaidniekiem.

Dievs nobrīnījies par eža gudrību un iedevis viņam kažoku ar kaula adatām.

To ezis valkā vēl šobaltdien.

17.–21.

Kā lapsa lidot mācījās

Pieturas punkti

- Lasīšana lomās, inscenēšana.
- Rakstura īpašības – liekulība, lišķība.
- Lietišķie raksti – sludinājums.

Teksts un darbs ar to

Teksts paredzēts 2–3 stundām.

Strādājot ar tekstu, bērniem jānonāk pie secinājuma, ka liekulība un lišķība labus rezultātus nedod.

Teksta izpratnes pārbaudei var veidot tabulu "Par ko teikti šie vārdi?".

Lapsa	Pūce	Mednis	Stārķis

1. Pat odus un taureņus viņa apskauda. (Lapsa.)
2. Ko tur lielu piedomās. (Mednis.)
3. Es tevi pacelšu kā nieku. (Stārķis.)
4. Tad jau man vajag nolaisties lejā pie tevis? (Mednis.)
5. Kāda māte, tādi bērni. (Pūce.)
6. Pāri kārkļu galiem, pāri alkšņu galiem, nu jau pāri egļu galiem un vēl augstāk. (Stārķis.)
7. Bet vai kāds ir mierā ar savu dzīvi? (Lapsa.)

Jautājumi un uzdevumi

5. Veidojot lapsas ceļojumu karti, ieteicams to veikt grupās uz lielām lapām, tad demonstrēt pārējiem un komentēt.

7. Pirms sludinājuma rakstīšanas būtu vēlams klasē noorganizēt nelielu diskusiju "Kas ir svarīgākais, lai sasniegtu mērķi".

Pirms skolēni sāk rakstīt sludinājumu, kopīgi jānoskaidro, kā to dara, kādi fakti tajā jāatspoguļo.

Sludinājumus bieži izmanto dažādas organizācijas, firmas un privātpersonas.

Sludinājuma izteiksmes veidam jābūt ļoti lakoniskam un nepārprotamam. Sludinājumā jāmin konkrēti fakti, vietu nosaukumi, telefona numuri, var izmantot saīsinājumus.

7. Iestudējot šo pasaku, vēlams izmantot pašdarinātus rekvizītus un maskas, kuras varētu pagatavot rokdarbu stundā.

Pēc inscenējuma ieteicams novērtēt, kas izdevies, kas – ne.

Papildus var izmantot latviešu tautas teikas "Stārķis māca lapsu laisties", "Kā lapsa atlauza asti" un M. Čaklā dzejoli "Lapsa lido".

Stārķis māca lapsu laisties

Lapsa visas gudrības mācējusi, tikai pa gaisu laisties vēl ne. Nogājusi pie svēteļa to gudrību arī iemācīties. Svētelis paņēmis lapsu aiz pakauša un nesis gaisā.

Tur augšā lapsai iešāvies prātā: "Diezgan būs, nu jau mācēšu!" – lai laižot vaļā. Svētelis palaidis arī, un šī nu nākusi rūkdama zemē, taisni celmam virsū. Gan uzsaukusi celmam: "Vai bēgsi, pagāns!", bet celms nemaz nejaus. Un tad uzkritusi ar tik nelāgi, ka palikusi guļam ar atšautu asti. No tā laika nevienai lapsai vairs nenācis prātā pa gaisu laisties, bet visas vēl šodien staigā ar atšautām astēm.

Kā lapsa atlauza asti

Senajos brīnumu laikos vārna un lapsa dzīvojušas vislielākajā draudzībā.

Reiz lapsa ar skaudību nolūkojusies vārnas lidojumā un teikusi:

– Lūdzama, mās, iemāci arī mani līdināties pa gaisu!

Vārna ar mieru. Sākusi mācīt. Rādījusi, kā jācilā spārni. Lapsa centīgi cilājusi ķepas, staipījusi kaklu, vēzējusi asti, taču nekādi nav varējusi pacelties gaisā.

Nu abas gudrojušas, ko darīt. Beidzot nolēmušas, ka jāatrod tāda vieta, kur lapsa varētu labi augstu pakāpties, lai sāktu lidojumu.

Lapsai drīz padoms rokā:

– Eku, pļāvā šķūnis! Zemnieki vakar tajā saveda sienu un kāpnes ir pametuši pieslietas pie lūkas.

Domāts – darīts.

Vārna pirmā uzlaižas uz lūkas malas, no turienes – šķūņa korē un sauc:

– Var-rēs laisties, var-rēs! Rāpies tikai kor-rē!

Lapsa uzrāpusies pa kāpnēm līdz lūkai, no turienes uzkūņojusies jumta korē un sagatavojusies lidojumam. Vārna izpletusi spārnus un uzsaukusi:

– Tur-ries rindā! Tur-ries rindā!

Un laidusies lidu.

Lapsa šai pakaļ.

Pirmajā brīdī tik brangi lēkusi uz priekšu, ka gandrīz panākusi vārnu. Bet tūdaļ arī sajutusī, ka krīt lejup.

Kritot gan visādi grozījusies un vicinājusī gan asti, gan ķepas, tomēr – plaukš! – gan uz celma.

Nežēlīgi sasitusies. Ilgi gulējusi kā beigta, nejaudājusi ne pakustēt. Pēdīgi ar mokām uzcēlusies un nostājusies uz visām četrām.

"Laimīgi gan nokritu! Liekas, visi locekļi vēl klāt."

Mēģinājusi kustināt asti. Nekā! Ne celt, ne vēzēt, tā bijusi atlauzta.

Kopš tās reizes lapsas draudzība ar vārnu bijusi vējā. Lapsa nodomājusi:
"Laikam jau vārna ar viltu uzmaniņa mani šķūņa korē! Gribēja, lai es laužu kaklu!"

M. Čaklais

Lapsa lido

Lai būtu nu daudziem bijis
purns tādas plūdlīnijas!
Un aste, šī straujā komēta,
arī lidošanai tak domāta?
Reiz pa debesu vidu
lapsa gribēja lidot.

Kādus lūgumus viņa kaisija!
Un stārķis to pacēla gaisā.
Ak, kas nu bija par saukšanu!
Lidoju es uz augšu!
Es tur visu sa-jaukšu!
Skatieties, es – un uz augšu!

Neskatieties no malas –
ātrāk, augstāk un tālāk!
Laid vaļā, stārķi, es traukšu
bez tevis uz augšu, uz augšu.
Sīka balstele plivinās vējā:
– Es lidoju ... liekas ... uz leju.

JĀNIS BALTVILKS

22.–23. lpp.

Jānis Baltvilks stāsta par sevi

Pieturas punkti

- J. Baltvilka dzīve un darbi
- Profesijas izvēle
- "Pārdomu logs"

Papildinformācija par rakstnieka daiļradi

J. Baltvilka dzeja bērniem:

"Meža malas zaļais knauķis", "Skrejvabole pieliek soli", "Stērstes sniegā", "Kā zilīte pie loga", "Zāle visu dienu zaļa", "Krūmu krāmu jēru jūra", "Siksolīte un Lamzaks", "Trīsdesmit trīs", "Circeņa malciņa", "Zelta klimpas", "Purva burvis", dzejas izlase "Izmazgātās debesis".

Proza bērniem: "Vasarā laukos", "Reibeņu meža stāsti", "Stāsti par ceļojumiem", "Sienāži un zvaigznes", "Vējlukturis mežā", "Gadalaiki", "Pasakas par pasakām", "Līdakas trešā vasara", "Ķirzaku pils", "Divpadsmit pastaigas dabā", "Mergusiņš".

J. Baltvilks raksta dzeju un prozu arī pieaugušajiem, tulko no krievu un lietuviešu valodas – viņa tulkotās grāmatas ir "Krokodils Gena un viņa draugi", "Kā atrast ceļu", "Danco zaķis, danco lapsa", "Ābecija".

Ar J. Baltvilka vārdiem ir komponētas arī dziesmas. Kādu no tām var iemācīties dziedāt.

Alvīla Altmaņa mūzika

Trīs kukaiņi

J. Baltvilka vārdi

Priecīgi

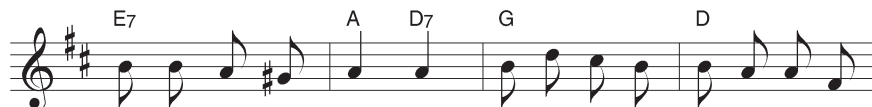
Viens ku-kai-nis ir Smu-kai-nis, un tas ir tie-šām smuks. Viens

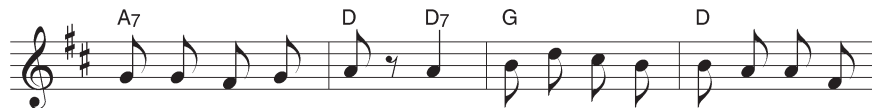
ku-kai-nis ir Pu-kai-nis, tas vien-mēr sa-ka "puks". Ir

vēl viens -vār-dā Mu-kai-nis, nav zi-nāms, vai viņš smuks un

vai viņš sa-ka "puks", jo, līdz kā kāds tam tu-vo-jas, šis

tū-daļ pro-jām spruks, jo, līdz kā kāds tam tu-vo-jas, šis

tū-daļ pro-jām spruks, jo, līdz kā kāds tam

tu-vo-jas, šis tū-daļ pro-jām spruks!

24.–26. lpp.

Vieta uz akmens
Pēc gaļas – pie lauvām
Klusā ziemas dienā
Bariņā siltāk

Pieturas punkti

- Putnu dzīve pilsētā un laukos
- Prognozēšana
- Ticējumi

Sarunu par putniem ziemā var sākt ar klausīšanās tekstu – Jāņa Baltvilka "Grūti ir putniem ziemā".

"Kraukļi, žagatas, laukirbes visu gadu dzīvo uz vietas, tāpēc jau tos sauc par nometniekiem.

Pie mums ziemu pavada putni, kuri var šeit sev sameklēt barību. Tā putniem dod ne tikai spēku, bet arī siltumu. Izbadējušies putni aukstā laikā var ātri nosalt. Ja putni paēduši, tad spēj pārciest bargu salu.

Zilītes meklē kukaiņu kūniņas, knābā dažādas sēklas, aplido cilvēku mā-jokļus, labprāt uzturas viņām iekārtotajās barotavās. Laukirbes izkašņā sniegu – tā viņas pieklūst zemei, uzmeklē sēkliņas. Alās zem sniega laukirbes glābjas no sala un puteņa...

Grūti ir putniem ziemā... Izturēt! Izturēt līdz pavasarim!"

Jautājumi pēc teksta noklausīšanās

- Kuri putni minēti stāstā?
- Kāpēc tie ir nometnieki?
- Kāda nozīme barībai putnu dzīvē?
- Kāpēc irbes kašņā sniegu?
- Kuri putni vēl pie mums pavada ziemu?

Turpmāk seko darbs ar grāmatā ievietotajiem tekstiem.

Pēc stāsta "Klusā ziemas dienā" lasīšanas skolēni izsaka savas domas un atbild uz jautājumu "Ko tas varētu nozīmēt?...". Pēc tam skolotājs nolasa šī J. Baltvilka stāstiņa turpinājumu.

"Drebošu sirdi izbrienu cauri bērzu smalcei un nonāku meža pļaviņā. Pasperu vēl dažus soļus un sastingstu. Tepat priekšā starp sikām priedītēm sniegā beigts alnis. Pa pusei saplosīts...

Kraukļi ir iztraucēti un projām. Līdzās beigtajam dzīvniekam pievazātajā sniegā nolaižas zilīte un kaut ko sparīgi knābā...

Pasaka beigusies. Griežos apkārt un brienu atpakaļ – ārā uz ceļa."

Vēl citi ticējumi par putniem ziemā

- Ja irbes nāk pie mājām, – būs putenis.
- Ja kraukļi laižas no meža klajumā vai pie mājas, – būs atkusnis.

- Ja vārnas peras pa sniegu, – kļūs siltāks.
- Ja vārnas slēpj knābi zem spārna, – gaidāms sals.
- Ja vārnas ziemā staigā pa ceļu, – būs atkusnis.
- Ja zilīte no rīta čiepst, – naktī vai jau dienā būs sals.
- Ja zvirbuļi lien paspārnēs, – būs putenis.
- Ja žagata sēž sabozusies un klusa, – snigs.

26.–28. lpp.

Pēdējā brīdī

Cilpotājs

Kas nāk?

Pieturas punkti

- Dabas norises ziemā
- Laika ziņas
- Sava novērojuma apraksts

Jautājumi un uzdevumi

1. uzdevums. Nesaprotamo vārdu nozīmi var meklēt vārdnīcā.

Lai rosinātu skolēnus lasīt vai klausīties laika ziņas un tās izprast, tad pēc stāsta "Kas nāk?" lasīšanas pārrunā to nozīmi. Izstudē, kā dažādos preses izdevumos dažādi atspoguļo laika ziņas ("Dienā", rajonu avīzēs u. c.), mācās tās lasīt un izprast.

Skolotājs var nolasīt vairāku veidu laika ziņas, skolēni izspriež, kuras no tām atbilst stāstā "Kas nāk?" aprakstītajam notikumam.

1. Gaisa temperatūra dienā no +15 līdz +18, naktī no +5 līdz +7 grādiem. Mākoņains, brīžiem lietus. Austrumu vējš 4–9 m/s. (Tāds laiks bija 2000. gada 7. jūnijā.)

2. Gaisa temperatūra dienā no –3 līdz –5 grādiem, naktī no –8 līdz –10 grādiem. Mainīgs mākoņu daudzums, bez nokrišņiem. Ziemeļrietumu vējš 2–7 m/s. (2000. gada 21. decembrī.)

3. Gaisa temperatūra dienā no +4 līdz +1 grādam, naktī no –1 līdz –3 grādiem. Mainīgs mākoņu daudzums, skaidrosies. Ziemeļaustrumu vējš 3–8 m/s. (2000. gada 18. martā.)

Veicot 2. uzdevumu, var rīkoties divējādi – vispirms iepazīties ar laika ziņām un tad rakstīt aprakstu vai arī uzrakstīt aprakstu un tad pie-rakstīt klāt laika ziņas.

28.–31. lpp.

Kāpurs un spogulis

Pieturas punkti

- Kas ir vientulība
- Pārvērtības dabā
- Pasakas turpinājuma sacerēšana

Lai skolēni labāk izprastu tekstu, der atgādināt tauriņu dzīves cikla četras attīstības stadijas: ola, kāpurs, kūniņa un pieaudzis kukainis – tauriņš.

I. Pēc pārošanās tauriņu mātīte uz augiem izdēj oļiņas. Tuvojoties šķīlšanās brīdim, tās kļūst tumšākas. Oļiņas diametrs ir apmēram 1 milimetrs.

II. No katras oļiņas izšķīlas kāpurs, kas sāk baroties. Kāpuri gandrīz visu laiku ēd lapas vai citas auga daļas.

III. Izaudzis kāpurs ietinas zīdainos pavedienos, kurus veido speciāli dziedzeri, un izveido kūniņu. Kūniņas stadiju bieži sauc arī par miera stadiju. Tomēr nekustīgās kūniņas iekšienē notiek brīnumainas pārvērtības.

IV. Pēc vairākām nedēļām kūniņas čaula pārplīst un no tās izlien pieaudzis tauriņš. Viņš iztaisno spārnus, kas klāti sikām, krāsainām zvīņām – to krāsa un izkātojums veido spārnu brīnišķīgo zīmējumu. Spārni ātri nožūst un saietē. Tauriņš var sākt savu pirmo lidojumu.

Papildinformācija par tauriņiem

Pasaulē ir apmēram 250 tūkstoši naktstauriņu sugu un 15 tūkstoši dienas tauriņu sugu. Labāk pazīstami ir dienas tauriņi, jo tie ir aktīvi dienā. Naktstauriņi lido naktīs. Visi naktstauriņi ir augēdāji, tāpēc viņi dzīvo visur, kur sastopami augi, izņemot ļoti aukstus rajonus.

Lielākais dienas tauriņš mīt Klusā okeāna Zālamana salās. Tas ir baltais putnspārnis. Viņa spārnu atvērums ir 30 cm 5 mm.

Mazākais dienas tauriņš ir pundurzilenis, kas dzīvo Dienvidāfrikā. Spārnu atplekums viņam ir tikai 13 mm. Tauriņi lidojot vēzē spārnus no 12 līdz 20 reizēm sekundē.

Tauriņi, no kuriem iegūst zīdu, ir zīdtauriņi. Zīda pavedienu atšķetina no kūniņas, kad kāpurs iekūņojies. Kūniņas vai kokona veidošanai izmantots pavediens no 460 līdz 1100 metru garumā.

31.–36. lpp.

Viena diena Dundurciemā

Pieturas punkti

- Vēlme būt bagātam un mantkārības posts
- Plāna veidošana
- Māju vārdi
- Prasme pasmieties par sevi, pašvērtējums

Teksts paredzēts 3 stundām.

Lasot stāstu, skolēniem jāpalīdz izprast atšķirību starp vēlēšanos būt pārtikušam un mantkārību.

Jautājumi un uzdevumi

I daļa

2. uzdevums. Pirms lasīšanas ieteicams pārrunāt, kāpēc Diždunduram tik ātri mainās garstāvoklis: kāpēc viņš priecājas, uztraucas, dusmojas.

3. uzdevums. Sinonīmi vārdam **teikt**: *noteikt, piemētināt, uzrunāt, noprasīt, jautāt, atbildēt, noskaldīt, nosvepstēt, kliegt, saukt, pukoties, uzbrēkt.*

II daļa

Ja skola atrodas pagastā, tad var realizēt nelielu projektu "Mūsu pagasta māju vārdi" – izzināt, kādi ir māju vārdi (pēc tam var tos grupēt pēc pirmā burta, pēc nozīmes, pēc atrašanās vietas u. c.), kā tie radušies (aptaujāt māju iedzīvotājus – savus vecākus, radus, kaimiņus).

III daļa

Joks par grābekli

Reiz māti apciemojusi uz pilsētu aizprecētā meita. Gribēdama izlikties smalka, meita rādījusi uz grābekli un vaicājusi:

"Kas tā par lielu ķemmi?"

Drusku vēlāk meita nejauši uzkāpusi uz grābekļa zariem. Grābeklis varen iebelzis viņai pa pieri. Nu gan meita iesaukusies: "Ak, tu vella grābeklis!"

37.–38. lpp.

Kas vārdā iekšā

Blēņas

Siena kaudze

Olas

Parkā

Pieturas punkti

- Vārdu "pētišanas" dzejoļi
- Mīklas dzejā
- Dzejoļu sacerēšana

Līdz šim skolēni jau ir lasījuši J. Baltvilka dzejoļus par dabu. Stundas sākumā tos der atcerēties. Mācību grāmatās "Zīle" 1. klasē bija dzejoļi "Pūpoli paceļ cepures", "Pupuķis", 2. klasē – "Žagata un ziema", "Ziemas novakarā", "Sniegpulksteņi", "Visjaunākie brāļi", 3. klasē – "Putnubiedēklis, lietus un zvirbulis", "Priecīgā satikšanās", "Zaķis".

Šajā stundā skolēnus iepazīstina ar cita rakstura dzejoļiem – mīklām, skaitāmpantiem, netradicionālas formas dzejoļiem par vārdiem. Pēc šādu

dzejoļu lasīšanas skolēni parasti paši labprāt vēlas sacerēt šādas formas darbus. Ieteicams šajā laikā klasē turēt vārdnīcas, lai skolēni tās var izmantot.

Sacerot jaunu dzejoli "Kas vārdā iekšā", ierosmei neaktīvākajiem skolēniem var dot vārdus: *paleja, kraut, piekļaut, pieplaka, ziedota* u. c.

Mīklu atminējumi: *lapsene, burts g, burts l*; vārdus: *maijā, īvē, kaijā, līmē, apsē* pirmie burti veido vārdu "mīkla"; *burts š*.

Stundā papildus var lasīt J. Baltvilka "Skaitāmpantus".

Kāpurs pakar cepuri

Kāpurs pakar cepuri
ceriņu cerā,
pats lapā pakāpies,
pakausi kasa.

Tu tāds smukāks,
tev jāskrien prasīt,
kāpēc kāpurs pakāpies
pakausi kasa.

Pūķis rijā

Kamēr pūķis
tumšā rijā
selerijas rija,
krāsains lietus
visu dienu
tā kā dzija lija.
Ļoti, ļoti, ļoti sen,
ļoti sen tas bija.

Viens, divi, trīs,
un tu esi brīvs.

Liela ola

Liela ola nakti klusi
aizripo uz Rīgas pusi.

Rīgas vārti cietī,
ola satiek bieti.

Sākas dzīve zaļā,
tevi palaiž vaļā.

Zilītei uz Rīgas pili

Zilītei uz Rīgas pili
ceļā gadās tumši sili.

Tumšu silu melli vīri
mušas ķer ar mušpapīri.

Zilītei kļūst skumji,
redzot, cik tie dumji.

Pantiņš nu ir galā,
tev ir jāiet malā!

ERNESTS BIRZNIKS-UPĪTIS

39.–42. lpp.

Bērzs un egle

Pieturas punkti

- Strīdu un domstarpību risināšanas ceļi
- Lielīšanās
- Senatnīgi vārdi un teicieni

Stundas sākumā skolotājs īsi pastāsta par E. Birznieku-Upīti, parāda grāmatu "Nīnas pasaciņas".

Pirms teksta lasīšanas skolotājs uzaicina bērnus pastāstīt par tiem kokiem, kas katram bērnam vislabāk patīk. Bērniem sava doma jāpamato.

Jautājumi un uzdevumi

2. uzdevumu varētu izvērst kā diskusiju. Bērni sadalās pāros un atbild uz šādiem jautājumiem.

1. Kādās dzīves situācijās esi sastapies ar lielību?
2. Kad pats esi bijis lielīgs?
3. Kā jūties, dzirdot kādu lielāmies?
4. Kā pats jūties lieloties?
5. Ko tu ieteiktu, lai atrisinātu bērza un egles strīdu?

Kopīgi diskutējot par šo tēmu, bērni nonāk pie secinājuma, kā šādu konfliktu risināt. Šos ieteikumus vēlams uzrakstīt uz tāfeles.

4. uzdevumā uzrakstītie dzejoļi jānolasa un jāizliek redzamā vietā.
5. uzdevumā ieteicams noskaidrot teicienus "Eglei tas ķērās pie sirds", "Bērzam koda kaulā..."

Aicināt pastāstīt, kādās situācijās šos teicienus varētu izmantot paši bērni. Stundas gaitā ieteicams izmantot G. Andersones un D. Ērgles "Darba lapas ārpusklases lasīšanā II".

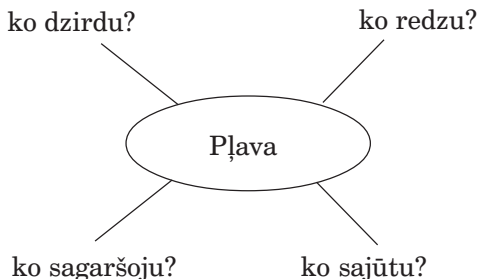
42.–44. lpp.

Sienāzis

Pieturas punkti

- Saudzīga attieksme pret dabu
- Fantāzija

Sākot stundu, būtu ieteicams mudināt bērnus iztēloties pļavu. Var veidot domu karti par pļavu.

Jautājumi un uzdevumi

1. uzdevumu bērni veic rakstiski tabulā, ko stundas gaitā papildina.

Ko es zināju par sienāžiem	Ko jaunu uzzināju	Kam neticu, nepiekritu, par ko šaubos

3. uzdevumu ieteicams veikt grupās un grupu viedokli aizstāvēt.

5. uzdevumā pasakas ieteicams ilustrēt un apkopot grāmatiņā.

Stundas gaitā ieteicams izmantot G. Andersones un D. Ērgles "Darba lapas ārpusklases lasīšanā II".

Papildinformācija par sienāzi

Kustinot savas varen garās "ūsas", pa zāles stiebriņu rāpo un raugās apkārt sienāzis. Pakaļkājas viņam garas un lempīgas, šķiet, tās pat traucē iešanai. Piepeši sienāzis pamana briesmas un piesardzīgi pavēlk pakaļkājas zem ķermeņa. Tad pēkšņi kā spēji atbrīvota atspere pakaļkājas iztaisnojas. Iztaisnojas un izsviež sienāzi uz priekšu. Vēl lēcieni, vēl – un sienāzis jau gabalā. Ķer nu lēcēju! Redzi nu, kādam nolūkam viņam nepieciešamas tieši tādas kājas!

Vilis Plūdonis

Sienāzītis spēlmanītis

Laka korpēs, frakā zaļā,
Uzcirties kā daždien švīts,
Bezrūpīgi, savā vaļā
Dzīvo jautrais sienāzīts.

Nosēdies uz stiebra smilgās,
Pusdienā, kad saule spiež,
Dziļās jūsmās, lielās ilgās
Vijoli tas griež, ka griež.

Vilinošu skaņu skauta,
Meža pļavas nostūrī
Visa jautrā krūmu tauta
Lasās kopā mudīgi.

Spāru dāmas zīda kleitās
Spāra kungs jem dancināt;
Ods ved dejot savas meitas,
Dundurs savu vecomāt'.

Sikas masaliņas, mušas
Šurpu turpu šaudās, sprūk,
Saules vīna noreibušas,
Tā ka takts pa reizai jūk.

Un, kad muzikants iet mājās
Vakarā pēc balles šās,
Spīguls laternu, kā klājas,
Rāda tam, lai nemaldās.

ALBERTS KRONENBERGS

46.–47. lpp.

Pārnovada zaķis Spricis

(darbs 1 vai 2 stundām)

Pieturas punkti

- Alberts Kronenbergs – grāmatu ilustrators un bērnu dzejnieks
- Tēlu raksturošana, izmantojot citātus
- Atskaņas

Darbu uzsākot, vēlams skolēnus iepazīstināt ar Alberta Kronenberga sarakstītajām un ilustrētajām grāmatām. Varbūt jums noder Rūtas Kronenbergas stāstījums par to, kā tapušas dažas A. Kronenberga grāmatas.

1931. gadā Emīlija Benjamiņa bija iecerējusi pirms Ziemassvētkiem izdot krāšņu grāmatu bērniem. Alberts Kronenbergs, tobrīd jau pazīstams mākslinieks, žurnālu "Jaunības tekas" un "Mazās jaunības tekas" līdzstrādnieks, tika uzaicināts šo grāmatu ilustrēt. Grāmatas teksta piedāvājumi izdevēju neapmierināja, un mākslinieks ķērās pie dzejošanas pats.

Tā radās vienkāršie, bērniem tik viegli uztveramie latviskie panti. Meklējot zaķīti, mazais ganiņš sastopas ar dažādiem tēliem gan no latviešu, gan cittautu pasakām. Vēja, Ūdens un Sniega māte, arī tik cilvēciskais Vecais Velns ir isti latviski, rūķīši un raganas uz slotas kāta ceļo pa visu Eiropas tautu pasakām, par divpadsmit laupītājiem dzied krievu tautas dziesmas, un putras kalniem apjotā Leiputrija meklējama Vācijā. Ieskanas arī Bībeles motīvi – debesu vārtu sargs Sv. Pēteris un ganiņš – Jonass zivs vēderā. Šo raibo sabiedrību mākslinieks attēlojis pasakā par ganiņa brīnišķīgajiem piedzīvojumiem.

"Mazais ganiņš" tika sacerēts Jūrmalas vasarnīcā, uz kuriem mākslinieks brauca katru rītu, lai vienatnē strādātu līdz vakaram. Atgriezies Rīgā, viņš mēdza nolasīt uzrakstīto mājiniekiem – tā es pirmo reizi iepazīnos ar ganiņu, katru vakaru gaidot pasakas turpinājumu.

Grāmata iznāca 1931. gada Ziemassvētkos un patika arī citiem bērniem. 1987. gadā grāmatu atkārtoti izdeva Baibas Vītolīņas apgāds "Atvase" Stokholmā.

Trīsdesmitie gadi Alberta Kronenberga radošajā biogrāfijā bija ražīgs laiks – cita pēc citas iznāca grāmatas ar autora tekstu un ilustrācijām – "Zelta laiki" (1932), "Tuntuļu Jurītis" (1934), "Jērādiņa" (1937), "Sprunguļmuižā gadatirgus" (1938).

1944. gadā Rozes apgāds izdeva ābeci "Zelta atslēdžiņa" ar A. Kronenberga pantiem. Pēckara gados mākslinieka jaunrade pieklusa. Šajā laikā mākslinieks vairāk pievērsās tautasdziesmu, miklu un sakāmvārdu ilustrēšanai. Žurnāls "Bērniņa" 1949. gadā publicēja pasaku dzejā "Pieci kaķi", kas atsevišķā grāmatā iznāca tikai 1967. gadā.

Tuvojoties mākslinieka 70 gadu jubilejai, Valsts izdevniecība nolēma izdot kādu no Kronenberga pirmskara darbiem. Izvēlējās "Jērādiņu" kā visatbilstošāko darbu. Diemžēl oriģinālās 1937. gada ilustrācijas nebija saglabājušās, tās vajadzēja zīmēt no jauna. Kronenbergs papildināja grāmatu ar divām jaunām nodaļām "Miera pīpe" un "Gada turgus", kas labi iekļāvās vecajā fabulā.

"Jērādiņa" iznāca 1957. gadā necilā poligrāfiskā izpildījumā, tomēr to ātri izpirka.

Mazais ganiņš (Aģentūra A. K., 1997)

Lūk, ko par A. Kronenbergu un viņa grāmatām raksta Andris Bergmanis:

"Es nezinu, cik bilžu Alberts Kronenbergs savas dzīves 71 gadā ir sazīmējis, bet viņa ilustrēto grāmatu skaits kopā ar paša sacerētām un sastādītām ir ap simt trīsdesmit. Kāds simts no tām domāts bērniem.

Māksliniekam ļoti patikušas latviešu tautas pasakas, tautasdziesmas, miklas, sakāmvārdi. Pat velns, ar kuru pieaugušie dažkārt muļķīgi biedē bērnus, Alberta Kronenberga redzējumā izskatās labsirdīgs. Un patiesībā – nekāds ļaunais jau mūsu pasaku velns arī nav. Tikai tāds pamuļķīgs...

Es zinu, ka mākslinieks dzīvojis Rīgā, parastā dzīvoklī. Bet man šķiet, ka viņš dzīvojis Pasaku namiņā. Tādā uz divām kājām, kaut kur meža vidū. Man šķiet, ka pie viņa vienmēr ciemojušies bērni. Šiem mazajiem ciemiņiem par prieku tad arī Alberts Kronenbergs zīmējis savus velnus un ganiņus, pūķus un lāča bērnus. Man šķiet, ka šā pasaku namiņa sētā dzīvojuši pieci kaķi, ka tur svinētas circenīša kāzas un ka pār šo namiņu vienmēr laidies zelta putns."

("Zilite", 1987)

Lasot A. Kronenberga darbus, jāpievērš uzmanība dzejnieka valodai. Lai arī tekstu lasīt samērā viegli, raiti, jo ir daudz atskaņu, tomēr teksta uztveri var apgrūtināt bērniem mazāk pazīstamie vārdi, kurus mūsdienās lieto retāk. Tāpēc darbu ar neskaidrajiem vārdiem un teicieniem (skolotāja prognozētajiem) vajadzētu veikt pirms teksta lasīšanas.

47.–51. lpp.

Mazais Miķis

(darbs 1 vai 2 stundām)

Pieturas punkti

- Plāna veidošana
- Vārdu un teicienu skaidrojums
- Teksta satura atspoguļošana kustībās
- Tēla raksturojums

Iesakām atsevišķas teksta daļas lasīt lomās.

1., 2. Veidojot plānu, sadalot tekstu daļās, iesakām strādāt kopīgi, jo vēlāk seko uzdevums – parādīt ar kustībām kādu teksta fragmentu. Lai bērniem būtu vieglāk orientēties tekstā, ir nepieciešams vienots plāns. Kad plāns ir izveidots, skolēni var izlozēt, kuru teksta daļu katra grupa parādīs ar kustībām. Protams, izloze notiek aizklāti, lai grupas nezinātu cita citas uzdevumu.

3. Atbildot uz jautājumiem, ieteicams saistīt šo situāciju ar reālām situācijām bērnu dzīvē. Pārrunāt par to, kādi noteikumi būtu jāievēro, atrodoties lielā ļaužu pulī. Šādas situācijas ir lietderīgi arī izspēlēt (lomu spēle).

4. Autors nav tieši uzrakstījis, kā pelēns Miķis nokļuva kaķa ķetnās. Te ir darbs skolēnu iztēlei. Varbūt kāds skolēns šo situāciju var ne tikai pastāstīt, bet arī uzrakstīt dzejā ar atskaņām.

6. Runājot par seska amatu, skolēni varētu izteikt dažādas versijas (policists, zemessargs utt.). Skolotājs pašās beigās iepazīstina ar autora minēto seska amatu – kārtībnieks.

- ! Ierosinām stundā risināt problēmjautājumu – *Vai kaķis ir vainīgs?*
- Te var izmantot "Akadēmiskos pretstatus" (sk. 18. lpp.).

Brīvajā laikā var spēlēt spēli "**Tirgus placis**".

Ievads

Vispirms pārrunājiet tirgus tēmu – kas tā par vietu, kas tur notiek, ko tur pērk un pārdod utt. Uzaiciniet bērnus pastāstīt par saviem tirgus apmeklējumiem, varbūt kāds ir dzirdējis kādus atgadījumus u. c.

Nepieciešams

- Izveidot divas 4–5 dalībnieku grupas – pircējus un pārdevējus.
- Noteikts laiks, kurā jāatmin.
- "Tirgošanās" vieta.
- Rakstāmie un papīrs dalībniekiem.

Norise

Katrs tirgotājs izdomā, ko viņš tirgos, uzraksta uz lapas un noliek lapu sev priekšā ar uzrakstu uz leju.

Katram pircējam ir papīra lapa un rakstāmais. Pircēju uzdevums ir uzdot dažādus jautājumus, uzminēt, ko pārdevējs pārdod. Jautājumi jāuzdod tā, lai pārdevējs varētu atbildēt ar "jā" vai "nē". Jautājumi jāuzdod par preces izskatu, materiālu, lielumu, pielietošanas veidiem utt. Nedrīkst uzdot tiešu jautājumu par preci, piemēram: *Vai tā ir kurpe?* Katram tirgotājam pircējs uzdod 4–5 jautājumus. Iespējamo variantu pircējs pieraksta.

Sekoji, lai visi pircēji nebūtu vienlaikus pie viena tirgotāja.

Kad pagājis noteikts laiks, dodiet signālu. Varbūt pircējiem ir nepieciešams nedaudz apdomāties. Pircēji apsēžas pretī tirgotājiem. Skolotājs uzaicina nosaukt pirmā tirgoņa preces variantus. Kad visi varianti nosaukti, tirgotājs apgriez otrādi lapu ar uzrakstu. Katrs var pārliecināties, vai uzminējis pareizi. Tad min nākamo precī. Kad visas atminētas, dalībnieki samainās lomām.

Ieteikumi

Pirmo reizi spēlējot, vajadzētu vienoties par vienkāršu, visiem pazīstamu preču pārdošanu.

Var paralēli darboties vairākas tirgotāju – pircēju grupas, vai arī pārējie klasē spēlē kādu citu spēli.

Ir arī iespējams, ka pircēji sanāk kopā apspriesties pirms minēšanas – tad vajadzētu samazināt jautājumu skaitu katram pircējam, kā arī mudināt viņus vienoties, par ko katrs vāks informāciju – par krāsu, garšu, materiālu, pielietojamību utt. Šajā gadījumā pircēji ir grupa, un no katra dalībnieka ieguldījuma ir atkarīgs rezultāts.

(No Jūrmalas Alternatīvās skolas materiāliem)

MĀRA CIELĒNA

52.–54. lpp.

Māra Cielēna stāsta par sevi

Pieturas punkti

- M. Cielēnas darbi
- Rakstnieces bērnība
- "Pārdomu logs"

Papildinformācija par rakstnieci

M. Cielēna beigusi Latvijas Valsts Universitātes Filoloģijas fakultāti. Strādājusi Zinātņu akadēmijas Valodas un literatūras institūtā, izdevniecībā "Liesma", apgādā "Sprīdītis" un grāmatu apgādā "Madris" par redaktori kopš apgāda dibināšanas. Raksta pasakas un dzeju, tulko un atdzejo.

2001. gadā grāmatu klāstu viņa papildina ar pusaudžiem domātu grāmatu "Zēns un laiks", dzejoļu grāmatu bērniem "Kad karaliene bij Rīgā". Top pasaku grāmata "Pilsētas pasakas un pasaules pasakas".

M. Cielēnas darbi savulaik saņēmuši gan Pastariņa prēmiju, gan Puškaiša prēmiju, gan *IBBY Honour List 2000* un konkursa "Preses nama grāmata" balvu 2001. gadā.

Agrāk izdotie darbi: dzeja – "Mazliet siltuma, mazliet smaržas", "Mūsu mājas", "Tad, kad auzās daudzās", "Rukšu svētdiena";

pasakas – "Tuksaks un Mamolis", "Pulksteņu nakts gaitas", "Pasakas par brīnummazajiem".

No laikrakstā "Diena" publicētā raksta par M. Cielēnu (2001. gada 27. septembrī):

"Lasīt rakstniece iemācījusies piecu gadu vecumā, bet pasakām daudz laika neesot ticis, jo jau astoņu gadu vecumā viņa sākusi lasīt biežās lielo grāmatas.

M. Cielēnas pasaku pasaka esot Andersena "Īkstīte", no latviešiem viņai tuvāks Kārlis Skalbe.

Pasakas beigām jābūt laimīgām, uzskata rakstniece. "Tieši tāpēc man gribas rakstīt pasakas – lai neviens nevar pārnest, ka beigas laimīgas."

M. Cielēna savus darbus raksta ar roku, tā esot vieglāk, datoru viņa lieto tikai redaktora darbā. Pēdējos gados viņa no pūces pārtapusi cīruli un raksta rītos.

Izrādās, savu pirmo pasaku M. Cielēna vēl nav uzrakstījusi: "Tā pasaka ir no senas bērnības. Nezinu, vai to uzrakstīšu, bet man tā visu laiku ir iekšā. Laukos bija raiba govys, kad tai gāju garām, vienmēr domāju pasaku par to, kā šo govī samazināšu, – bet viņai samazinās tikai baltie plankumi, melnie ne. Tā es ar viņu netieku galā, šī pasaka manī dzīvo iekšā kā tāds tārps."

Vēl viens jautrs atgadījums no rakstnieces dzīves (*A. Auziņš*. "Jautrie rakstnieki").

– Mūsu skolā šodien viesojās rakstniece, – stāsta meitene, atnākusi mājās.

– Kā viņu sauca?

– Kaut kāds putns...

– Māra Svīre?

– Nē. Garāks vārds.

– Aija Vālodze?

– Nē.

– Regīna Vanaga?

– Nē. Mīļāks putns. Atcerējos! Cielaviņa.

– Tādas rakstnieces nemaz nav.

– Ja nav, tad būs!

Pasakas lasījusi Māra Cielēna.

Ar Māras Cielēnas vārdiem komponētas arī dziesmas.

Irēnas Andranovas mūzika

Padziedāsim šovakar

M. Cielēnas vārdi

Līgani, lēni

1., 2. Vējš tik tik-ko smalkos bēr- zu za- rus skar, pa - dzie- dā- sim

vi- si ko - pā šo - va- kar! Sē- dī- si- mies, pa- dun- go- sim -

drīz no stū-ru stū-riem dzies-mas pa-šas sa-nāks mū - su

sē-tā pū-ru pū - riem. Nāks no prie-du-lā-ja lī-ga-ni un klu-si

šurp pa-ta-ci-ņu, kas skud-rām ap-bi-ru-si,

nāks no e-ze-ra un no-smar-žos pēc ū-dens-zā-lēm,

lie-lām lēp-ju la-pām, val-gām vil-ku-vā-lēm.

2. Nāks no sau-les, rie-tā sil-tas, sil-tas, lē-nas,

ku-ra pu-ķu dva-šām pil-da za-ļas ē-nas.

Nāks no dzi-ļiem, dzi-ļiem, dzi-ļiem se-niem lai-kiem,

nāks, un mu-tes pie-lis vār-diem – dzid-riem, mai-giem.

Putnubiedēklis, Raganas Meitiņa un Sals

Pieturas punkti

- Darba pienākumu izpratne, izpalīdzība
- Tēlaini izteicieni
- Sinonīmi
- Plāns ilustrācijās

Teksts paredzēts divām stundām. Pasaka publicēta M. Cielēnas un A. Paegles grāmatā "Pulksteņu nakts gaitas".

Stundas sākumā derētu atkārtot, ko nozīmē vārdi *bažīties, šķīt, bolīties, plandīt, žēlabas, nemitīgi, ieņemt pozīciju*.

Jautājumi un uzdevumi

4. uzdevums I daļā. Sinonīmus vārdiem meklē pasakā: *ķers – tvarstīs, rauj – šķin, satraukts skatiens – bažīgs skatiens, sabijās – satrūkās, saprata – aptvēra*.

3. uzdevums II daļā. Zīmējot uz lapas multfilmu, skolēni veido attēlu plānu. Pēc darba veikšanas zīmējumus analizē: a) vai ir pareiza attēlu secība, b) vai attēlos atspoguļots teksta galvenais saturs.

Papildus skolēnus var rosināt lasīt par citas raganiņas labajiem darbiem Otrfrīda Preislera grāmatā "Mazā raganiņa". Ieskatam skolotājs var nolasīt fragmentu no šīs grāmatas – "Sniegavīr, tu sniegavīr!".

Bija skaista, saulaina ziemas diena. Debesis mirdzēja dzidrā zilumā. Sniegs spīdēja tīrs un balts kā tikko izmazgāts linu palags. Mazā raganiņa kopā ar kraukli sēdēja mežmalā un sauļojās. Pēkšņi tuvumā viņi izdzirdēja bērnu balsis un priecīgu kļūgāšanu. Mazā raganiņa aizsūtīja kraukli Abraksu izlūkot, kas tur notiek. Pēc brīža atgriezies, viņš sacīja:

– Tur ir daži bērni, sešus septiņus gadus veci knēveļi. Pļāvā aiz mežiņa viņi ceļ sniegavīru.

– Man tas jāredz! – mazā raganiņa teica. Un, tā kā līdz pļavai aiz mežiņa nemaz nebija tik tālu, viņi gāja kājām.

Sniegavīrs bija tikko pabeigts. Sejā, deguna vietā, viņam bija iesprausts burkāns un acu vietās – oglītes. Galvā bija vecs, sadauzīts katls. Labajā rokā viņš lepni turēja žagaru slotu.

Bērni nemaz nemanīja no meža iznākam mazo raganiņu. Sadevušies rokās, viņi dejoja ap sniegavīru. Viņi lēkāja no vienas kājas uz otru. Un vēl dziedāja:

– Sniegavīr, tu sniegavīr,
cik tavs baltais svārciņš tīrs!
Arī cepure bez vainas –
vecais katliņš sodrējains!
Burkāndeguni, vai tiesa,
ka no sala nebaidies?

Mazā raganiņa priecājās par lielisko sniegavīru un bērniem. Viņa labprāt būtu dejojusi ar tiem kopā.

Te no meža negaidīti izdrāzās bariņš lielāku zēnu, septiņi pēc skaita. Bļaudami viņi skrēja tieši virsū sniegavīram un apgāza to. Katlu viņi spārdīja ar kājām. Slotas kātu pārlauza vidū pušu. Un bērniem, kas vēl tikko bija priecīgi dejojuši, viņi ar sniegu ierīvēja sejas. Kas zina, ko viņi bērniem vēl būtu nodarījuši, ja vien nebūtu iejaukusies mazā raganiņa.

– Hei! – viņa dusmīgi uzsauca puikām. – Vai jūs liksiet bērnus mierā! Ja jūs nebeigsiet, dabūsiet sukās!

Tad lielie zēni aizskrēja. Taču skaistais sniegavīrs bija apgāzts. Bērni noskumuši nokāra galvas. Mazā raganiņa viņus saprata. Viņa gribēja bērnus mierināt un ieteica viņiem:

– Uzceliet taču jaunu sniegavīru! Kā jūs uz to skatāties?

Bet bērni sacīja:

– Ak, ja mēs uzcelsim jaunu sniegavīru, lielie zēni to atkal apgāzīs. Bez tam mums vairs nav slotas, viņi taču to pārlauza!

– Es domāju, ka jums būs tikai tā licies, – teica mazā raganiņa un noliecās pēc salauztās slotas. – Nu... skatieties!

Viņa parādīja bērniem slotu. Bērni redzēja, ka tā ir gluži vesela.

– Celiet vien mierīgi! – mazā raganiņa iedrošināja bērnus. – Jums no lielajiem zēniem nav ko bīties! Ja viņi te vēlreiz parādīsies, viņi saņems, ko pelnījuši. Varat būt droši!

Bērni ļāvās pierunāties un cēla jaunu sniegavīru. Tas izdevās vēl skaistāks un staltāks nekā pirmais, jo šoreiz palīdzēja arī mazā raganiņa.

Taču, tiklīdz jaunais sniegavīrs bija gatavs, no meža atkal, skaļi bļautīdamies, izdrāzās septiņi resgaļi. Bērni sabijās un gribēja mukt prom.

– Palieciet, – mazā raganiņa uzsauca, – un skatieties, kas notiks!

Kas notika, kad atdrāzās resgaļi?

Pēkšņi jaunais sniegavīrs sakustējās. Viņš ievicināja žagaru slotu kā milnu un pagriezās pret lielajiem zēniem.

Pirmajam viņš ar slotas kātu iesita pa ausaini. Otrajam ar kreiso roku ievēla pa degunu. Trešo un ceturto viņš satvēra aiz čupra un sasita abu galvas kopā tik stipri, ka noblikšķēja vien. Piekto zēnu viņš meta pret sesto, un krizdami tie izstiepās visā garumā un nogāza gar zemi septīto.

Kad nu viņi visi tur gulēja, sniegavīrs pakēra slotu un rausa viņiem virsū sniegu.

To viņi nebija gaidījuši!

Zēni gribēja saukt pēc palīdzības, taču aizrijās ar sniegu. Izmisīgi viņi ķepurojās ar rokām un kājām. Kad beidzot ar lielām grūtībām viņi izķepurojās, viņi pārbijušies metās bēgt.

Sniegavīrs mierīgi aizgāja atpakaļ uz savu vietu un atkal sastinga. Tur nu viņš stāvēja, it kā nekas nebūtu noticis.

Bērni gavilēja, jo tagad zināja pavisam droši, ka lielie zēni nekad vairs nenāks; mazā raganiņa par izdevušos joku smējās tik sirsnīgi, ka viņai asaras saskrēja acīs, un krauklis Abrakss izbijies iesaucās:

– Izbeidz, izbeidz, citādi tu vēl pārsprāgsi!

58.–61. lpp.

Kāds mazs noslēpums

Pieturas punkti

- Kas ir noslēpumi, to glabāšana
- Tēlaini izteicieni
- Plakāts
- Saziņas līdzekļi

Teksts paredzēts 2 stundām. Publicēts grāmatā "Pasakas par brīnummazajiem".

Ievadā noskaidro, ka vārdam "noslēpums" ir divas nozīmes.

1. Noslēpums ir tas, ko slēpj no citiem, ko citi nezina. Noslēpumu nedrīkst izpaust. To var glabāt viens cilvēks, tas var būt vairākiem cilvēkiem, pat veselai valstij.

2. Noslēpums ir tas, kas nav zināms, nav izziņāts, ir neizprotams. Piemēram, noslēpumaini trokšņi, dabas noslēpumi, noslēpumainas zīmes uz klintīm u. c.

Pēc teksta izlasīšanas pārrunā, par kādu noslēpumu stāstīts pasakā.

Jautājumi un uzdevumi

I daļas 3. uzdevums. Te pārrunā tos gadījumus, kad jāievēro drošība saskarsmē ar svešiem cilvēkiem, ekstremālās situācijās.

4. uzdevums. Iepriekš jāiepazīstina ar plakātu veidošanas noteikumiem, plakāti jāaplūko.

II daļas 8. uzdevums. Skolēni mainās ar pāriem un vēlreiz izpilda tos pašus uzdevumus, kā arī izdomā jaunus un parāda tos klasesbiedriem.

61.–64. lpp.

Mazā, mazā mammīte

Pieturas punkti

- Vecāku mīlestība un rūpes par bērniem
- Bērnu rūpes par vecākiem
- Rakstura īpašības

Pēc skolotāja izvēles pirms vai pēc teksta lasīšanas var noklausīties (pēc tam arī iemācīties) I. Andranovas dziesmu ar M. Cielēnas vārdiem "Par spīti grūtiem laikiem".

Par spīti grūtiem laikiem

M. Cielēnas vārdi

Mierīgi

1. No rī - ta sau - le uz - lē - ca, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, un

teica: siev, tev jāceļas, par spīti grūtiem laikiem, no miega sieva pamo - dās, par

spī - ti grū - tiem lai - kiem, un lū - dza: vīrs, nāc bro - kas - tīs, par

spīti grūtiem laikiem. 2. No gul - tas vīrs nu iz - kā - pa, par spī - ti grūtiem laikiem, un
(4.) uz - rak - stī - ju dze - jo - li, par spī - ti grūtiem laikiem, tu

sie - vai bu - ču ie - de - va, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, tā
iz - la - sī - ji dze - jo - li, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, no

ne - pa - li - ka pa - rā - dā, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, un
rī - ta sau - le uz - lē - ca, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, un

tre - jas bu - čas de - va tam, par spī - ti grū - tiem lai - kiem. 3. Tad
tei - ca: siev, tev jā - ce - ļas! Par

vi - ņu bē - ri uz - trū - kās, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, un

ie - sau - cās: man ar! Man ar! Par spī - ti grū - tiem lai - kiem, katrs
 pie - cas bu - čas da - bū - ja, par spī - ti grū - tiem lai - kiem, un
 grū - tos laikus slavē - ja, par spī - ti grū - tiem lai - kiem. 4. Es spī - ti grū - tiem lai - kiem.

Pēc tam pārrunā, kā ģimenē pārvar grūtus laikus, jo tādi gadās ikvienam. Piemin, ka tos palīdz pārvarēt arī humora izjūta, iejūtība, pārsteigumu sagādāšana ģimenes locekļiem.

Skolēni var vienoties, kādus pārsteigumus viņi sagādās saviem vecākiem vai arī brāļiem un māsām, pēc tam pastāstīt klasē, kā tas izdevās.

Pārrunājot, ka Leiputrija ir teiksmaina pārpilnības zeme, kur var nestrādāt un tomēr dzīvot pārticībā, var izmantot M. Cielēnas dzejoli "Mans draugs ir ļoti...".

Mans draugs ir ļoti bagāts:
 Ēd banānus, cik lien,
 To vien, to vien –
 Ēd banānus ikdien.

Mans draugs ir ļoti laimīgs:
 Ēd banānus, cik lien,
 To vien, to vien –
 Ēd banānus ikdien.

Mans draugs ir ļoti spēcīgs:
 Ēd banānus, cik lien,
 To vien, to vien –
 Ēd banānus ikdien.

Mans draugs ir ļoti ... garlaicīgs!
 Ēd banānus, cik lien,
 Ak kungs, to vien –
 Ēd banānus ikdien!...

64.–66. lpp.

Balāde par rupjo vārdu Mājupceļā

Pieturas punkti

- Pieklājīgas valodas nozīme
- Sakāmvārdi
- Mājas mīlestība

Stunda veltīta pareizas un tīras valodas nozīmei. Cilvēku vērtē ne tikai pēc viņa izskata, bet arī pēc tā, kā viņš runā.

Klausīšanās teksts par šo tematu var būt cits M. Cielēnas dzejolis – "Valoda":

Pats nomazgā kājas
un nomazgā muti,
un kārtīgi zobus iztīri tu,
Bet tas nebūs viss vēl –
pirms paša miega
mēs tīrīsim tavu valodu.

Pielīp dubļi pie zābakiem,
gruži – pie biksēm,
un plastilīns cieši pie pirkstiem lip klāt;
Tā svešiem vārdiem
tava valoda aplīp,
un vakarā vajag to izpurināt –

Lai nokrīt kā dadži
steigā paķerti vārdi:
"kurtka", "samosvals", "bante", "davai",
Kas dara kaunu
vienīgi tavai –
vienīgi latviešu valodai.

Mēs ņemsim tos vārdus
un nomazgāsim –
lai balti uz savām valodām iet,
Lai tava valoda
rāma un stipra,
tumsai nākot, mieg mierīgi ciet.

Tu aizmigsi –
baltas būs kājas un rokas,
pat ausis būs sārta, pat deguns būs sārta,
Un tīrs un balts
tev gulēs uz mēles
līdz pašam rītam ikkatrs vārds.

Pēc dzejoļa noklausīšanās pārrunā, ko nozīmē vārdi
"tīrīsim savu valodu",
"tie dara kaunu vienīgi tavai – vienīgi latviešu valodai",
"lai balti uz savām valodām iet".

Dzejoli "Mājupceļā" ieteicams mācīties no galvas. Papildus var lasīt M. Cielēnas dzejoļu grāmatu "Mūsu mājas" ("Sprīdītis", 1993).

ULDIS AUSEKLIS

67.–69. lpp.

Uldis Auseklis stāsta par sevi

Pieturas punkti

- U. Ausekļa daiļrades daudzveidība
- Dzejnieka harmoniskā pasaules izjūta

Ieteicams klasē izveidot Ulda Ausekļa grāmatu izstādi. Bērni paši varētu pastāstīt par U. Ausekļa grāmatām, kuras lasījuši.

Pēc U. Ausekļa atmiņu izlasīšanas bērni varētu mēģināt atbildēt uz jautājumu, kādi apstākļi veicināja Ulda kļūšanu par dzejnieku. Bērniem pašiem būtu jānonāk pie secinājuma, ka veicinošie apstākļi bija daba, vecmāmiņas personība, klusums.

69.–71. lpp.

Par ezīti Pukstīti

Pieturas punkti

- Iztēle, fantāzija
- Pasakas sacerēšana
- Savstarpējās attiecības un saskarsme

Teksts un darbs ar to

Lai rosinātu bērnus darbam, stundas sākumā ieteicams grupu darbs. Katrai grupai jāuzzīmē ezītis un jāizstāsta īsa pasaciņa par ezi un brīnumķemmi.

Lasot tekstu, jāuzsver, ka ezītis ļoti mīlēja kārtību un viņa aicinājums bija sakārtot pasaules lietas.

Jautājumi un uzdevumi

2. Atbildot uz jautājumu par Pukstīša neveiksmēm, var veidot tabulu.

Ezītis rīkojās pareizi, ķem- mēdams arī tos, kas to nevēlējās.	Ezītis rīkojās nepareizi, ķemmē- dams arī tos, kas to nevēlējās.

Šī tabula rosinās bērņus domāt par vienu un to pašu notikumu no dažādiem skata punktiem.

4. Šo uzdevumu ieteicams veikt pāros un savus ieteikumus pamatot.

5. Šo uzdevumu var veikt arī rakstiski un pasakas turpinājumus apvienot grāmatiņā.

71.–77. lpp.

Pasaka par čukbānīti un runci Maktenu

Pieturas punkti

- Patriotisms
- Emocionāli vērtējoša attieksme
- Prognozēšana
- Lietišķie raksti – iesniegums

Teksts un darbs ar to

Darbs paredzēts 3–4 stundām pēc skolotāja ieskatiem. Izlasot teksta daļu, ieteicams prognozēt, kas notika turpmāk.

Šis teksts ir samērā sarežģīts, jo tajā runāts par sabiedriski aktuālām tēmām, par varas tiesībām un pienākumiem. Bērņiem jānonāk pie secinājuma, ka jābūt patriotam, lai, aktīvi darbojoties, savu dzimto vietu padarītu skaistāku, lai iedzīvotāju dzīves apstākļi uzlabotos.

Pirms teksta lasīšanas svarīgi noskaidrot, ko bērņi zina par šaursliežu dzelzceļu, vai paši braukuši, ko stāstījuši vecāki, kāpēc šaursliežu vilcienu dēvē par čukbānīti.

Jautājumi un uzdevumi

6. Šo uzdevumu var veikt grupās un vienam skolēnam no grupas prezentēt kopīgo veikumu.

7. Šo uzdevumu var paplašināt, veidojot "prāta vētru" par tēmu, kādam jābūt labam vadītājam.

8. Runci Maktenu var raksturot pēc šādas tabulas.

Izskats	Rakstura īpašības	Runas veids	Rīcība

9. Tekstā sameklēt un kopīgi noskaidrot nozīmi citiem līdzīgiem teicieniem, piemēram, "zili melns valdnieks ieskrēja namā", "jau degošajā ugunskurā valdnieka padomnieks iemeta vēl vienu sausu sveķēli" u. c.

11. Veicot šo uzdevumu, varētu izvērst nelielu diskusiju par protestēšanu un tās lietderību.

Ieteicamais diskusijas plāns.

1) Kā tu domā: vai pieaugušajiem vajadzētu būt tiesībām protestēt pret kaut ko?

2) Vai tu domā, ka piedalīšanās demonstrācijā ir labākais veids, kā ietekmēt notiekošo?

3) Kā vēl cilvēki varēja protestēt pret Ūjenes valdnieku – bez piedalīšanās demonstrācijā?

4) Ko vēl bez piedalīšanās protestēšanā cilvēki var darīt, risinot kādu problēmu?

(Diskusijas plāns pēc Filipa Kama grāmatas "Domājamie stāsti")

Jānoskaidro jēdzieni "protestēt" un "demonstrācija".

13. Vispirms kopīgi noskaidro, kādam būtu jābūt vilciena vadītājam, kādām jābūt viņa rakstura īpašībām.

Kopīgi noskaidro, kādiem elementiem jāparādās iesniegumā, tad rosina bērnus uzrakstīt iesniegumu Maktenam.

Lai iestātos darbā, jāraksta iesniegums.

Iesniegumā jāietver šādas daļas:

- adresāta nosaukums,
- iesniedzēja nosaukums,
- dokumenta nosaukums,
- iesnieguma teksts, kurā jānorāda, kur vēlas iestāties darbā; tekstu bieži sāk ar vārdu "lūdzu",
- iesnieguma rakstīšanas vieta un datums,
- paraksts.

78.–80. lpp.

Āpaļa ir saule

Šovakar

Lasītāji

Joki un spoki

Pieturas punkti

- Dzejas valodas tēlainība
- Iztēle

Teksts un darbs ar to

Lasot U. Ausekļa dzejoļus, pārrunāt, kāda ir to tematika un kas iespaidojis to tapšanu.

Pievērst uzmanību dzejas valodas tēlainībai.

Stundas noslēgumā bērniem būtu vēlams izrakstīt no katra dzejoļa tās rindas, kas vislabāk atklāj tā noskaņu.

Mācoties dzejoļus lasīt, pievērst uzmanību izteiksmīgai runai, žes-
tiem un mimikai.

IMANTS ZIEDONIS

81.–84. lpp.

Raibā pasaka

(darbs 2 stundām)

Pieturas punkti

- Imants Ziedonis – latviešu dzejnieks un rakstnieks
- Radošā darba sacerēšana
- Teicienu skaidrojumi
- Literārās pasakas

Ierosmei sarunām ar bērniem par interesanto grāmatu pasauli jums varbūt noderēs Imanta Ziedoņa atbildes uz Pastariņa jautājumiem ("Pionieris" Nr. 35, 1982):

- ***Kādu grāmatu (varbūt pat vairākas) Jūs ieteiktu izlasīt katram mūsu lasītājam?***

– "Dullo Dauku". Es nekad neiedomājos, ka Dauka tur tā aizgāja pa jūru un aizgāja bojā. Man likās, ka viņš tomēr kaut kur aizgāja un kaut ko sasniedza. Vai arī vēl iet un iet... Kad TV rāda lielus vīrus vai gudrās grāmatās skatos izcilu cilvēku bildes, man liekas, kāds no viņiem ir noteikti Dauka, tikai paslēpies aiz cita vārda...

- ***Kā Jūs izvēlaties literatūru: pēc iepriekš izstrādāta plāna – darba vajadzībām, pēc garastāvokļa, pēc kāda cilvēka ieteikuma?***

– Es, protams, izvēlos i tā, i tā, i šitā. Bet es gribu teikt, ka ir vēl viens satikšanās veids (un to man pateica mākslinieks Ilmārs Blumbergs) – kad grāmata pati meklē savu lasītāju, tā it kā pati atrod savu īpašnieku. Kad tu esi gatavs, tā atnāk precīzi īstajā laikā. Atnāk tieši tad, kad tā vajadzīga. Kā saka: "Jums bija lemts satikties." ... Tā ka vērojiet uzmanīgi grāmatas parādīšanos – kā un kad viņa jums mēģina tuvoties. Var gadīties, ka grāmata meklē tieši tevi un tieši tev ir vajadzīga. Un tieši pašlaik, šobrīd, neatliekami. Var pat gadīties, ka viņa pēkšņi atšķiras tajās lappusēs, kurās ierakstīts tieši tas, kas tev šobrīd jāzina visvairāk. Tā grāmatas ar mums it kā spēlējas. Bet tas ir nopietni...

- ***Vai televizors un radioaparāts nav spēcīgi konkurenti grāmatām un Jūsu lasīšanas laikam?***

– ... Vienkārši televizoram vajag ierādīt savu laiku, tāpat kā tam ierādīta sava vieta istabā. Bet labu grāmatu gan var nēsāt līdzī visur – skolas somā, vasarā aiz

krekla, zem cepures, aiz zābaka stulma, ietīt teltī, vadāt mašīnā, sauļojoties, atvaļinājumā, hokeja stadionā, maksšķerējot, peldoties, slēpojot, rindā stāvot, neinteresantā sapulcē, miegā zem spilvena, pat sapņos. Tas ļoti palīdz pret muļķību.

Sarunām par Imanta Ziedoņa daiļradi sk. piedāvātās idejas mācību stundu aparēs par O. Vācieti (sk. iepriekš).

Jautājumi un uzdevumi

4. Svarīgi, lai skolēni ne tikai nosauktu "lielos un mazos Raibos", bet arī pamatotu savas domas. Piemēram, kāpēc viens skolēns akmeni izvēlējies kā "lielo Raibo", bet cits – kā "mazo Raibo". Atcerieties, ka jebkura atbilde ir pieņemama, ja skolēns to var pamatot.

5. Ne visi skolēni varēs uzzināt atbildi no vecmāmiņas. Var iztaujāt arī savus vecākus par viņu "raibajām dienām". Ieteicams pārrunāt ar skolēniem, vai arī viņu dzīvē ir bijušas baltas, melnas, dzeltenas, zilās dienas. Ja ir, lai bērni pastāsta, kādas tās bija (ja nav noslēpums).

6. Šo uzdevumu var veikt, arī strādājot grupās.

84.–87. lpp.

Sarkanā pasaka

(darbs 2 stundām)

Pieturas punkti

- Darbības spraiguma atspoguļojums valodā
- Deminutīvi
- Īss, konspektīvs pieraksts
- Salīdzinājumi
- Ugunsdrošība

Jautājumi un uzdevumi

4. Vēlams šo uzdevumu sākumā veikt kopīgi. Bērniem jāsaprot, ka jāizmanto tikai atsevišķi vārdi vai teicieni (ne viss teikums), jāprot "izlobīt" būtisko. Protams, šajā uzdevumā visiem nevar būt vienādi darbi.

Pievērsiet uzmanību rakstnieka valodai! Kādiem vārdiem Imants Ziedonis raksturo Guntiņu, kad tā ir paklausīga, tātad – mīļa? Te iespējams darbs ar deminutīviem – vārdiem ar pamazinājuma un milinājuma nokrāsu (piemēram, *micīte, liesmiņa, vaidziņi* utt.).

6. Nekad nav par daudz pievērst uzmanību dažādām bīstamām situācijām. Iesakām šoreiz izspēlēt lomu spēli, kā zvanīt ugunsdzēsējiem. Bērniem svarīgi zināt, ka informācija pa telefonu jāsniedz īsi, precīzi, saprotami.

- ! Stundas nobeigumā var rosināt bērnus rakstīt piecindi par uguni (sk. 20. lpp.).

ĒRIKS KŪLIS

88.–93. lpp.

Nikņiķis iesaista brāļus slepenā pasākumā

(darbs 2 stundām)

Pieturas punkti

- Ēriks Kūlis – latviešu rakstnieks
- Prognozēšana un pasakas sacerēšana pēc virsraksta un balstvārdiem
- Lasīšana lomās
- Ievērojami cilvēki tuvākajā apkārtnē

Ieteicams atsaukt atmiņā iepriekš lasītos Ērika Kūļa grāmatu fragmentus par rūķēnu piedzīvojumiem.

Jautājumi un uzdevumi

1., 2. Skolēniem parasti patīk sadomāt pasakas, pēc tam tās pastāstot citiem vai pat inscenējot. Problēmas bieži sagādā tas, ka bērniem nav laika izjūtas un process ieilgst. Tādēļ vajadzētu pirms uzdevumu veikšanas iepriekš vienoties, cik ilgs laiks darbam atvēlēts. Uzdevums – sadomāt pasaku pēc virsraksta, izmantojot balstvārdus, – paredzēts interesei radīšanai par turpmāk lasāmo tekstu. Tādēļ nav jācenšas izdomāt garas, izskaistinātas pasakas.

Pasakas stāstīšanai katrai grupai varētu atvēlēt ne vairāk kā 3 minūtes.

- ! **4.** Novērtējot Nikņiķa rīcību, skolēni var atbildēt uz jautājumu *Vai Nikņiķis rīkojās pareizi?* Izmantojiet "Akadēmiskos pretstatus" (sk. 18. lpp.)!

8. Pirms lasīšanas lomās vajadzētu pievērst uzmanību intonācijām, mīmikai, lai sejas vaibstos atspoguļotu rakstnieka pieminēto pašapziņu, viltību, cēlsirdību, nesatricināmu mieru utt.

Brīvajos brīžos varat spēlēt spēli "**Skulptūras veidošana**".

Ievads

Cik maņu ir cilvēkam? Kādas? Vai fizisko sajūtu atmiņa ir citāda nekā rezdes atmiņa?

Nepieciešams

Lakatiņš vai šalle, ar ko aizsiet acis, gleznu reprodukcijas, zīmējumi, fotogrāfijas (ar cilvēku attēliem).

Norise

Skolēnam, kurš pirmais būs "skulptors", pirms darba iedod apskatīt mākslas darbu reprodukcijas. "Skulptors" izvēlas, kuru mākslas darba tēlu atdarināt.

Bērnus sadala divās grupās. Pirmās grupas uzdevums ir novērtēt otrās grupas darbu, ievērot neprecizitātes, dot savu vērtējumu.

Visiem otrās grupas bērniem aizsien acis un viņus nostāda rindā citu citam blakus. Pirmais – "skulptors" – sāk veidot "skulptūru" – tieši tādu noteiktu roku, kāju, ķermeņa stāvokli, kādu viņš atceras redzējis kādam tēlam gleznas reprodukcijā (pārējie bērni šo attēlu nav redzējuši). Kad "skulptūra" pabeigta, tad tā kļūst par "skulptoru", cenšoties pēc sajūtām iztēloties, atcerēties, kādā pozā bija "skulptūra", un tieši tādā pozā viņš izveido nākamo "skulptūru". Ja bērnu izjūtu atmiņa būtu precīza, tad pirmajai un pēdējai "skulptūrai" vajadzētu būt vienādām.

Acis bērns drīkst atsiet tikai tad, kad no "skulptūras" pārvēršas par "skulptoru". Viena grupa vērtē otras grupas darbu, tad mainās lomām – skatītāji un vērtētāji kļūst par "skulptoriem".

Pēc spēles pārrunā sajūtu atmiņu. Vai būtu vienkāršāk atcerēties "skulptūras" pozu, ja acis nebūtu aizsietas? Pamēģiniet!

Ieteikums

Blakus lieciet tos bērnus, kas savstarpēji labi nesaprotas.

(No *Jūrmalas Alternatīvās skolas materiāliem*)

93.–97. lpp.

Dabas parādību sataupīšana brāļiem

Pieturas punkti

- Valodas tēlainība
- Redzes gleznu izteikšana dažādos veidos

Jautājumi un uzdevumi

2. Skaistu dabas parādību ir iespējams "sataupīt", ja to nofotografē, uzglezno, nofilmē, apraksta, atspoguļo mūzikā utt.

Var rosināt skolēnus atnest uz skolu un parādīt pārējiem klasesbiedriem kādu "sataupītu" dabas parādību – fotogrāfijas, gleznu reprodukcijas u. c. Stundas gaitā, ja atļauj tehniskās iespējas, var klausīties dažādu komponistu mūziku, kura veltīta dabai. Pēc tam skolēni var pastāstīt, uzrakstīt vai uzzīmēt, ko saklausījuši mūzikā, kādas redzes gleznas veidojušās, viņiem klausoties šo mūziku.

4. Autors pulksteni nosaucis par *stundeni*, *laikrādi*. Var rosināt skolēnus kļūt par jaunu vārdu izgudrotājiem – sadomāt, kādā vārdā vēl var nosaukt pulksteni.

Tekstā minēts teiciens "pēc inerce". Vēlams skolēniem uzskatāmi izskaidrot, kas ir inerce. Vienkāršākais piemērs – ātrs skrējieni un pēkšņa apstāšanās.

Stundā papildus varat pārrunāt par pulksteņiem. Skolēni varētu veikt pētījumu, kādi un cik pulksteņi ir viņu mājās. Pēc tam klasē to varētu atspoguļot diagrammās.

Papildinformācija

Izrādās, ka laika noteikšanai var izmantot arī uguni un ūdeni. Laiku noteica pēc degošas sveces, kas galos bija iegrizta, jo noteiktā laikā nodeg noteikts sveces gabaliņš. To varētu nosaukt arī par **sveču pulksteni**.

Apmēram pirms 2000 gadiem cilvēks izgudroja **smilšu pulksteni**. Tas sastāv no divām daļām, no kurām sākotnēji vienā ir smiltis. Kad smilšu pulksteni apvērš otrādi, smiltis no augšējās daļas lēni sabirst apakšējā. Cik pulkstenī smilšu, tik ilgi tās birst. Jo vairāk, jo ilgāks laiks paiet.

Vēl bija tādi pulksteņi, kuros laika noteikšanai izmantoja dažādas puķes un smaržas.

Pulkstenis ilgdzīvotājs. Amerikāņu firmas *Hamilton* darbinieki uztaisījuši elektronisku rokas pulksteni *Pulsar* ar 800 gadu ilgu garantiju. Šim pulkstenim nav kustīgo daļu, kas nolietojas.

Lielākais pulkstenis. Tas ir astronomiskais pulkstenis *St. Pierre* katedrālē Francijā. Tas izgatavots 1865.–1868. gadā un sastāv no 90 000 daļām, ir 12 m un 10 cm augsts, 6 m plats.

(*M. Mellēna, I. Irbe. Ziemas spēles. – R.: Atols, 1994.*)

Spēle "Cik pulkstenis?"

Spēles dalībnieki stāv ielokā, viens no tiem – priekšā.

Dalībnieki reizē prasa: "Cik pulkstenis?" Priekšā stāvošais nosauc kādu diennakts stundu. Lokā stāvošajiem jāuzmin, ko priekšā stāvošais šajā laikā parasti dara, un jāattēlo tas ar kustībām. Kurš no tēlotājiem bijis visprecīzākais, iet vidū un kļūst par rotaļas vadītāju.

(*M. Mellēna, I. Irbe. Ziemas spēles. – R.: Atols, 1994*)

97.–103. lpp.

Pasaka par Atmiņu Rūķi

(darbs 2 stundām)

Pieturas punkti

- Mīlestība pret dabu
- Vēstules rakstīšana
- Izlases lasīšana
- Valodas tēlainība
- Shematisks zīmējums pēc teksta

Jautājumi un uzdevumi

2. Pirms plāna zīmēšanas iepriekš ieteicams klasē pārrunāt, kā zīmēt plānu:

- ◆ no kurienes uz kuriem devās rūķēni,
- ◆ kādi objekti varētu būt sastopami ceļā,

- ◆ ar kādiem apzīmējumiem norādīs objektus, to skaitā atpūtas vietas,
- ◆ kāds varētu būt mērogs attiecībā pret Rū kilometriem u. c.

5. Pirms rakstīt vēstuli, ieteicams pārrunāt, kā augi vai dzīvnieki jūtas mūsdienu pasaulē.

Pārrunu laikā skolotājam der uzmanīties, lai nenoskaņotu bērnus savās vēstulēs akcentēt tikai negatīvo. Svarīgi būtu, lai, rakstot vēstuli, bērns izpaustu savu attieksmi pret dabu.

JĀNIS ŠIRMANIS

104.–106. lpp.

Zū un Zē

Pieturas punkti

- J. Širmanis – latviešu bērnu rakstnieks
- Pacietība un izturība
- Sakāmvārdi
- Sinonīmi

Papildinformācija par J. Širmani

J. Širmaņa bērņības un jaunības gadi bijuši grūti, pat ļoti grūti. Tomēr nekad nav dzirdēts, ka viņš būtu žēlojies, ka viņa bērņība bijusi tikai bēdīga vien. Gluži otrādi! Bērņības gadus, kuros viņš pats sevi kā bārenis dabūjis apgādāt, viņš vērtē pozitīvi. Rakstnieks saka, ka viegli un ērti ir pateikt: "Es nekā nevaru, es nekā nedrīkstu, tas man būs par grūtu!" Tomēr vajag pašam sevi paņemt aiz skausta, paraut aiz ausīm uz augšu, pašam saviem spēkiem tikt uz priekšu un nesaļimt pat šķietami nepārvaramu grūtību priekšā.

Rakstniekam bērņībā bija trīs sapņi. Tie viņa mūžā piepildījās. Kā zēns viņš ļoti iekārojis kabatas nazi. Toreiz, veicot gana pienākumus, nazis būtu palīdzējis īsināt garās dienas – zēns būtu varējis izgrebt kādu priežu mizas laiviņu vai pagatavot svilpīti. Naudas, lai iekāroto nazi nopirktu, nebija – atlika tikai par to sapņot un cerēt... Vasaras beigās saimnieks zēnam par centīgu darbu uzdāvinājis nazi.

Tāpat zēns sapņojis par gariem stulmu zābakiem.

Jāņa Širmaņa tēvs bijis kurpnieks un droši vien šādus zābakus būtu izgatavojis arī savam dēlam, ja vien nebūtu pārāk agri nomiris. Tomēr arī šis sapnis vēlāk piepildās – nākamais rakstnieks zābakus nopelnīja pats, strādājot vasarā pie saimnieka.

Zēnā kopš agrām bērņības dienām audzis vēl kāds cits, nopietnāks sapnis – vēlēšanās kļūt par skolotāju. Arī šis sapnis piepildās. J. Širmanis skolā nostrādā septiņpadsmit gadus.

(Pēc Māras Soikanes-Trapānes)

Jautājumi un uzdevumi

3. uzdevums. Pārveidotie teikumi.

Pārāk tuvu (blīvi) saaugušas cita pie citas. Mazie (niecīgie) sīpoliņi jutās ļoti nobēdājušies. "Kāda pārestība!" tie žēlojās (gaudās). Zeme liekas čaugana (čāgana).

106.–109. lpp.

Krikums kļūst slavens

Pieturas punkti

- Pārrunas par iepriekš lasīto
- Drošsirdība
- Lasīšana lomās

Teksts un darbs ar to

Ja skolēni neatceras vai arī 1. klasē nav lasījuši pasaciņu "Kā atrast slavu?", tad skolotājs to var nolasīt priekšā.

"Zaķis Krikums sēž zem eglītes un dudina:

– Ko nu lai dara? Ko sākt? Ko ķert?

Tuvumā gadās vecais zaķis Bricis.

– Kāpēc tev ausis lejā? – tas uzsauc.

– Esmu bēdīgs, – Krikums atzīstas.

– Par ko tu bēdā?

– Reiz es vilku Vāvuli aizbaidīju un kļuvi slavens. Bet slava ātri zūd. Tāpēc jauna slava jāmeklē. Tu nezini, cik grūti to atrast!"

Pēc tam lasa pasakas "Krikums kļūst slavens" turpinājumu, kurā stāstīts, kā tad zaķim izdevās vilku Vāvuli aizbaidīt un kļūt slavenam.

Jautājumi un uzdevumi

1. *Pamest acis pa labi un kreisi* – ātri paskatīties uz vienu un uz otru pusi. *Vai acis mani viļ* – neticēt savām acīm – būt ļoti pārsteigtam par to, ko redz.

Te lietderīgi pārrunāt arī dažus citus frazeoloģismus.

Nevar atraut acis – ilgstoši un neatlaidīgi uz kaut ko skatīties.

Ar acīm vai apēst – ar lielu patiku un ziņkāri kaut ko aplūkot.

Sargāt kā aci pierē – ļoti saudzēt, rūpīgi glabāt.

Nerādīties vairs acīs – izvairīties no sastapšanās.

Vēlams pārrunāt un inscenēt situācijas, kurās varētu lietot šos teicienus.

5. Redzes vingrināšanai var spēlēt spēli "Pastmarka".

Visi skolēni uz brīdi atstāj klasi. Spēles vadītājs kaut kur telpā vai sev pie apģērba piestiprina pastmarku. Kad skolēni atgriežas telpā, viņi mēģina

pastmarku ieraudzīt. Kurš to atradis, klusu, lai pārējie nedzirdētu, pasaka spēles vadītājam un tad apsēžas. Kad visi pastmarku atraduši, pirmais atradējs var kļūt par vadītāju un savukārt paslēpt pastmarku. Pastmarkas vietā var izmantot citu priekšmetu.

6. Sadala lomas: Vāvulis, 1. zaķis, 2. zaķis, 3. zaķis, 4. zaķis, Krikums, Pelēcis, Kūkums, Tuntulis. Lasa tikai tos vārdus, kurus saka kāds no personāžiem. Tekstu var inscenēt.

7. Plānā zīmē Vāvuļa ceļu:

Auru sils → lauki → pļavas → krūmāji → Lielmežs.

Var izmantot topogrāfiskās zīmes vai arī brīvi zīmēt pēc katra izdomas.

109.–111. lpp.

Pūce smīn

Pieturas punkti

- Kā samērot vēlmes ar iespējām
- Tēlaini izteicieni
- Rakstura īpašības

Pēc teksta lasīšanas var organizēt diskusiju "Vai visas vēlēšanās var piepildīt". Ieteicams uzzīmēt tabulu.

Ir iespējams piepildīt	Nav iespējams piepildīt	Ir iespējams piepildīt, bet tas nav lietderīgi

Vispirms kopīgi pārrunā dažas vēlēšanās un ieraksta attiecīgajās ailēs. Piemēram, *gribu lidot kā putns, vēlos ziemā peldēties, ēst visu dienu konfektes, kļūt par lidotāju*. Pēc tam sadalās pāros vai grupās, ieraksta savas vēlēšanās, tad salīdzina ar citu darbu.

Arī šo pasaku var lasīt lomās.

Jautājumi un uzdevumi

1. uzdevums. *Acīm tumsa jāpārspēj* – jāraugās ļoti uzmanīgi.

Vakars aizdzen dienu – pienāk vakars.

Prāta tam nav daudz – muļķīgi, nesaprātīgi rīkojas.

Ne acu galā negrib redzēt – nevēlas redzēt savā tuvumā.

Teksta izpratnes pārbaudei var veidot tabulu "Kurš teicis šos vārdus?".

Krikums	Pūce

"Aizmirsu, ka vakarā ausīm jābūt izslietām un acīm tumsa jāpārspēj. Tā dažreiz notiek, ja prāts nemierīgs."

"Es padomāšu. Bet, pirms es sāksu domāt, pastāsti man, kāpēc tu gribi dziedāt?"

"To tik muļķim var ieteikt!"

"Ja zaķis taisās dziedāt, tad prāta tam nav daudz. To droši var par muļķi saukt."

"Es domāju, ka tu mani ne acu galā vairs redzēt negribēsi, jo es tev teicu patiesību."

"Es zinu, ka tikai retais spēj patiesību mierīgi noklausīties."

ASTRIDA LINDGRĒNE

112.–120. lpp.

Visi mēs – bērni no Trokšņu ciema

Mēs ejam skolā un izjokojam skolotāju

(darbs 4 stundām)

Pieturas punkti

- Astrida Lindgrēne – zviedru bērnu rakstniece
- Lasīšana lomās
- Saturīga un interesanta laika pavadīšana
- Plāna zīmēšana, izmantojot tekstā doto informāciju
- Literārās zīmītes
- Kad joks ir joks?

Jautājumi un uzdevumi

1. Šī uzdevuma mērķis ir palīdzēt skolēniem orientēties stāstā minēto tēlu daudzveidībā. Pēc stāstiņa "Visi mēs – bērni no Trokšņu ciema" izlasīšanas ciema plāns nebūs pilnīgs. To varēs papildināt, iepazīstoties ar pārējiem grāmatas "Trokšņu ciema bērni" fragmentiem.

Plānu var veidot katrs skolēns individuāli. Pirms tā zīmēšanas būtu nepieciešams noskaidrot, kā šoreiz zīmēt, jo plāns veidosies diezgan nosacīts. Nav nekur norādītas debespuses.

Neraizējieties, ja pašā sākumā nebūs skaidrs, vai nosauktā persona ir zēns vai meitene (pēc vārda to bieži vien nevar secināt). Lasot tekstus,

to pakāpeniski būs iespējams noskaidrot. Mācību grāmatā ievietotie fragmenti tiek stāstīti 1. personā, un nekur nav minēts šīs personas vārds. To var uzzināt, lasot visu grāmatu "Trokšņu ciema bērni". Skolotājiem atklāsim šo noslēpumu. "Es" – Lases un Buses māsa Līsa.

"Špikeris" skolotājam – plāna aptuvenais izskats beigās.

Ziemeļsēta

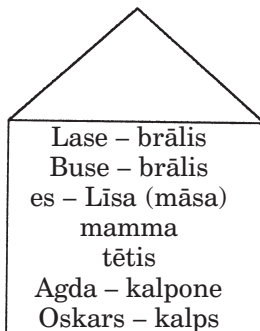
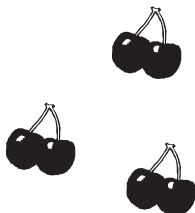
Vectēva skābais ķirsis

Ziemeļsētas
ezers

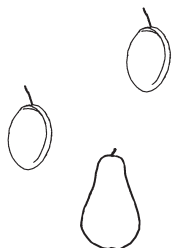
Pirts

Vidussēta

Albertīne –
Buses vista

Dienvidsēta

Svips – Ulles suns

2. Iesakām klasē rīkot bērnu (arī skolotāja) kolekcionēto lietu izstādi. Bērni var noskaidrot, veicot aptauju, ko kolekcionējuši un varbūt jo-projām kolekcionē viņu ģimenes locekļi.

3. Var veidot diagrammu:

- cik skolēniem nav nevienas grāmatzīmes,
- cik skolēniem ir viena grāmatzīme utt.

Šādu diagrammu var veidot arī nākamajā dienā un salīdzināt, vai diagrammās kas mainījies. Reizi pa reizei mācību procesā var veidot jaunas "grāmatzīmju diagrammas" un arvien tās salīdzināt savā starpā.

5. Rosiniet bērnus veidot ļoti konkrētus projektus (ja spēlēt spēles, tad konkrēti – kādas u. tml.). Kad projekti izveidoti, tie noteikti jāpār-runā, izvērtējot plusus un mīnus, kā arī ņemot vērā skolas telpu iespē-jas, bet pēc tam šos projektus vēlams arī realizēt skolas dzīvē. Svarīgi atpūtas brīdī netraucēt citu atpūtu.

Skolēni kārtējo reizi var sadarboties arī ar sev tuviem cilvēkiem – vecākiem, radiem, kaimiņiem utt., noskaidrojot, ar ko viņi nodarbo-jušies starpbrīžos, kad mācījās skolā.

Piedāvājam dažas spēles brīvajiem brīžiem.

Te nākam mēs

Nepieciešams

- Spēles laukums, laukumā iezīmēta viduslīnija un "mājas" katrai grupai, kur paglābties.
- Divas grupas (A un B), līdz 15 dalībniekiem katrā.

Norise

1. Vispirms katra grupa izdomā, ko (piemēram, kādu dzīvnieku, pasaku va-roni, priekšmetu, filmu utt.) un kādā veidā (visi kopā vai katrs individuāli) viņi attēlos.

2. Grupas nostājas viena otrai pretī paralēli viduslīnijai, dalībnieki saķeras elkoņos un sāk lēnām, bet ritmiski tuvoties viduslīnijai. A grupa sāk sasauksmi.

Sasauksme

A: Te nākam mēs!

B: No kurienes?

A: No Vidzemes.

B: Kas jums līdzī?

A: Samts un zīds.

B: Rādiet mums, kamēr tumst.

Sasauksmei beidzoties, grupām jāatrodas apmēram metra attālumā no vi- duslīnijas.

3. A grupa atlaiž rokas un sāk attēlot to, par ko vienojušies.

4. B grupas dalībnieki skaļi mēģina uzminēt, kas tiek attēlots. Ja kāds no B grupas ir nosaucis to, kas tiek attēlots, A grupa bēg uz "mājām", bet B grupas dalībnieki cenšas kādu noķert.

5. Ja kāds ir noķerts, tas pievienojas B grupai, noskaidro, kas tiks attēlots, un spēli var turpināt. Tagad sasaukumi iesāk B grupa.

Ieteikumi

Pirmajās reizēs labāk vienoties par iespējamo lietu un dzīvo būtņu loku, kas tiks attēlots. Pieaugot attēlošanas un minēšanas meistarībai, tēmu loku vairs neierobežojiet.

Burvis

Nepieciešams

- "Burvju" nūjiņa.
- Burvju cepure (nav obligāti, bet būtu jauki).

Pirmo laiku dalīt bērņus grupās pa 7–8.

Norise

Ar kādu spēli vai skaitāmpantu izvēliet pirmo "burvi". Uzlieciet burvim cepuri un iedodiet burvju nūjiņu. Pārējie sēž aplī. "Burvis" staigā pa apla iekšpusi un runā: "Es esmu burvis, vislielākais, visstiprākais burvis! Es varu pārvērst visu pasauli, un tagad es pārvērtīšu tevi par ..."

Šajā brīdī burvis ar nūjiņu pieskaras kādam klasesbiedram un pasaka, par ko tad viņš to pārvērtīs. Nu, piemēram, par kaķi.

"Noburtais" nāk apla vidū un attēlo kaķi. Tad burvis atdod burampiederumus kaķim, tas kļūst par burvi un bur nākamo.

Ieteikumi

Spēli labāk spēlēt tad, kad bērņi jau ir radoši sadarbojušies. Sekojiet, lai visi būtu bijuši gan "burvji", gan "noburtie". Īpašu uzmanību veltiet kautrīgākajiem un klusākajiem bērņiem, sākumā slavējiet katru viņu panākumu. Ar laiku varat spēlēt kopā visa klase.

Veiklie sēdētāji

Nepieciešams

- Brīva telpa kustībām.
- 2 grupas – jo lielākas, jo labāk.
- Krēsli – tik, cik komandā cilvēku.
- Mūzika (var iztikt arī bez tās).

Norise

Katra komanda sasēžas aplī. Kad atskan mūzika, visi pieceļas un izveido apli tā, lai krēsli paliktu apla iekšpusē. Kamēr skan mūzika, katra grupa staigā pa apli. Kad skolotājs pārtrauc mūziku, dalībnieki ātri apsēžas savos krēslos. Atkal skan mūzika, abas grupas staigā pa apli, bet skolotājs katrai grupai noņem vienu krēslu nost. Kad mūzika tiek pārtraukta, visiem ātri jāapsēžas – tas nozīmē, ka vienam no grupas ir jāapsēžas klēpi kādam no savējiem. Tad atkal turpina, līdz palicis viens krēsls, uz kura ir apsēdusies visa grupa – cits citam klēpi.

Ja kāda grupa sasēžoties apgāžas, tad atliek krēslus atpakaļ un spēli sāk no sākuma.

(No Jūrmalas Alternatīvās skolas materiāliem)

8., 9. Šo uzdevumu kontekstā varētu pārrunāt, kad joks ir joks un kad joks vairs nav joks.

Papildus skolēni var domāt katrai teksta daļai virsrakstu.

Tekstā ir minēts, ka skolēni, kaut arī mācās dažādās klasēs, tomēr stundās sēž vienā skolas zālē (apvienotās klases). Skolotājs varētu paskaidrot, ka kādreiz Latvijā bijušas un arī tagad atsevišķās skolās ir apvienotās klases, un pastāstīt, kā notiek darbs šādā klasē. Varbūt kāda skolēna vecāki ir mācījušies šādā klasē. Te varētu aktualizēt viņu pieredzi.

121.–129. lpp.

Ķiršu pārdevēju akciju sabiedrība

(darbs 4 stundām)

Pieturas punkti

- Bērnu nodarbošanās brīvajā laikā
- Naudas pasaule
- Sinonīmi
- Abreviatūras
- Literārās zīmītes
- Reklāma
- Plāna veidošana
- Satiksmes noteikumi – drošība uz ceļiem

Iepriekšējās stundās veidoto Trokšņu ciema plānu var papildināt ar jauninājumiem no šī teksta – augļu koki pie mājām, ezers, pirts –, uzziņām arī Ulles māsas vārdu – Ērstine.

Jautājumi un uzdevumi

4. Iesakām pārrunāt, kādas abreviatūras bērni jau zina (neliekot bērniem iemācīties no galvas grūti izrunājamo vārdu – abreviatūra), piemēram, LR (Latvijas Republika), NHL (Nacionālā hokeja līga) utt. Varētu jautāt, kur bērni ir redzējuši šos saīsinājumus, noskaidrot bērnu domas, kādēļ vajadzīgi šādi saīsinājumi. Pārrunāt, kā pareizi izlasīt abreviatūras.

Var rosināt bērnus veidot abreviatūras.

Starp citu, vai skolēni ir pamanījuši abreviatūras GLD un VGG?

6. Bērni ķiršus lasīja 3 stundas – no pulksten pieciem līdz astoņiem.

7. Ķiršu cena Lielciemā ir 1 krona par litru.

8. Sinonīmi:

- *iet – kājot,*
- *skriet – iecilpot, izbīzot.*

9. Pievērsiet uzmanību satiksmes noteikumiem. Te ir brīdis, kad var pārrunāt uzvedību uz ceļa, ievērojot drošības noteikumus.

11. Kāds reiz ir teicis: "Ja nevari mainīt apstākļus, maini attieksmi!" Bērniem palīdzēja viņu optimisms. Tā kā no putekļiem atbrīvoties nebija iespējams, viņi situāciju pārvērtā jokā.

13. Nedaudz vairāk par 30 litriem, tēvocim Emīlam bērni pārdeva 2 litrus ķiršu, iegūdami 2 kronas. Daļu šīs naudas viņi atdeva Busem, lai atliktu atpakaļ krājkasītē. Arī pāri palika nedaudz naudas. Beigās cigāru kārbā gulēja 30 kronas.

14. Tā kā Stokholmā ķiršu cena bija 2 kronas, tad cigāru kārbā gulētu nedaudz vairāk kā 60 kronas. Te gan vajadzētu padomāt "ekonomiski". Kā būtu ar ceļa izdevumiem līdz Stokholmai un atpakaļ visiem bērniem?

130.–137. lpp.

Iepazīsties ar Pepiju Garzeķi!

Pepiju apmeklē zagļi

(darbs 4 stundām)

Pieturas punkti

- Grāmata par Pepiju Garzeķi
- Apraksts pēc zīmējuma
- Tēlu raksturojums
- Prognozēšana
- Sinonīmi
- Lasīšana lomās

Jautājumi un uzdevumi

1. Bērni aprakstu var veidot individuāli, kā arī strādājot pāros. Kad skolēni ir aprakstījuši Pepijas ārējo izskatu, tad salīdzināšanai var noslasīt Astridas Lindgrēnes doto Pepijas aprakstu.

"Mati bija burkānu krāsā un sapīti divās cietās biželēs, kas slējās katra uz savu pusi. Deguns izskatījās pēc neliela kartupeļa un bija aplam mūsains. Zem deguna atradās ļoti plata mute ar veselīgiem, baltiem zobiem. Meitenes kleita bija gauži ērmīga. To bija šuvusi Pepija pati. Viņa bija cerējusi, ka kleita būs zila, bet, tā kā nepietika drēbes, tad meitene vietu vietumis bija iešuvusi mazas, sarkanas lupatiņas. Garās, tievās kājas bija ieautas garās zeķēs: viena zeķe bija brūna, otra – melna. Un melnās kurpes bija divtik lielas kā viņas kājas. Šīs kurpes tētis bija nopircis kaut kur Dienvidamerikā, domājams, ka meitenes kājas drīz izaugs, un Pepija neparko negribēja valkāt citas kurpes.

Bet Tomija un Annikas acis izpletās sevišķi platas, redzot uz svešās meitenes pleca pērtiķi. Tas bija mazs pērtiķītis, iegērbts zilās biksēs un dzeltenā jakā, baltu salmu cepuri galvā."

Skolēni varētu salīdzināt šo aprakstu ar savējo, lai konstatētu, vai pamanījuši visas detaļas Pepijas izskatā. Varbūt bērni būs ievērojuši pat ko vairāk par autori (jo apraksts taču veidots pēc mākslinieces zīmējuma).

7. Sinonīmi vārdiem "teikt, runāt" – *pačukstēt, vaicāt, sacīt, saukt, atteikt, izsaukties, lūgties*.

13. Sinonīmi vārdiem "teikt, runāt" – *bilst, apgalvot, skaidrot, sūroties, piebilst*.

138.–145. lpp.

Pepija atrod kukarambu

(darbs 4 stundām)

Pieturas punkti

- Vārdu rašanās, to nozīme
- Lasīšana lomās
- Fantāzija, iztēle
- Shēmas veidošana
- Plāna sadomāšana
- Vēstule
- Darbs ar vārdnīcām

Šajās stundās var izmantot dažādas vārdnīcas, kurās ir vārdu skaidrojumi. Praktiski darbojoties ar vārdnīcām, bērni var noskaidrot dažādu vārdu nozīmes, meklēt informāciju, kā cēlušies kādi konkrēti vārdi utt.

Bērni varētu pastāstīt, vai viņu ģimenēs lieto kādus interesantus, savdabīgus vārdus, kurus ikdienas situācijās lieto viņu vecāki, vecvecāki vai kāds cits pazīstams cilvēks. Varbūt ģimenes locekļiem ir zināma arī šo neparasto vārdu izcelsme. Var veidot ģimenēs lietoto neparasto vārdu vārdnīcu ar šo vārdu skaidrojumiem un norādēm par izcelsmi.

Jautājumi un uzdevumi

4., 5. Filozofiski jautājumi pārdomu rosināšanai. Paši vārdi, protams, nav dārgi, tos nevar ne pirkt, ne pārdot. "Dārgas" (ne materiālajā ziņā, bet garīgajā) ir asociācijas, izjūtas, kas saistās ar daudziem vārdiem. Piemēram, *mamma, tētis, mīlestība* u. c.

7. Raksturojot pārdevējus, ieteicams pārrunāt arī par mūsdienām, pievēršot uzmanību tam, ar kādām profesionālām īpašībām jābūt apveltītam pārdevējam. Te var parunāt arī par konkurenci u. c.

15. Kad Pepijas raksturojums izveidots, papildus var veikt arī uzdevumu, kurā bērni pabeidz teikumus.

Es lūdžinos Pepijai, jo ...

Es atšķiros no Pepijas ar to, ka ...

Paveikto vajadzētu arī pārrunāt.

Ar * apzīmēto vārdu skaidrojums.

- *čučkoks* – krāsns kruķis
- *brakalainis* – lielībnieks, tāds, kas ar sevi dižojas
- *kančuklis* – resna ādas pātaga
- *stāmuči* – nelūgti viesi godos un svētkos

Papildus skolēni var veikt šādu uzdevumu.

Katrs izgudro nedzirdētu vārdu. Pēc tam uzzīmē to, ko nozīmē šis vārds, un uzraksta, kas tas ir. Klasē veido šo darbu izstādes. Pēc tam var sadomāt teikumus ar jaunizdomātajiem vārdiem. Būtu labi, ja bērni sadomātu gan lietvārdus, gan darbības vārdus, gan īpašības vārdus (tos gan būtu grūti uzzīmēt).

145.–156. lpp.

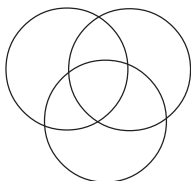
Fragmenti no grāmatas "Ronja – laupītāja meita"

(darbs 4 stundām)

Pieturas punkti

- Grāmata "Ronja – laupītāja meita"
- Pārstāstīšana saviem vārdiem
- Pārdomu logs
- Salīdzināšana
- Draudzība
- Daba dziedē

- ! Iesakām teksta 3. daļu lasīt skolotājam.
- 5. Par metodi "Pārdomu logs" sk. 19. lpp.!
- 11. Salīdzināšanu var veikt ar aplū palīdzību.

Testi lasāmā teksta izpratnes pārbaudei

Teksta pirmā daļa

Pasvīturo pareizo atbildi!

A. Tekstā ir pieminēts/-a

- rudens
- pavasaris
- ziema
- vasara

B. Tīklā spirinājās

- līdaka
- lasis
- harpija
- haizivs

C. Asinis varēja saost

- lapsa
- zirgs
- lasis
- lācis

D. Lūvise uz brūces lika

- baltās sūnas
- ceļmallapas
- leikoplastu
- marles saiti

Teksta **otrā** daļa

Iezīmē × pie pareizā apgalvojuma!

Griezt ar nazi vien ir īsts vergu darbs.	
Viņi tikai grieza ar nazi.	
Nazis bija pazudis.	
Birka un Ronja dziedādami meklēja nazi.	
Viņi sastrīdējās.	
Birka dosies mežā.	

Teksta **piektā** daļa

Pabeidz teikumus!

- *Birka izdzirda, ka attālāk nāves bailēs ...*
- *Ronja izbrāzās no eglēm, un seja viņai bija vienās ...*
- *Ronja lika Birkam atnest ...*
- *Ronja turēja ķēves galvu savās plaukstās un murmināja ...*
- *Tonakt viņi palika pie ...*
- *Viņi sēdēja zem kuplas egles un runājās par daudz ko, tikai ne ...*

Teksta **sestā** daļa

Iezīmē × atbilstošajā lodziņā!

	Jā	Nē	Tekstā nebija minēts
Ķēve labprāt sekoja bērniem.			
Ķēve dzēra ūdeni no avota maz un ātri.			
Bērni palaida ķēvi ganīties pļavā.			
Ronja izslauca divus litrus piena.			
Ķēvi nosauca par Liju.			
Ronja un Birka pēc ēšanas spēlēja spēles.			
Ronja un Birka salaba.			

Papildinformācija par harpijām

Kaspars Bergs

Spārnotie rīta vēstneši jeb harpijas

Krēslainā tropu meža rīta klusumu pārtrauc atbaidošs kliegziens. No gaisa, mierīgi riņķojot, nokrīt gara, dzeltenbrūna spalva, bet gaisā, nagos saņņaudzis papagailli, riņķo milzīgs, pelēks putns un bez grūtībām manevrē starp savijušamies liānām, virzoties uz augstu priedi, kur uz gigantiskiem zariem atrodas ne mazāk gigantiska ligzda. Indiāņi šo putnu dēvē par spārnoto vilku, spāņi – par karaļērgli, bet zoologi to dēvē par parasto harpiju. Tās ķermeņa garums sasniedz 80 cm, bet svars ir līdz 8 kg. Šis plēsīgais putns atgādina vanagu ar platiem spārnēm, tomēr tie ir diezgan īsi un ieapaļi. Putnam ir gara aste, kas ļauj viņam veikli lidot starp bieziem brikšņiem.

Parastā harpija mitinās Dienvidamerikas un Centrālamerikas tropu un subtropu mežos, sākot no Dienvidaustrumu Meksikas līdz Brazīlijas centrālajai daļai. Savu ligzdu tā veido lielos kokos, 35–50 metru augstumā. Putnu pāris izmanto ligzdu vairākus gadus, katru dienu to pielabojot, tādēļ "celtne" ar laiku var sasniegt pat pusotru metru diametrā. Mātītes parasti izdēj tikai vienu olu. Tā ir balta, ar dzelteniem un tumšbrūniem plankumiem. To perē mātīte, un perēšanas ilgums ir 56 dienas. Tēviņš pa to laiku piegādā mātītei uzturu.

Mazais putnēns sāk lidot samērā vēlu – 7 mēnešu vecumā. Pamatīgs ligzdu, putnēns tomēr vēl arvien turas tās tuvumā, gaidot vecākus, kas pārnes ēdienu. Parastā harpija uzturā lieto pērtiķus, oposumus, dažus putnu veidus, kā arī dažas citas dzīvās radības.

Šie putni ir ierakstīti Vispasaules Sarkanajā grāmatā, jo to skaits samazinās mežu izciršanas un malu medniecības dēļ. To reproduktivitātes spējas arī ir diezgan niecīgas.

Šie putni tikpat kā nemaz nevairojas nebrīvē. Tikai 1981. gadā Berlīnes zoodārzā pirmo reizi izdevās izaudzināt parastās harpijas mazuli.

Filipīnās dzīvo cita harpiju veida pārstāvji. Anģļu ornitologi to nodēvēja par harpiju pērtiķēdāju. Tomēr, kā vēlāk noskaidrojās, šis putns barojas arī ar sīkspārnēm, palmu vāverēm un putniem. Diezgan atbaidošais nosaukums "pērtiķēdājs", saprotams, nevairoja šī putna pievilcību vietējo iedzīvotāju acīs. Tas noveda pie jau tā maz pārstāvētās putnu sugas gandrīz pilnīgas izmiršanas.

Pamatojoties uz šo putnu visai bēdīgo stāvokli, Filipīnu valdība ne tikai pilnīgi aizliedza harpiju medīšanu un uzsāka to pavairošanu nebrīvē, bet izmantoja arī psiholoģisko faktoru. Lai noņemtu nepelnīto slikto slavu, kas radusies tās nosaukuma dēļ, un izbeigtu putnu vajāšanu, 1978. gadā tika nolemts pārdevēt harpijas pērtiķēdājas par Filipīnu ērgļiem.

Filipīnu ērgļi ir sastopami tikai četrās Bermudu arhipelāga salās. Vislielākā Filipīnu ērgļa populācija ir uz Mindanao salas. 1910. gadā šeit dzīvoja apmēram 1200 putnu, 1966. gadā – vairs tikai 100 putnu, bet 1980. gadā, pateicoties pieņemtajiem šo putnu aizsargāšanas noteikumiem, šeit jau dzīvoja 400 putnu.

Tagad nedaudz pastāstīšu par šī putna dzīvesveidu: Filipīnu ērglis dzīvo nedaudz citādos apstākļos nekā parastā harpija. Filipīnu ērglis dzīvo mūžzaļos tropu mežos, ligzdu veido kokos, 35–45 metru augstumā. Katrs pāris vairojas katru gadu. Novembrī ligzdā parādās viena ola, kuru pārmaiņus perē abi vecāki. Putni sāk baroties patstāvīgi no 10 mēnešu vecuma (no 10 mēnešu vecuma tie sāk medīt). Lidz tam tos baro vecāki. Filipīnu ērgļa dzīves ilgums, pēc zooparku datiem, ir 40 gadi.

156.–161. lpp.

Astrida Lindgrēne stāsta par sevi

Pieturas punkti

- Astrida Lindgrēne – zviedru bērnu rakstniece
- Grāmatas, kas sniedz lasīšanas prieku
- Grāmatu anotācijas

Astridas Lindgrēnes grāmatas ir tā lasāmviela, kas interesē bērnus mūsdienās, kā arī interesējusi bērnu vecākus viņu bērnībā. Te atkal vietā sadarbība ar skolēnu ģimenes locekļiem. Kuras A. Lindgrēnes grāmatas bērnībā lasījuši skolēnu vecāki? Kuri tēli viņiem šķituši interesantākie? Varbūt kādi grāmatu fragmenti ir dramatizēti? Kādas lomas tēlojuši skolēnu vecāki? (Kāda Pepija vai Karlsons jau droši vien katrā klasē atradīsies.) Kādas atmiņas saistās ar A. Lindgrēnes grāmatām?

Klasē var rīkot viktorīnas, konkursus, zīmējumu izstādes Astridas Lindgrēnes grāmatu sakarā. Varbūt varat iestudēt kādu fragmentu. Būs interesantāk, ja iestudējumā piedalīsies arī skolēnu vecāki un skolotāji.

Papildinformācija par Astridu Lindgrēni

Pēc Mudītes Treimanies

Astrida Anna Emīlija Eriksone piedzima 1907. gada 14. novembrī Smolandē, pilsētiņās Vimmerbijas nomalē – Nēsas mājās. Rudens togad bija silts – vēl novembrī varēja lasīt avenes un meža zemenes. Šais mājās Astrida uzauga kopā ar savu vecāko brāli – vismīļāko rotaļu biedru – un divām māsām. Jā, Astridas bērnība bija neparasti laimīga, droša un saskanīga. Neskaitāmas reizes rakstniece ir uzsvērusi, ka bez laimīgas bērnības viņa nebūtu spējusi visu mūžu rakstīt bērniem. Bērnībā un arī skolas gados Astrida bija aizrautīga grāmatu lasītāja.

Pasaku un leģendu poētiskā pasaule droši ienāca mazās Astridas dzīvē. Pat visparastākie ikdienas darbi un cilvēki viņai šķita teiksmaini, fantastiski. Šos neticamos notikumus viņa stāstīja savām māsām un draudzenēm. Sākoties skolas gaitām, šīs pasakas pārtapa viņas skolas sacerējumos. Laikam jau toreiz pamatskolas zviedru valodas skolotājs būs pamanījis Astridas apdāvinātību.

Skolas biedri atceras, ka viņas sacerējumi parasti tikuši lasīti visiem priekšā un, kad Astridai bija 13 gadu, vienu sacerējumu – "Dzīve mūsu sētā" – publicēja "Vimmerbijas Avīze".

Astrida 16 gadu vecumā pabeidza skolu. Pēc tam neilgu laiku strādāja "Vimmerbijas Avīzē". 1927. gadā Stokholmā Astrida veica stenogrāfistes un mašīnrakstītājas darbu. Tad sekoja darbs izdevniecībā *Rabén & Sjögren*, kur nostrādāti 24 gadi. Iesākumā Astrida Lindgrēne priekšpusdienās rakstīja grāmatas un pēcpusdienās (strādājot pusslodzi) izdeva citu rakstnieku darbus. Vairāk nekā 10 gadus viņa vadīja radiopārraidi "Divdesmit jautājumi". Bija laiks, kad A. Lindgrēne uzrakstīja pa divām grāmatām gadā. Pēc tam – ģimene. Divi bērni – Larss un Kārine – un patlaban (1989. gadā) jau arī septiņi mazbērni un viena mazmazmeita.

1941. gadā rakstnieces septiņgadīgā meita Kārine saslima ar plaušu karsoni. Katru vakaru viņa činkstēja: "Pastāsti kaut ko!" Un kādu vakaru, kad, ļoti nogurusi, Astrida jautāja meitai: "Ko lai stāstu?" – Kārine atbildēja: "Pastāsti par Pepiju Garzeķi!" Šo vārdu viņa izdomāja uz līdenzas vietas. Rakstniece nejutāja, kas ir Pepija Garzeķe, bet sāka vien stāstīt, un, tā kā tas bija jocīgs vārds, tad iznāca stāsts par jocīgu meiteni. Kārinei – un vēlāk arī viņas rotaļu biedriem – Pepija ārkārtīgi patika, un rakstniecei bija jāstāsta vēl un vēl, un tā tas turpinājās vairākus gadus. Tā bija stiprā mamma Astrida, kas stāstīja savai meitai par stipro Pepiju, – un durvis starp ikdienas pasauli un Pepijas pasauli stāvēja vaļā.

Rakstniece pati saka, ka rakstīt viņa sākusi dabas apstākļu ietekmē. Ja 1944. gada martā Stokholmā nebūtu snidzis sniegs un rakstniece, iedama cauri Vāsas parkam, nebūtu izmežģijusi kāju, kas zina, vai viņa būtu kļuvusi par rakstnieci. Bet togad viņai kādu laiku vajadzēja palikt gultā. Laiku īsinot, viņa sāka stenografēt atgadījumus ar Pepiju (kopš rakstniece strādāja par sekretāri, viņa bija veikla stenogrāfiste; arī savas grāmatas viņa vispirms stenografē). Maijā Kārinei palika 10 gadi – un rakstniece nodomāja uzrakstīt stāstu par Pepiju un manuskriptu uzdāvināt Kārinei dzimšanas dienā. Un toreiz Astridai iešāvās prātā doma manuskripta kopiju aizsūtīt izdevniecībai. Viņa gan bija stipri pārliecināta, ka to nepieņems. Tomēr, gaidot uz atteikumu, kas beidzot arī pienāca, viņa uzrakstīja vēl vienu grāmatu un aizsūtīja to citai izdevniecībai, kas bija izsludinājusi konkursu par labāko grāmatu meitenēm. Un, sev par brīnumu, 1944. gadā saņēma otro godalgu par darbu "Brita Marija atvieglo savu sirdi". Astridai par to bija bezgala liels prieks. Pēc gada tā pati izdevniecība izsludināja konkursu par labāko grāmatu bērniem – un "Grāmata par Pepiju Garzeķi" (nedaudz pārveidota) šoreiz ieguva pirmo godalgu. Panākumi ar Pepiju radīja vēlēšanos rakstīt vēl. Starp citu, grāmatas par Pepiju – "Pepija Garzeķe" (1945), "Pepija Garzeķe uz kuģa klāja" (1946), "Pepija Garzeķe Dienvidjūrā" (1948) – un Karlsonu ir tulkotas visvairāk – vismaz 35 valodās.

Astrida Lindgrēne sāka rakstīt laikā, kad viņas ģimeni piemeklēja slimības un raizes. Rakstīšana savā ziņā bija bēgšana no īstenības: "Kad es rakstu, skumjām nav varas pār mani." Melanholiju viņa pārvarēja ar smiekliem, kādus smējās stiprā Pepija, vai arī attēlojot rotaļas satīcīgā ģimenē – triloģijā par Trokšņu

ciema bērniem. Savās pirmajās grāmatās viņa izmantoja tikai to, kas bija noenkurots bērniņas pasaules drošumā, smieklos un jokos. Rakstniece atcerējās ne vien rotaļas, izteicienus, viņa atcerējās arī savas bērna izjūtas un vēlmes, savus sapņus. Laikam jau tāpēc A. Lindgrēne nav pazaudējusi atslēgu no bērniņas vārtiem. Rakstniece uzskata, ka ikvienā cilvēkā ir jādzīvo bērniņai, atmiņām par to.

Ar savām grāmatām rakstniece ir centusies sagādāt bērniem prieku, un, ja viņai tas ir izdevies, tad viņa ir bezgala laimīga. Reiz kāda nepazīstama sieviete iespieda viņai rokās papīra lapiņu, uz kuras bija rakstīts: "Paldies, ka jūs apzeltījāt kādu drūmu bērniņu." Rakstniece ir gandarīta, ja ir spējusi apzeltīt kaut vienu drūmu bērniņu. Viņa raksta arī tam bērnam, tai meitenei, kas vēl jo-projām mājo viņā. Jo rakstīt viņu iedvesmo vienīgi tā meitene, kāda viņa pati reiz bijusi. Astrida Lindgrēne vienmēr ir rakstījusi un raksta par to, ko pati pārdzīvojuši un kas pašai ļabi pazīstams. Tikai pēc trīsdesmit Stokholmas šērās pavadītām vasarām A. Lindgrēne uzdriktējās vēstīt par turienes cilvēkiem grāmatā "Mēs – Sālsvārņas salas vasarnieki" (1946), arī mūsu iemiļotais Karlsons taču lido virs māju jumtiem Stokholmā, kur rakstniece nodzīvojuši jau vairāk nekā 60 gadu.

Rakstniece mīl atcerēties savu dzīvi Smolandē, kura, pēc viņas domām, ļoti spēcīgi ietekmējusi viņas daiļradi, ar sirsnību viņa stāsta par saviem novadniekiem smolandiešiem. Astridas Lindgrēnes atmiņā spilgti un uz visiem laikiem iespiedušās Smolandes dabas ainavas, jo ar šo novadu viņu saista visjaucākās bērniņas un agrās jaunības atmiņas. Tieši tāpēc rakstniecei no visām grāmatām vismīlākās ir tās, kur darbība risinās Smolandē: "Rasmusa klaiņojumi" (1956), triloģija par bērniem no Trokšņu ciema un triloģija par Lennebergas Emīlu. Topošā rakstniece bērniņā redzēja ļaužu pamestos Smolandes ciemus (daudzi zemnieki, meklēdami darbu un maizi, vai nu aizklīda kur kurais, vai arī emigrēja uz Ameriku). Šie iespaidi bija tik spilgti, ka rakstniece atceras – ja nebūtu bijuši klaidoņi uz Smolandes lauku ceļiem, viņa nebūtu spējusi uzrakstīt stāstu par Rasmusa klaiņojumiem. "Es dzīvoju zemnieku mājās ... man bija izdevība redzēt, kā pie mums pabieži iegriezās klaidoņi un lūdza atļauju pārnakšņot vai nu kūtsaugšā, vai siena šķūnī. Man, manam brālim un māsām likās, ka šais klaidoņos ir kaut kas teiksmains."

Daudzās rakstnieces grāmatās aprakstītie notikumi ir ņemti no viņas bērnu dienu Smolandes un tur dzirdētiem nostāstiem. Sevišķi liels stāstītājs bija Astridas tēvs – Samuēls Augusts, kurš stāstīšanas prieku bija mantojis no savas mātes. Esam jau pārliecinājušies, ka vēlāk to pārmantoja arī Astrida. Tēvam bija apbrīnojama atmiņa – tūkstošiem sīkumu viņš spēja atcerēties no savas bērniņas un jaunības laikiem: precīzus izteicienus, komiskas piezīmes, kā arī nostāstus par apkaimes ļaudīm. Arī Astridas mātei Hannai bija iedzimta valodas izjūta, jaunībā viņa bija rakstījusi dzejoļus un viņas kvēlākā (nepiepildītā) vēlēšanās bija studēt un kļūt par skolotāju.

Arī par Emīla nedarbiem Vimmerbijā vislabāk zināja stāstīt Astridas Lindgrēnes tēvs, kurš bērniņā esot bijis veikls un izmanīgs puisēlis, lai gan tik

pasaulīgi daudz nedarbu kā Emīls viņš tomēr neesot pastrādājis. Taču Vimmerbijas tirgus dienās, ūtrupēs un lielās dzirēs Samuēls Augusts bijis allaž klāt un arī dažu labu ēru nopelnījis, atvērdamas Kathultas vārtniņus. Triloģijas pēdējo grāmatu rakstniece veltījusi tēva piemiņai. Emīla – šī visuzņēmīgākā bērna – nedarbi ir aprakstīti trīs grāmatās: "Lennebergas Emīls" (1963), "Lennebergas Emīla jaunie nedarbi" (1966) un "Lennebergas Emīla dzīve rit tālāk" (1970).

Palaidņi vienmēr ir bijuši tuvi Astridas Lindgrēnes sirdij, un par palaidņā puikām un meitenēm viņa ir rakstījusi vēl citas grāmatas. Par meiteni Madiķenu stāsta dieloģija. Par Lotu, kas vienmēr grib labu, bet kuru piemeklē neveiksmes, arī stāstīts divās grāmatās. Mazpilsētiņa, kurā uz dzīvi apmetas stiprā un mutīgā Pepija, protams, arī ir Vimmerbija. Pepiju, kas ir parādījusies neskaitāmos variantos uz skatuves, uz kinoekrāniem un televīzijā, pazīst visā pasaulē. Darbi par Pepiju saskan ar bērnu slepenajiem sapņiem par neizmērojamu stiprumu, brīvību un varu pār pieaugušajiem. Bērniem Pepija ir un paliek izdomas bagāts, izpalīdzīgs, augstsirdīgs un uzticams biedrs, kas dara labu un izstaro ap sevi prieku.

Darbā "Ronja – laupītāja meita" (1981) Astrida Lindgrēne līdz galam atrisina cīņu starp Labo un Ļauno, par kuru lasījām jau "Mio, manu Mio!" un "Brāļos Lauvassirdīs".

Ļaunais te ir savijies ar Labo: Borkas laupītāji un Matisa laupītāji – abas dzimtas ir vienlīdz mantkārīgas, egoistiskas un nesavaldīgas. Daba šeit ir ne vien prieka, bet arī bēdu avots. Neapšaubāmi, dabas klātbūtne ir jūtama visos rakstnieces darbos, bet šajā grāmatā par galveno varoni ir kļuvis mežs. Var teikt, ka šis darbs ir himna dabai – skaistajai dabai – cilvēku maizes devējai, sargātājai, padomdevējai un mierinātājai. Tas, ka bērns un mežs sader kopā, atbilst zviedru bērnu literatūras tradīcijām. Kā allaž Astridas Lindgrēnes darbos, arī šeit bērni ir tie, kas izturas saprātīgāk nekā pieaugušie.

"Burve no Zviedrijas", "mūsdienu Andersens", "bērnu literatūras karaliene" – tik cildinošiem vārdiem ievērojamo rakstnieci apveltī ne vien bērni, bet arī kritiķi. Par savu daiļradi viņa ir saņēmusi bezgaldaudz apbalvojumu, no kuriem pats nozīmīgākais ir H. K. Andersena starptautiskā zelta medaļa par grāmatu "Rasmusa klaiņojumi". Viņas grāmatas – kopā ar bilžu grāmatām to ir ap 70 – tulkotas aptuveni 60 valodās, tulkojumu skaits aizvien aug. Vairāki darbi ir ekranizēti un iestudēti teātros. Var droši apgalvot, ka visā pasaulē viņas grāmatas lasa ne vien bērni, bet arī viņu vecāki un vecvecāki.

Kāpēc gan Astrida Lindgrēne ir tik populāra? Vispirms jau tāpēc, ka viņa ir *tikai* bērnu rakstniece. Un viņai par visu svarīgāki ir bērni. Viņa nekad nav baidījies aizstāvēt bērnus, redzot, ka pieaugušie dara tiem pāri, ka viņi audzina tos ar pavēlēm, pļaukām, uzkliedzieniem. Ar bērniem rakstniece runā patiesi un nopietni, nenorobežojot tos no dzīves, neslēpjot no tiem, kas pasaulē valda nabadzība, bēdas, ciešanas un slimības. Jautāta, kāpēc viņa raksta bērnu grāmatas, rakstniece atbild: "Tas ir vienīgais, ko es protu. Man nav nedz spēju, nedz vēlēšanās rakstīt pieaugušajiem. Es rakstu tam bērnam, kas mājā manī."

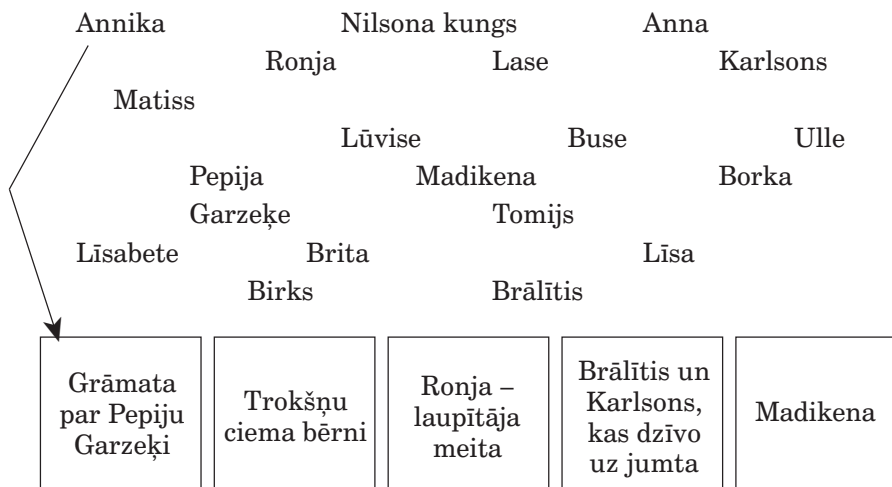
(Sprīdīša bibliotēka – 7. sējums. – R.: Sprīdītis)

Papilduzdevumi (tēmai *Astrida Lindgrēne*)

- **Atšifrē Astridas Lindgrēnes grāmatu varoņu vārdus!**

SLONRAKS
PJAİPE GREZAKĒ
NARJO
KIRBS
KAINDEMA
ĪMELS
TRĪBĀLIS

- **Aizved Astridas Lindgrēnes grāmatu varoņus uz pareizo vietu!**

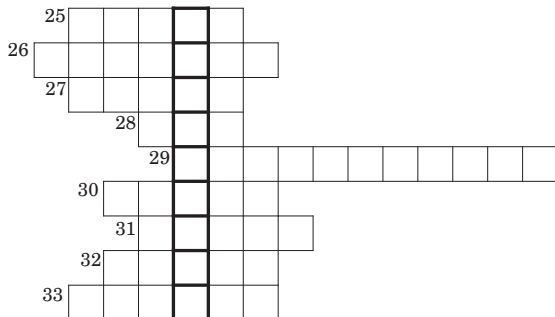
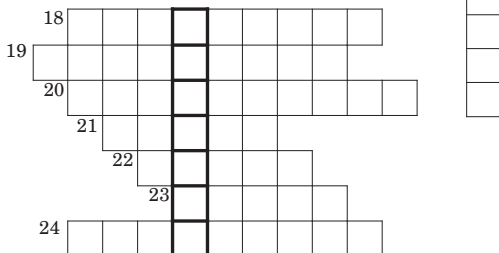
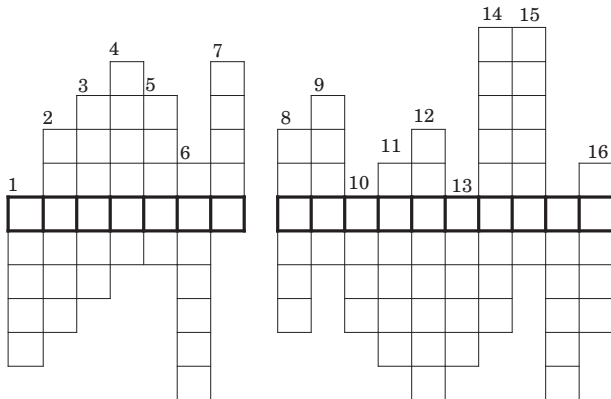

- **Daudzpunktes vietā ieraksti atbilstošu Astridas Lindgrēnes grāmatas varoņa vārdu un pabeidz teikumu!**

- *Es domāju, ka attapīgs/-a bija ..., jo ... .*
- *Manuprāt, ... bija gudrs/-a, tāpēc ka ... .*
- *... bija labsirdīgs/-a, jo ... .*
- *Manuprāt, ... uzvedās nerātņi, tādēļ ka ... .*
- *... bija izpalīdzīgs/-a. Viņš/-a ... .*
- *Es gribētu līdzināties ... , jo ... .*
- *Es vēlētos vēl papildus izlasīt stāstus par ... . Man ... .*
- *Es brīnījos par ... rīcību, jo ... .*

- *Es gribētu draudzēties ar ... , tādēļ ka ... .*
- *Manuprāt, ... ir līdzīgs/-a man, jo ... .*

- **Uzraksti vēstuli vienam no Astridas Lindgrēnes varoņiem!**
- **Atrisini lielo krustvārdu mīklu!** Ja tev veiksies, tumšākajās rūtiņās izlasīsi kaut ko pazīstamu.

1. Kas reiz apciemoja Pepiju?
2. Rotālieta, ko Lase reiz paņēma līdzī uz skolu.
3. Meitene, kurai mati bija burkānu krāsā.
4. Kas bija divtik liels kā Pepijas kājas?
5. Tas, ko kārtības labad Pepija reizēm skaitīja.
6. Kurā ciemā ir bezgala daudz ķiršu koku?
7. Kādu deju mācījās Pepija?

8. Kurš izdomāja vārdu *Pepija Garzeķe*?
9. Ko Ronja izmantoja brūču dziedēšanai?
10. Materiāls, no kā Ronja un Birka darināja traukus.
11. Trīt nazi.
12. Priekšmets, ar ko zagļi apgaismoja Pepijas istabu.
13. Priekšmets, kura dēļ izcēlās ķilda starp Ronju un Birku.
14. Kas atskanēja lasīšanas stundas laikā?
15. Kam Pepija teica: "Mana mīļā, saldā kukaramba!"?
16. Diena, līdz kurai varētu dejot Pepija.
17. Priekšmets, ar ko Blūms spēlēja skotu dejas.

18. Vārds, kuru atrada Pepija.
19. Gadalaiks, kurā Trokšņu ciema puikas spēlēja bumbu.
20. Pepijas mājas iemītņieks (sevišķi labi jūtas uz Pepijas pleca).
21. Kas bija rakstīts uz ĶPAS pagatavotās izkārtnes?
22. Kāds bija rudens, kad piedzima Astrida Lindgrēne?
23. Kas nobijās, ieraudzīdams logā sarkanmatainu galvu?
24. Kārumi, ar ko skolotāja pacienāja Trokšņu ciema bērnus pēc brīvlaika.

25. Zēns, kurš pastrādā milzum daudz nedarbu.
26. Pepijas tēva vārds.
27. Zviedru naudas vienība.
28. Materiāls, no kā veidotas Ronjas un Birkas siksnas.
29. Tas, ar ko starpbrīžos mainījās meitenes.
30. Ēka, kas atradās Trokšņu ciema Ziemeļsētā pie ezera.
31. Lauku mājas, kurās dzīvoja Astrida Lindgrēne.
32. Laupītāju Matisa un Lūvises meita.
33. Kas katru gadu sāp Trokšņu ciema bērniem, kad pienāk skābo ķiršu laiks?

Pareizās atbildes

1. Zagļi.	8. Kārine.	18. Kukaramba.	25. Emīls.
2. Sivēns.	9. Sūnas.	19. Pavasaris.	26. Efraims.
3. Pepija.	10. Koks.	20. Pērtiķītis.	27. Krona.
4. Kurpes.	11. Asināt.	21. Ķirši.	28. Āda.
5. Nauda.	12. Baterija.	22. Silts.	29. Grāmatzīmes.
6. Trokšņu.	13. Nazis.	23. Dāmas.	30. Pirts.
7. Skotu.	14. Pīkstiens.	24. Karameles.	31. Nēsas.
	15. Vabolei.		32. Ronja.
	16. Ceturtdiena.		33. Vēders.
	17. Ķemme.		

Tumšākajās rutiņās: *ziedru rakstniece Astrida Lindgrēne*

• Savieno skaitli ar atbilstošo paskaidrojumu!

- 23 Tik gadu ir Pepijai.
- 6⁰⁰ Tik grozos Trokšņu ciema bērni salasīja ķiršus pārdošanai.
- 9 Tik skolēnu bija skolā, kurā mācījās Trokšņu ciema bērni.
1907. Tik kronu Stokholmā maksāja 1 litrs ķiršu.
- 2 Tik rādīja pulkstenis, kad Trokšņu ciema bērni gāja uz skolu 1. aprīlī.
- 3 Šajā gadā dzimusi Astrida Lindgrēne.
- 30 Tik kronu gulēja cigāru kārbā pēc ķiršu pārdošanas.

Pareizās atbildes

Skolā, kurā mācījās Trokšņu ciema bērni, bija **23** skolēni.
Pulkstenis rādīja **6⁰⁰**, kad Trokšņu ciema bērni gāja uz skolu 1. aprīlī.
Pepijai ir **9** gadi.
Astrida Lindgrēne dzimusi **1907.** gadā.
Stokholmā 1 litrs ķiršu maksāja **2** kronas.
Bērni salasīja ķiršus pārdošanai **3** grozos.
Pēc ķiršu pārdošanas cigāru kārbā gulēja **30** kronas.

Spēle "Kurš to teica?"

Jāizgriež spēles kartītes un katram skolēnam jāiedod viena kartīte (12 skolēniem). Lai varētu spēlēt visa klase, var pagatavot divus vai vairākus kartīšu komplektus un spēlēt grupās. Pirmais skolēns savā kartītē izlasa, ko kāds ir teicis. Nākamais lasa: "To teica ...", bet pēc tam savā kartītē lasa, ko teicis kāds cits. Tā spēle turpinās, līdz loks noslēdzies. Spēli var uzsākt ar jebkuru kartīti.

Variants – vienam skolēnam iedod visas kartītes, un viņam jāsaliek tās pa reizajā secībā.

Visi teikumi kartītēs ir citēti no mācību grāmatā ievietotajiem Astridas Lindgrēnes darbu fragmentiem. Ar šīs spēles palīdzību varēs pārliecināties, cik labi bērni iepazīnuši A. Lindgrēnes darbu varoņus.

Atbilžu secība ir šāda: Lase no Trokšņu ciema, Ronja, zaglis Blūms, skolotāja, ārsts, metāllūžņu bodnieks, Pepija, rumpainītis, Annika, dzelzslietu pārdevējs, Birka, Astrida Lindgrēne.

Skolēniem var lūgt arī pateikt, no kura darba ir katrs varonis.

Šādas kartītes var pagatavot arī paši bērni. Kartīšu saturs iespējams arī citāds. Te nu ir vieta skolotāju un skolēnu radošajai izdomai.

To teica Astrida Lindgrēne. Kurš teica: "Šeit ir attēloti pieci melni nēģeri tumšā garderobē."	To teica Lase no Trokšņu ciema. Kurš teica: "Es domāju par to, cik viegli visu var sabojāt pilnīgi nevajadzīgi."
To teica Ronja. Kurš teica: "Kā tu domā, vai tiem cilvēkiem ir prāts? Durvis taču nav aizslēgtas, cik saprotu."	To teica zaglis Blūms. Kurš teica: "Aprill, aprill, jums aiz ausīm, jums aiz ausīm, mēs vēl stundu lasīt rausim!"
To teica skolotāja. Kurš teica: "Man šķiet, ka tu esi veselīgāka par daudziem citiem. Esmu pārliecināts, ka tu neesi saslimusi ar kukarambu."	To teica ārsts. Kurš teica: "Jāsaka, ka tu esi stipri vien aļojies, mans mazais draugs, lasīdams akmeņus."
To teica metāllūžņu bodnieks. Kurš teica: "Ienāciet vai palieciet ārā, kā jums tīk. Es nevienu nepiespiežu."	To teica Pepija. Kurš teica: "Kam viņ' šitā dar'?"
To teica rumpainītis. Kurš teica: "Bet, ja tu nezini, ko tas nozīmē, tad taču tam nav nekādas vērtības."	To teica Annika. Kurš teica: "Dienzēl tādas mantas, kā tu teici, mums nav. Pavaicā šūšanas piederumu veikalā tur, stūra mājā."
To teica dzelzslietu pārdevējs. Kurš teica: "Tu esi vairāk vērtā nekā tūkstošiem nažu."	To teica Birks. Kurš teica: "Es rakstu grāmatas, lai iepriecinātu bērnu sevī, to bērnu, kas vēl mīt manī pašā, un varu vienīgi cerēt, ka tādējādi arī citiem bērniem tiks nedaudz prieka."

PASKAIDROJUMI PAR DARBA LAPĀM

---

1. DARBA LAPA

Šī darba lapa var noderēt, lasot papildus, tāpat arī literārās lasīšanas stundās. Tā palīdzēs gan skolēnam pašam, gan skolotājam noskaidrot, ko skolēns guvis, lasot kādu konkrētu grāmatu.

2. DARBA LAPA

Šī darba lapa veicina skolēnu klausīšanās prasmju izkopšanu.

1. uzdevums. Šo uzdevumu veicot, ieteicams izveidotās pasakas apkopot vai nolasīt.

2. uzdevums. Skolotājs pasaku lasa pa daļām.

5. uzdevums. Dzīves gudrības, ko pauž katrs tēls, ieteicams uzrakstīt visiem kopā uz lielām lapām un izlikt redzamā vietā.

Zirneklis

Pašos vissenākajos laikos zirneklis nemaz tik varens audējs nebija. Tāpat vien pastaipīja kādus pavedienus. Ja kas pielips, – labi. Ja nepielips, – gan kaut ko pie cilvēkiem sagrabinās, jo visvairāk zirneklim patika gar cilvēkiem grozīties – sētās un istabās, ganībās un tīrumos. Visu izlūkot, visu izokškerēt.

Galū galā zirneklim pierē nebija vis tikai divas acis kā citiem, bet veselas astoņas. Un, ja kādam ir astoņas acis, tad jau gandrīz vai grēks neskatīties, kas pasaulē notiek.

Bet jocīgi gan: ar tām astoņām acīm zirneklis pasauli redzēja četrreiz ļaunāku nekā citi, kas ar divām acīm vien skatījās. Tāpēc zirneklis sevi turēja četrreiz gudrāku par citiem un ļoti ar to lepojās. Un lielāka prieka viņam nebija kā stāstīt, ko šis ļaunu vai sliktu pasaulē redzējis.

Izklainājies šur un tur, zirneklis nonāca kādā mājā, kur dzīvoja saimnieks, saimniece un ganu zēns – bārenītis. Zemīte bija neliela, to saimnieks ar saimniecei paši apkopa, bārenītis ganīja nedaudzus lopiņus, kas saimniekiem bija, ganos līdzīvi viņam gāja sunītis, un pa mājām incis-runcis ķēra peles. Tu jau saproti, ka tā nevarēja būt nekāda turīgā saimniecība.

Zirneklis skatījās un brīnījās ar visām astoņām acīm. Te nu gan nebija nekādas kārtības! Kā tie saimnieki domāja bagāti kļūt, tik aplam dzīvojot?

Ganu zēnam – bārenītim – viņi deva ganos līdzī maizi ar sviestu kā nezin kādam saimnieka dēlam un vēl sunīša tiesu piemeta klāt.

Zirneklis bija pasauli redzējis un zināja, ka bārenim pienākas vairāk pēriena nekā maizes un suni klājas speršus no istabas izspert, nevis nolikt viņam vakarā pie plīts putras bļodiņu.

Zirneklis sacīja saimniekam, ka tā šie pie turības netikšot, bet saimnieks tikai pasmējās. Bārenītis esot labs gans un sunītis krietns palīgs, viņi savu maizīti godam nopelnot.

– Tev divas acis, man – astoņas, – zirneklis sacīja. – Es gaišāk redzu, ko šie nopelna.

– Būtu nu mušas ķēris, ne tukšu runājis, – saimnieks atteica un gāja pats savos darbos.

Bet zirneklis neķēra vis mušas, zirneklis tecēja uz ganiem ar savām astoņām acīm nolūkot, kādas blēņas ganiņš ar sunīti dara, lai pasūdzētu saimniekam.

Zirneklis augu rītu skatījās ar visām astoņām acīm, bet neko peļamu neieraudzīja. Kad govīs manījās labībā, ganiņš ar sunīti allaž bija pirmie priekšā un nelaida; kad govīs, tukšu gabalu nograuzušas, gūlās uz gremošanu, ganiņš ar sunīti padzina viņas tālāk, kuplā zālē, un govīs ēda atkal. Zirneklis jau vairs necerēja viņus nekādā nedarbā pieķert un gluži sapīka.

Bet re – ganiņš nosēdās uz akmens brokasti ēst, un sunītis nometās blakus. Ēda ganiņš, deva sunītim, bet uz akmens palika drupačas. Vai tā nebija maizītes nelietīga izniekošana?

Zirneklis nu skrēja mājās pie saimnieka. Toreiz viņš vēl nebija vidū tievs kā tagad, bet viscaur apaļš. Skrēja ripeņu ripeņiem, pūzdams un tusnīdams, tak taisnības labad spēkus nežēloja – kājas vien zibēja.

– Ņem nu, saimniek, vicu un nāc līdzī uz ganiem. Es tev parādišu, kā tavu labo sirdi ciena!

Saimnieks pasmējās, nolauza zirneklim par patikšanu kārkla vicu un gāja arī.

– Nobrauki lapas, lai labāk pievelk, – zirneklis pamācīja.

Saimnieks nobraucīja lapas – vai viņam grūti?

Zirneklis aizveda saimnieku pie akmens un rādīja maizes drupačas.

– Tik vien tās nelaimes? – saimnieks prasīja. – Galda ganiņam te laukā nav, un sunītim ēdot allaž drupačas birušas. Es tev rādišu, kā ganiņū apmelot!

Un saimnieks šava zirneklim ar vicu – vienu reizi krustām, otru – šķērsām. Tā zirneklis dabūja krustu uz dibena, bet viscauri apaļš vēl palika.

Zirneklim nu vajadzētu vainot pašam sevi, ka tā iznācis, bet savas vainas zirneklis ne ar astoņām acīm nemācēja saskatīt. Zirneklis vainoja ganiņū un noņēmās viņam sariebt, lai tur vai kas.

Trīs dienas zirneklis domāja, kamēr izdomāja, kā sariebt ganiņam.

Zirneklis aizgāja uz ganībām un nolūkoja govju dangā plakanu zemes kurzni, kas pa gabalu izskatījās pēc maizes rieciena. Nu viņš pa ganiem vien dzīvoja, un, cik drupaču ganiņam un sunītim, brokastu vai launagu ēdot, uz

akmens palika, tik zirneklis salasīja, stiepa uz govju dangu un lipināja uz plakanā kukuržņa.

Cik ilgi viņš tā strādāja, – nemāku pateikt, bet galu galā plakanais kukurznis patiesi izskatījās pēc dubļos nosviestas maizes rikas.

Nu zirneklis joza pie saimnieka. Ripeņu ripeņiem, elsdams pūzdams, ko kājas nesa.

– Ņem nu, saimniek, pašu šmaugāko pātagu un nāc līdzī uz ganībām, – zirneklis teica. – Nu maizi veselām šķelēm pa dubļiem mētā. Ne jau pirmo reizi to redzu, bet baidījos tevi sadusmot. Tak sirds netur skatīties tik nelietīgus darbus!

Saimnieks paņēma arī visšmaugāko pātagu un gāja, jo lai nu ko, bet maizes riecienū dubļos mest – tādu grēka darbu pielaut nevienam nevarēja.

Zirneklis aizveda saimnieku uz govju dangu.

Saimnieks paskatījās – zirneklim taisnība. Dubļos gulēja biezs maizes riecienis.

Saimnieks liecās maizīti pacelt, jo zemē nokritušu maizi klājas uzcelt un pabučot, lai svētība neaiziet, bet, kā cēla, drupačas nobira – un saimniekam rokā palika zemes kukurznis.

Nu saimnieks saprata zirnekļa blēdību un šāva viņam ar savu visšmaugāko pātagu tā, ka gandrīz pārcirta zirnekli uz pusēm – palika zirneklim vienā galā bumbulis ar astoņām acīm, otrā galā – bumbulis ar krustu no agrākā pēriena.

Klunkuru klunkuriem, pusē dzīvs zirneklis vilkāš projām. Apkārt viņam griezās mušas, tās gaviļēja: – Ložžņa! Ložžņa! – Odi sīca: – Ssspiegs! Ssspiegs! – Sīki, mazi dunduri dundurēja: – Pērts! Pērts! Pērts!

Zirneklis, kā jau tu zini, savu vainu ne ar astoņām acīm neredzēja un nozvērējās briesmīgi atriebties mušām, odiem un citiem kukaiņiem. Un par saimnieka darīšanām vairs galvu nelauzīt – lai izput, ja pats muļķis.

Zirneklis nu ķērās pie tiklu aušanas un ar laiku iemācījās noaust tik smalkus, ka nedod dienīņ mušai vai citam kukainītim tur ieskriet – tad vairs glābiņa nekāda. Un skaisti arī tie tikli ir – paskaties vien rudens rītā, kad zirneklis pļavu pieaudis un visi tikli rasā vizuļo. Acis žilbst no greznuma.

Pats zirneklis arī noprata, ka tā ir labāk, un citu darīšanās vairs nejaucās. Lai viņa astoņas acis redzētu ko redzēdamas, viņš neskraida apkārt nosūdžēt, bet auž tiklus. Un dzīvo labi – lai arī vidū gandrīz pušu pārcirsts un krusts uz dibena.

3. DARBA LAPA

3. uzdevums

Informāciju var pierakstīt arī uz tāfeles. Kad bērni sauc, ko viņi zina par zīlīti, uz tāfeles jāpieraksta viss, kaut arī skolotājam skaidrs, ka dažas lietas ir pilnīgi aplamas. Turpmākajā šīs stundas darbā bērni paši noskaidros patieso un aplamo informāciju.

6. DARBA LAPA

Strādājot ar šo darba lapu, ieteicams to turpmāk veidot kā projektu. Bērniem būtu jānoskaidro, kādi dižkoki atrodas noteiktā, tuvumā esošā teritorijā. Varētu tos mērīt, sacerēt esejas un stāstus.

2. uzdevums liek domāt. Noklausoties 3 viedokļus, par tiem derētu padiskutēt.

4. uzdevumā uzzīmētās afišas jāizliek redzamā vietā.

10. DARBA LAPA

1. uzdevums

- ! Kā strādāt ar "Minējumu tabulu", sk. 21. lpp.
- Prognozēšanai paredzētais teksts jālasa pa daļām.

Fragments no Astridas Lindgrēnes pasakas "Pēteris un Petra"

Gustava Vāsas tautskolā Stokholmā šogad atgadījās kaut kas ļoti dīvains. Bija pirmdiena, un kādā no pirmajām klasēm notika lasīšanas stunda. Te pie durvīm atskanēja klauvējiens – ļoti kluss klauvējiens.

– Nāciet iekšā! – skolotāja sacīja.

Bet neviens iekšā nenāca. Toties klauvējiens atskanēja vēlreiz.

– Ej paskaties, kas tur ir, – skolotāja sacīja Gunāram, kurš sēdēja vistuvāk durvīm.

* * *

Gunārs atvēra durvis. Un tur ārpusē stāvēja divi mazi bērni, divi mazi, mazītiņi bērni. Zēns un meitene. Viņi nebija lielāki par lellēm. Viņi devās tieši klasē un piegāja pie skolotājas. Puisītis paklanījās, un meitenīte pakniksēja. Un viņi sacīja:

– Mēs gribētu zināt, vai nevarētu mācīties šai skolā.

Iesākumā skolotāja bija tik pārsteigta, ka tikai pavaicāja:

– Kas jūs tādi esat?

– Mūs sauc Pēteris un Petra, – zēns atbildēja.

– Un mēs piederam pie mazļautiņiem, – piebilda meitene.

– Un māmiņa un tētis uzskata, ka arī mazļautiņiem vajag mazdrusiņ ziņību, – zēns sacīja.

– Kur jūs dzīvojat? – skolotāja vaicāja. – Vai esat pārliecināti, ka jums jāmācās šajā skolā?

– Mēs dzīvojam Vāsas parkā, – Pēteris atbildēja.

– Un tas taču pieder pie Gustava Vāsas tautskolas, – Petra teica.

Jā, skolotājai bija vien jāpiekrīt, ka tā ir tiesa.

Visi skolēni stāpīja kaklus, lai tā labi varētu apskatīt Pēteri un Petru. Tiem likās, ka šī ir neparasti patīkama pirmiena, un tie labprāt vēlējās Pēteri un Petru par klasesbiedriem.

* * * *

Katru dienu Pēteris un Petra nāca uz skolu. Un bērniem klasē nekad neapnīka lūkoties viņos. Skolotāja bija tik laipna. Viņa lika, lai galdnieks izgatavo divus mazus skolas solus, kas derētu Pēterim un Petrai. Tos novietoja pie skolotājas galdā. Vēl skolotāja lūdza, lai gaitenī – gandrīz pie pašas grīdas noliek divus mazus, mazītiņus drēbju pakaramos. Jo kā gan citādi Pēteris un Petra varētu pakarināt savus skaistos mētelīšus? Kad Pēterim un Petrai bija jāreķina pie tāfeles, skolotājai vajadzēja uzcelt viņus uz augsta krēsla. Kad bija lasīšanas stunda, viņiem vienmēr bija jāsež uz Gunāra sola, un, kad vajadzēja lasīt pašiem, viņi nostājās grāmatas vidū. Visiem skolēniem likās, ka tas ir tik jauki. Skolotāja sacīja, ka Pēteris un Petra patiešām esot centīgi.

2. uzdevums

Lai izpildītu šo uzdevumu, skolotājs nolasa vēlreiz visu tekstu (šoreiz bez pārtraukumiem). Uzdevumā piedāvāti dažādi veidi, kā konstatēt teksta izpratni.

11. DARBA LAPA

Pasakā varētu būt vairāki skolēniem nesaprotami vārdi. Piemēram, *ecētājs*, *kulšana*, *salīgts*, *kūlis*, *nelabais* u. c. Svarīgi tūlīt pēc pasakas izlasīšanas noskaidrot to nozīmi. Jau lasot pasaku, skolēni var uz mazām lapiņām pierakstīt, kuri vārdi viņiem šķiet nesaprotami. Pēc tam klasē varētu pārrunāt šo vārdu nozīmi. Skolotājam nevajadzētu steigties ar paskaidrojumiem, jo bieži vien bērni paši var cits citam izskaidrot nesaprotamo vārdu nozīmi.

3. KLASĒ APGŪSTAMĀS ZINĀŠANAS UN PRASMES LATVIEŠU VALODĀ*

KOMUNIKATĪVĀ KOMPETENCE

- Lasa ar mērķievirzi – kāpināt lasīšanas ātrumu un vienlaikus lasīt pareizi, apzināti un izteiksmīgi (lasot skaļi).
- Lasa prognozējot.
- Nosaka literārā darba tematu.
- Saskata spilgtus, tēlainus fragmentus daiļdarbā.
- Sarunājas par lasīto, diskutē.
- Veido jautājumus par tekstu.
- Dala tekstu nosacīti pabeigtās daļās.
- Dod virsrakstus teksta daļām, raksta plānu.
- Atstāsta saviem vārdiem, tuvu tekstam, īsi, radoši.
- Stāsta par savu pieredzi.
- Spriež par konkrētu autoru darbu tematiku.
- Izvēlas grāmatu patstāvīgai lasīšanai, apzinās un pamato savu izvēli.
- Regulāri lasa un izsaka savas domas par lasīto.
- Runā no galvas iegaumētos literāros darbus vai to fragmentus.
- Raksta saistībā ar lasīšanu (atstāsta literārā darba fragmentu, raksta vēstuli literārajam varonim, kā arī izklāsta savas domas par kādu varoni, sacer un uzraksta pasaku pēc analogijas vai oriģinālpasaku utt.).
- Sacer literārās jaunrades darbus.
- Atstāsta un sacer gan vēstījuma, gan apraksta tipa tekstus.
- Uztver, izprot un izmanto dzirdēto informāciju.
- Apzinās teksta tipisko struktūru (ievads, galvenā daļa, nobeigums).
- Pēc dzirdes raksta vārdus, teikumus, tekstus.
- Noraksta pareizi un glīti.

---

* Vispirms respektēt 1. un 2. klasē apgūstamās zināšanas, prasmes un iemaņas.

VALODAS KOMPETENCE

FONĒTIKA, ORTOĒPIJA, ORTOGRĀFIJA

- Nosaka vārdu skaņu un burtu sastāvu.
- Runā skaidri, pareizi, ar izteikuma saturam un mērķiem atbilstošu intonāciju.
- Valodas zināšanas izmanto pareizrakstības apguvei.

MORFOLOĢIJA

- Pazīst tekstā radniecīgus vārdus.
- Veido radniecīgu vārdu saimi dotajam vārdam.
- Atvasina vārdus ar piedēkļiem un piedēkļiem.
- Salīdzina ar piedēkļiem un piedēkļiem atvasināto vārdu nozīmes (piemēram, *aiziet, iziet* utt.).
  - Darina salikteņus.
  - Raksta biežāk izmantojamās morfoloģiskās ortogrammas (priedēkļu, vārdu beigu līdzskaņu burtu un salikteņu ortogrammas).
    - Pazīst lietvārdus, īpašības vārdus, darbības vārdus, skaitļa vārdus.
    - Lieto lielo sākuma burtu īpašvārdos.

SINTAKSE, INTERPUNKCIJA

- Saskata teikuma priekšmetu un izteicēju vienkāršākajos gadījumos.
- Atšķir vienkāršu nepaplašinātu un vienkāršu paplašinātu teikumu.
- Ievēro apgūtās interpunkcijas normas.
- Skaidro mācīto pieturzīmju lietojumu.
- Nosaka teikumu robežas deformētā tekstā.

LEKSIKOĢIJA

- Apjēdz vārda skaniskā ietērpā un nozīmes saistību.
- Apjauš vārdu daudznozīmību.
- Sākotnēji izprot vārdnīcas uzbūvi, vingrinās atrast vajadzīgo informāciju vārdnīcās un enciklopēdijās.

STILISTIKA

- Prot izmantot apgūtos lietišķo rakstu veidus.

SOCIOKULTŪRAS KOMPETENCE

- Apzinās valodas un literatūras nozīmi, lai izprastu sevi un citus, savas tautas un citu tautu kultūru.
- Saprot, ka atbilstoši saziņas situācijai (piemēram, ikdienas saruna, uzstāšanās klases priekšā, apsveikšana) un saziņas partneriem (piemēram, vienaudži, skolotāji, vecāki cilvēki) cilvēki valodu lieto atšķirīgi un prot sazināties dažādās ikdienas dzīves situācijās.
- Prot uzklaust un saprast citu paustās domas un emocionālo noskaņojumu; ja nepieciešams, – uzdot precizējošus jautājumus.
- Izprot neverbālo saziņas līdzekļu (žesta, mīmikas, intonācijas, stājas u. c.) nozīmi un prot tos saskatīt un sākotnēji izmantot reālās saziņas situācijās.

MĀCĪŠANĀS KOMPETENCE

- Ir priekšstats par dažādiem informācijas avotiem un tās pieraksta veidiem.
- Pēc parauga un skolotāja ieteikuma veic korekcijas rakstu darbā.
- Izprot mācību uzdevuma nosacījumus.
- Sadarbojas ar vienaudžiem.

SATURA RĀDĪTĀJS

Priekšvārds	3
Valodas gudrību grāmata: metodiskais komentārs	4
Vārds	4
Vārda sastāvs	5
Vārda nozīme	8
Vārdšķiras	9
Teikums	11
Tiešā runa	12
Teksts	14
Lietišķie raksti	14
Domraksti	14
Rakstveida atstāstījumi	15
Paskaidrojumi par darbu ar "Grāmatu lasīšanai un domāšanai– II" (GLD)	17
Daži metodiski ieteikumi, kā izmantot GLD	17
Akadēmiskie pretstati	18
Pārdomu logs	19
Piecrinde	20
Dubultā dienasgrāmata	20
Minējumu tabula	21
Ieteicamā mācību vielas sadale	22
Paskaidrojumi par darbu stundā	30
Paskaidrojumi par darba lapām	88
3. klasē apgūstamās zināšanas un prasmes	93